

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

MARTA OSOJNIK

Mentorica: Doc. Dr. Cirila Toplak

**VELIKA BRITANIJA IN ITALIJA V PROCESU EVROPSKIH INTEGRACIJ:
MEDNARODNI ODNOSI, PRIMERJAVA VLOG IN POLITIČNA PRIHODNOST
OBEH DRŽAV V OKVIRU EVROPSKE UNIJE**

MAGISTRSKO DELO

LJUBLJANA
2008

SEZNAM KRATIC

AU – Afriška Unija

BDP – bruto domači proizvod

ECB – Evropska centralna banka

EFTA – Evropsko združenje za prosto trgovino (European Free Trade Association)

EGS – Evropska gospodarska skupnost

EMS – Evropski monetarni sistem (European Monetary System)

EOS – Evropska obrambna skupnost

ERDF – Evropski sklad za regionalni razvoj (European Regional Development Fund)

ERM – Mehanizem deviznega tečaja (Exchange Rate Mechanism)

ES – Evropske skupnosti

ESPJ – Evropska skupnost za premog in jeklo

EU – Evropska unija

EURATOM – Evropska skupnost za jedrsko energijo

GATT – Splošni sporazum o carinah in trgovini

IMF – Mednarodni denarni sklad (International Monetary Fund)

NATO – Organizacija severnoatlantskega sodelovanja (North Atlantic Treaty Organisation)

NAFTA – North American Free Trade Agreement

OEEC- Organizacija za evropsko gospodarsko sodelovanje (Organisation for European Economic Cooperation)

OECD – Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj (Organisation for Economic Cooperation)

SKP – skupna kmetijska politika

WEU – Zahodno evropska unija (Western European Union)

KAZALO

1	Uvod	8
1.1	Hipoteze	9
2	Metodologija in teoretični okvir	10
3	Teorije integracijskega procesa	12
4	Zgodovina Velike Britanije	16
4.1	Velika Britanija v okviru Evrope devetnajstega stoletja	16
4.2	Vzpon Velike Britanije in vzpostavitev ravnotežja evropskih sil	18
4.3	Utrjevanje položaja velesile	21
4.4	Druga svetovna vojna: Veliki Britaniji poenjajo moči	22
4.5	Velika Britanija na pragu Evropske skupnosti	23
5	Vloga Velike Britanije v evropskem integracijskem procesu	25
5.1	Velika Britanija v letih pred vstopom v Evropsko skupnost	25
5.2	Prvi koraki v smer evropske skupnosti	27
5.3	Vstop, prilagajanje in prva nesoglasja v ES	30
5.3.1	Evropska monetarna unija	32
5.3.2	Evropski sklad za regionalni razvoj	34
5.3.3	Skupna energetska politika	35
5.4	Volitve leta 1974: laburistična stranka razdeljena	37
5.4.1	Nova pogajanja	38
5.4.2	Kampanja in referendum	40

5.5 Britanski nacionalni interes proti skupnim evropskim interesom	41
5.5.1 Proračun evropske skupnosti in britanski rabat	42
5.5.2 Institucionalna reforma	44
5.5.3 Skupna kmetijska politika	45
5.5.4 Monetarna unija	47
5.5.5 Tehnološko sodelovanje	47
5.5.6 Obrambno sodelovanje	49
6 Politična prihodnost Velike Britanije v Evropski uniji	50
6.1 Konec sanj o evropski ustavi	50
6.1.2 Britansko javno mnenje (ne)naklonjeno skupni evropski ustavi?	51
6.2 Lizbonska pogodba	53
6.3 Perspektive	55
7 Zgodovina Italije	61
7.1 Nevtralnost, kolonializem in nacionalizem	61
7.2 Italija in fašizem	64
7.3 Italija kot podpornica ideje Združenih držav Evrope	64
8 Vloga Italije v evropskih integracijah	65
8.1 Italija v obdobju neposredno po koncu druge svetovne vojne	65
8.2 Marshallov plan	69
8.2.1 Atlantsko zavezništvo	71
8.3 Rimski sporazum	72
8.3.1 Evropska skupnost za premog in jeklo	74
8.3.2 Italijanski nacionalni interesi	77
8.4 Vloga Italije pri nastajanju politične unije	78

9	Politična prihodnost Italije v Evropski uniji	80
10	Analiza primerjave	86
11	Sklep	88
12	Literatura in viri	96

1 UVOD

V svoji nalogi z naslovom *Velika Britanija in Italija v procesu evropskih integracij: mednarodni odnosi, primerjava vlog in politična prihodnost obeh držav v okviru Evropske unije* se bom skušala bliže seznaniti s posebnostmi evropskega integracijskega procesa, ki se je pričel po koncu druge svetovne vojne z namenom vzpostaviti oziroma ohranjati mir v Evropi, sprevrgel pa v eno izmed najpomembnejših evropskih nad-nacionalnih struktur. Odločila sem se, da bom s primerjavo dveh držav, Velike Britanije in Italije, bralcu skušala nazorneje predstaviti, kako je Evropska unija delovala v preteklosti in kako deluje danes.

Vprašanje, ki bi ga v uvodu želela izpostaviti in nanj tudi odgovoriti, se glasi: *Zakaj sta Velika Britanija in Italija dovolj zanimivi za raziskavo oziroma z drugimi besedami, zakaj sem se odločila za primerjavo ravno teh dveh držav?*

Velika Britanija in Italija sta državi, ki ju v okviru evropskih integracij zaznamuje diametralno nasprotje, saj sta po svojem značaju prva striktno evro-skeptična in druga pro-evropskega značaja. Prav tako ju zaznamuje vrsta geopolitičnih in družbenoekonomskih nasprotij, katera pa bomo izpostavili kasneje.

Državi sta za primerjavo zanimivi tudi zaradi tega, ker sta po vojni 'začeli' s precej različnih izhodišč. Na eni strani imamo Veliko Britanijo, ki je bila po koncu druge svetovne vojne v primerjavi s položajem drugih držav Evropske skupnosti (če upoštevamo dejstvo, da nobena izmed evropskih držav iz vojne ni izšla neprizadeta) v razmeroma dobrem ekonomskem položaju. Zaradi zadržanega odnosa Velike Britanije do Evrope in zaradi vidne naklonjenosti ZDA, je glede evropskih integracijskih procesov nezaupljiv do britanskega članstva v ES postal predvsem francoski predsednik Charles De Gaulle. Velika Britanija se je zato za razliko od Italije, ki je bila ena izmed šestih ustanovnih članic ES, Skupnosti priključila šele v začetku sedemdesetih.

Na drugi strani pa imamo Italijo, ki se je v obdobju začetka integracijskih procesov soočala s številnimi ekonomskimi težavami. Italija se je namreč srečevala z veliko nezaposlenostjo in pod razvitostjo, bila je prekomerno naseljena in izrazito kmetijsko usmerjena država, ki je morala rehabilitirati svoje po vojni uničeno gospodarstvo. Za razliko od Velike Britanije je za Italijo v povojnem obdobju značilna tudi močna komunistična stranka. Kljub vsem težavam, s

katerimi se je Italija spopadala, pa so, zanimivo, evropski politiki prav vsak njen korak proti nadaljnji integraciji videli kot nekaj samoumevnega. Italija je k uspešnemu začetku integracijskih procesov prispevala velik delež, ki je danes v okviru evropskih integracij morda celo nekoliko zapostavljen oziroma spregledan, ves čas je spodbujala prehod iz ekonomske v politično Unijo in tudi danes odločno zagovarja sprejem Lizbonske pogodbe. Prav tako se je (in se še) znotraj EU pogosto pojavlja kot posrednik med evro-skeptičnimi britanskimi predstavniki in pro-evropsko usmerjenimi francoskimi politiki. Za Italijo je značilno, da je s pomočjo evropskega denarnega sklada zelo izboljšala svoje gospodarstvo in se tekom šestih desetletij razvila v eno izmed osmih najbolj razvitih držav na svetu. Prihodnost sredozemske države je odvisna predvsem od sposobnosti njenih voditeljev reorganizirati notranjepolitično življenje, stabilizirati politični sistem in ga prilagoditi nekoliko stabilnejšemu evropskemu.

V nadaljevanju nas bo predvsem zanimalo, kakšno vlogo sta tako Velika Britanija kot Italija igrali v procesu priključevanja Skupnosti, kakšen je bil glavni prispevek tako ene kot druge države k začetku evropskih integracijskih procesov, kako je bil njun tedanji ekonomski položaj povezan z intenziviteto prepričanj v uspeh Združenih držav Evrope, kje so vzroki za to, da je Velika Britanija zavrnila povabilo k podpisu pogodbe o nastanku Evropske skupnosti za premog in jeklo in zakaj so se uvodna pogajanja za sprejem bruseljskega sporazuma leta 1947 začela brez Italije. Zanimalo nas bo, kakšno vlogo je v obdobju pričetka evropskega integracijskega procesa zavzemal NATO, kakšna je glavna razlika med Italijo danes in Italijo leta 1951, ko se je začel proces evropskih integracij in skušali izvesti, kako je na britansko politiko ne sodelovanja v evropskem integracijskem procesu vplivalo britansko javno mnenje in v kaki meri na politično držo države vpliva danes. Vprašali se bomo še, kako sta se Velika Britanija in Italija razvijali kot članici ter za kaj sta si kot taki prizadevali. Zanimalo nas bo, kakšen je njun odnos do sprejetja evropske ustave in kam ju vodi evropska politična pot v prihodnosti.

V poglavju, ki sledi, bomo predstavili hipoteze, ki jih bomo kasneje s pomočjo deduktivne metode raziskovanja skušali potrditi oziroma ovreči.

1.1 HIPOTEZE

1. Italija se je v okviru evropskih integracijskih procesov izkazala kot pro-evropska v besedah, ne pa v dejanjih.

2. Velika Britanija se je v okviru evropskih integracijskih procesov tako v besedah kot dejanjih izkazala za nenaklonjeno združenji Evropi, v kateri sama ne zavzema vodilnega položaja.
3. Nacionalni interesi tako v Italiji kot Veliki Britaniji so pogosto prevladovali nad interesi Skupnosti.
4. Velika Britanija je naklonjena sprejetju evropske ustave, s čimer v zadnjem obdobju odločilno prispeva k intenzivnosti integracijskega procesa in napoveduje spremembo evro-skeptičnih politik.

2 METODOLOGIJA IN TEORETIČNI OKVIR

'Teorija nam pomaga, da vidimo les za drevesa. Dobre teorije izberejo določene faktorje kot najpomembnejše le, če so jih teoretiki možni pojasniti oziroma dokazati /.../ opazovalec bi brez teorije bil zakopan pod kopico podatkov in bi bil nezmožen prepoznati vpliv različnih faktorjev, ki bi morali razložiti dogodek. Teorije so veliko vredne ravno zato, ker strukturirajo opazovanja...' (Stoker v Rosamond 2000: 4).

Za analizo odnosa ter vloge Velike Britanije in Italije v EU sem izbrala teorijo liberalizma, za metodo, s pomočjo katere sem raziskovala proces vključevanja obeh držav v evropske integracijske procese, pa metodo deduktivnega pozitivnega empiričnega raziskovanja. Medtem ko je za slednjo značilno reševanje empiričnega problema s pomočjo uporabe in preverjanja teorij kot abstraktnih modelov ali pojmovnih okvirjev (Bučar, Šabič, Brglez 2002: 14), teorijo liberalizma zaznamuje predvsem obravnavanje pojavov zunanje politike, zgodovinskega razvoja posameznih držav ter preučevanje odnosa med modernimi zahodnimi državami (Derčar 2006: 10).

Liberalizem je zgolj ena v vrsti teorij mednarodnih odnosov, ki slednje analizirajo s pomočjo točno določenega modela. Za teorijo liberalizma je značilno, da je bolj učinkovita pri analiziranju preteklih dogodkov kakor napovedovanju prihodnosti. V svoji nalogi sem kljub vsemu s pomočjo analize razvoja dogodkov v preteklosti skušala napovedati, kaj bi se v kontekstu EU utegnilo zgoditi z obema obravnavanima državama. Predhodnik teorije

liberalizma je idealizem, kar v okviru mednarodnih odnosov pomeni, da je ena izmed poglobitnejših referenc teorije ameriški predsednik Woodrow Wilson. Za razliko od idealizma, ki trdi, da bi država za svoj zunanjepolitični cilj morala vzeti svojo notranjepolitično filozofijo, liberalizem zagovarja dejstvo, da je v svetovni politiki pomembna konfiguracija državnih preferenc. Idealizem prav tako zagovarja, da z uporabo pravih faktorjev, mednarodni sistem omogoča ustrezno okolje za sodelovanje in povezavo nacionalnih držav (za primer vzemimo uspešno integracijo držav Evrope skozi proces evropskega združevanja v sedanjo formo Evropske unije).

Od preostalih teorij mednarodnih odnosov se razlikuje po tem, da ideologi liberalizma razporeditvi moči med posameznimi državami ne dajejo prevelikega poudarka, kakor na primer to počnejo realisti, niti ne zagovarjajo prednosti informacij oziroma institucij kakor institucionalisti. Prednost liberalne teorije je v zagovarjanju smiselne razporeditve preferenc vseh držav, ki so del mednarodnega sistema in ne samo posameznih držav, katerih obnašanje lahko predvidimo vnaprej. V praksi to pomeni zgolj to, da morajo voditelji držav članic svoje obnašanje in pozicijo v mednarodni politični strukturi premisliti tako, da upoštevajo svoj položaj glede na ostale države, ki se pojavljajo v sistemu (Derčar 2006: 11).

V pričujoči nalogi bomo izhajali iz predpostavke, da so pogajalski izidi držav in s tem vloga, ki posamezne države določa znotraj sistema evropskih politik, rezultat same narave in stopnje razvitosti državnih interesov.

3 TEORIJE EVROPSKIH INTEGRACIJ

Evropski politični prostor je med drugim poznan tudi po teorijah evropskih integracij. Začetki ekonomske integracije ter nastanek institucij Evropske skupnosti, povezanih z njo, je za delo političnih teoretikov pomenilo nastanek novega delovnega okolja. Ena izmed bolj znanih osnov za sestavo teorij integracijskih procesov je izpostavljena v knjigi z naslovom *Teorije evropske integracije* Bena Rosamonda. Rosamond meni (2000: 20), da je sodeč po mnenju teoretikov ravnotežja moči evropski red večino devetnajstega stoletja temeljil na relativno uspešnem sistemu menjave zaveznikov, ki je preprečeval, da bi katerakoli izmed držav dejansko prevladala. V drugi polovici devetnajstega in prvi polovici dvajsetega stoletja je zaradi dveh odločilnih dogodkov (francosko-pruska vojna 1870-1871 in prva svetovna vojna leta 1914-1918) prišlo do spremembe obstoječega modela ravnotežja moči. Na tej točki je postalo jasno, da evropske države potrebujejo nov politični red. Pojavile so se različne

skupine teoretikov evropske politike, ki so zagovarjale svoje argumente v kontekstu izstopajočega konflikta v Evropi. Člani ene vidnejših skupin, liberalni idealisti¹, so bili mnenja, da je konflikt v Evropi nastal kot posledica nezadovoljstva nad posamičnimi nacionalnimi sistemi. Ustanovitelji koncepta sodobnih mednarodnih odnosov so temu nasprotovali trdeč, da konflikt ni nastal kot posledica mednarodnih politik ali človeške narave, pač pa da bi pomanjkljivosti mednarodne politike lahko bile odpravljene in da je odsotnost nadnacionalne avtoritete bila osnovni povzročitelj konflikta, ki bi se mu sicer bilo možno izogniti. Menili so, da bi alternativna oblika kolektivne varnosti lahko bila zagotovljena in dosežena s širjenjem demokratičnih vrednot (kot sta demokracija in pravica) in liberalnim napredkom, kakor tudi z ustanavljanjem mednarodnih organizacij in teles mednarodnega prava. V tem ozračju so nastale prve izmed mnogih teorij evropskih integracij. V nadaljevanju bomo s pomočjo glavnih predstavnikov obravnavanih teorij (Altiero Spinelli, David Mitrany, Karl W. Deutsch in Ernst B. Haas) skušali teorijo pomakniti tudi nekoliko bliže praksi. Poglejmo si najprej na kratko, kaj zagovarja federalizem, funkcionalizem in transakcionalizem ter se na koncu ustavimo ob neo-funkcionalizmu, ki v jeziku nekaterih strokovnjakov dejansko pomeni 'integracijsko teorijo'.

3.1 Federalizem (Altiero Spinelli)

Za federalizem je značilno, da je bolj kot teorija političen projekt (Rosamond 2000: 23), čeprav je pogosto opisan kot 'zelo primeren, vedno bolj priljubljen, dvoumen in včasih nevaren koncept' (Bulpitt v Rosamond 2000: 23). Kljub vsemu večina ljudi pod pojmom federalizem razume sistem, v katerem obstajata dve ali več ravni vlade; sistem, ki je nastal kot zgodovinski kompromis med teritorialnimi enotami posamezne države in sistem, ki teritorialnim enotam države omogoča zadostno avtonomijo ('optimalna mešanica enakosti in različnosti'). Preston King omenja tri tendence federalizma: centralizem, de-centralizem in uravnovešenost; s tem na nek način nakazuje izjemno obsežnost teoretičnega prostora, hkrati pa ponuja odgovor na vprašanje, zakaj je federalizem tako vseprisoten v evropskem prostoru vsakdanje politične debate.

Ena izmed najbolj očitnih kritik federalizma je, da teži k državno institucionalnemu redu na evropski ravni, kar pomeni, da je napaka federalizma to, da zagovarja reprodukcijo sistema, ki

¹ Pogled mednarodnih odnosov, ki je optimističen do človeškega napredka in konca vojne. Liberalni idealisti menijo, da ustroj mednarodnih institucij, trgovine in čezmejne človeške interakcije tvori osnovo za premoč *vestfalskega* reda.

uspeva v posamezni državi tudi na evropski ravni. To pa prinaša dve osnovni nevarnosti: prvič- kopičenje pomembnejših elementov vladnih kapacitet na evropski ravni, ki ustvarja nevarno distanco med vlado in vladanimi in drugič – projekcijo napak na nacionalni ravni na nadnacionalno raven (Rosamond 2000: 23-24).

Dejstvo je, da je še vedno precej dvoumno, kaj sploh pomeni federalistično urejena Evropa. Nekateri si pod to frazo predstavljajo pretvorbo nacionalnih držav v države, analogne tistim iz ameriškega, nemškega ali kanadskega sistema, za druge federalistična Evropa pomeni sistem, kjer je širina federalistične ureditve različna od države do države, tretji pa razmišljajo o Evropi regij, kjer se zmanjšujejo in brišejo meje med posameznimi državami in kjer obe osnovni ravni vlade izhajata iz posamezne regije (sub-nacionalnost) in Evrope (nacionalnost).

Strategijo Altiera Spinellija o Združenih državah Evrope, ki nam bo služila kot orodje za spoznavanje ideje federalizma v praksi, bomo spoznali v poglavju 5.1b, kjer obravnavamo ideološko ozadje Italije v povojnem obdobju.

3.2 Funkcionalizem (David Mitrany)

Funkcionalistične študije so bile ključne za razvoj integracijskih procesov in tudi mednarodnih odnosov kot takih. Večina zagovornikov funkcionalizma bi se uvrstilo med liberalne idealiste. Temelji funkcionalizma izvirajo iz zagovarjanja človeških zmožnosti, racionalnega in miroljubnega napredka, konflikt in nemir nista vgrajena v človeški mehanizem. Funkcionalizem je bistvena komponenta študija mednarodnih in ne-vladnih organizacij; domneve, ki izhajajo iz funkcionalizma, tvorijo morda najpomembnejši izziv za državno-centrirane poglede na svetovno politično dogajanje. Funkcionalisti so poznani po tem, da dvomijo, da so nacionalni sistemi sposobni zadovoljiti človeške potrebe. Argument, ki ga ponujajo v podporo temu je, da sam obstoj nacionalnih sistemov zaradi svoje politične dogme nenehno moti proces ustvarjanja javnega dobrega (Rosamond 2000: 33).

Eden najpomembnejših prispevkov funkcionalizma k evropskim integracijam je, da je postavil temelje za nastanek neo-funkcionalizma (smer mednarodne teorije, ki je tesno povezana z nastankom evropskih skupnosti).

Kritika funkcionalizma temelji na domnevi, da je funkcionalistično mišljenje naivno in se preveč zanaša na sposobnost ljudi oziroma vlade, da bi delovali(a) racionalno. Funkcionalisti razlagajo, da so na nek način 'žrtve svoje racionalnosti' (racionalnost, ki predpostavlja primat

človeških potreb) in izpostavljajo dejstvo, da ima njihovo mišljenje korenine v Benthamovem utilitarizmu, kjer naj bi glavni cilj vlade bil doseči maksimalno zadovoljstvo ljudi (Rosamond 2000: 40). Ena izmed pomembnih kritik funkcionalizma je tudi, da ima slabe sposobnosti predvidevanja prihodnosti oziroma napovedovanja.

3.3 Transakcionalizem (Karl W. Deutsch)

Vodilna hipoteza transakcionalistov v kontekstu integracij je bila, da je občutek *skupnosti* med posameznimi državami *funkcija* stopnje *komunikacije* med posameznimi državami. Z drugimi besedami: pot k mednarodni skupnosti je bila ustanovitev mreže vzajemne transakcije odnosov. Več interakcije kot je bilo med državo *a* in državo *b*, več recipročne naklonjenosti je bilo med *a* in *b*. Dojemanje, da je interakcija vzajemna, je pomenilo naraslo stopnjo zaupanja med obema državama – z zaupanjem pa pridemo do nadaljnje in poglobljene interakcije (Deutsch v Rosamond 2000: 44).

3.4 Neo-funkcionalizem (Ernst B. Haas)

Neo-funkcionalizem je poznan tudi pod imenom 'integracijska teorija', kar dejansko pomeni, da je v kontekstu razvoja teorije evropskih integracij bil podlaga za nastanek številnih študij in analiz Evropske skupnosti/unije. Rosamond je mnenja, da je na neo-funkcionalizem možno gledati tudi kot na poizkus teoretiziranja strategije ustanavljanja Evropske skupnosti s strani po-vojne elite. Jean Monnet in Robert Schuman sta v resnici bila precej eksplicitna (popolna zavrnitev federalističnega gibanja), ko sta govorila o tem, kako si predstavljata Evropsko skupnost (znano je, da je Monnet med drugim bil navdušen nad evropskimi sektorji kot na primer EURATOM in ECSC).

Poglejmo si Rosamondovo strategijo ustanovitve Evropske skupnosti, ki je povzeta v sedmih točkah:

1. 'skromna integracija' na področju 'nizkih politik' – nižja politična instanca, ampak hkrati ključni ekonomski sektor (premog in jeklo);
2. ustanovitev nadnacionalnega organa, ki ne bo omejen z nacionalnimi interesi posameznih držav članic, pač pa bo sposoben pregleda in nadzora nad integracijskim procesom;

3. integracija posamičnih ekonomskih sektorjev bo ustvarila pritisk, ki bo pospešil integracijo sorodnih ekonomskih sektorjev (posledica tega je postopno ustvarjanje mreže nacionalnih ekonomij);
4. poglobljena integracija bo vplivala na razvoj socialnih interesov, ki bodo prenesli svoje aktivnosti in lojalnost na višjo raven, saj težijo k najbolj učinkoviti poti k izpolnitvi svojih materialnih interesov;
5. poglobljanje ekonomske integracije bo ustvarilo potrebo po nadaljnjem evropskem povezovanju tudi na institucionalni ravni;
6. z drugimi besedami – politična integracija je neposredna posledica ekonomske integracije;
7. kaj sledi iz tega – postopna ekonomska integracija skupaj z določeno stopnjo nad-nacionalne institucionalizacije je učinkovita pot do ustanovitve dolgotrajnega sistema miru v Evropi (Rosamond 2000: 51-52).

Kljub jasnosti zgoraj predstavljenih točk ni mogoče z gotovostjo trditi, da ta seznam zajema vsebino Monnetovega razmišljanja o Evropski skupnosti. Kakorkoli že, mnogi strokovnjaki s področja politične teorije menijo, da je jasno predvsem eno: politiki povojne Evrope so težili predvsem k temu, da bi s pomočjo vključitve zahodne Nemčije v evropski politični prostor preprečili nadaljnje konflikte in da bi s pomočjo ekonomskega povezovanja med državami dosegli nič drugega kakor politično stabilnost Evrope.

V nadaljevanju naloge bomo skušali razumeti, kako je v primeru raziskovanja vlog držav, kot sta Velika Britanija in Italija v kontekstu EU, teorija povezana s prakso. V ta namen bomo izhajali iz sledečih vprašanj: ali je integracija neposredno povezana z nadomeščanjem tradicionalnih struktur vladanja z novimi tipi avtoritete in političnimi institucijami; ali ima Evropska unija v svojem ustroju vzorec federalizma in kje se manifestira (federalizem); ali je ekonomska integracija predpogoj za politično (neofunkcionalizem); ali je tako imenovan 'evropski konflikt' z ustanovitvijo ES dejansko bil preprečen (federalizem); kako akterji evropskih integracij vplivajo na regionalizacijo EU (funkcionalizem); kakšno vlogo v integracijskem sistemu igra varnost posameznih akterjev in kako jo le-ti zagotavljajo (realizem).

4 ZGODOVINA VELIKE BRITANIJE

Razumeti vlogo Velike Britanije v mednarodnem sistemu danes pomeni razumeti, kako je v mednarodnem okolju delovala v preteklosti. Iz omenjenega razloga bom v sledečem poglavju predstavila razvoj pomembnejših zgodovinsko-političnih dogodkov v Evropi (od začetka devetnajstega stoletja naprej), ki so zaznamovali in vplivali na otoško politiko.

4.1 VELIKA BRITANIJA V OKVIRU EVROPE DEVETNAJSTEGA STOLETJA

Za Evropo devetnajstega stoletja je značilna posebna dinamika, ki je najbrž neposredna posledica ugodnih življenjskih okoliščin in rojstva številnih izumov. V praksi je to pomenilo začetek procesa velikih sprememb tako na področju gospodarstva, ekonomije, kulture, tehnike in spremembo kvalitete življenja nasploh. 'Evropa še nikoli ni bila tako močna kot v devetnajstem stoletju, njena moč se je odražala na tehničnem, ekonomskem, kulturnem in med-kontinentalnem področju'. V tem obdobju Evropejci niso bili superiorni zgolj na tehničnem in gospodarskem področju, pač pa so v svetu kot takem nastopali povsem prevzeti z močjo, ki je izhajala iz okolja, v katerem so živeli. Izumi na področju fizike (od električnega toka do dinamita), nove demografske sile (hitra rast prebivalstva), napredek na socialnem področju (mobilizacija množic), nove trgovske in industrijske sile, napredek v vojaški industriji (hitra mobilizacija moških in strojev), kulturni napredek in nove politične sile, ki so pripomogle k nenadni politični premoči v svetu, so Evropejce navdajale z močjo, ki je kontinent »pospremila« v zmagoslavno obdobje nadvlade. Velika Britanija in kasneje Nemčija, Davies ju imenuje 'delavnici sveta' (*workshops of the world*), sta predstavljali gonilno silo moči, ki je Evropi obetala svetlo prihodnost. Kljub vsemu pa Evropejci v devetnajstem stoletju dejansko niso vedeli, s kakšnimi vzvodi moči imajo opraviti. 'Nepremišljeni in ambiciozni so težili k popolnemu izkoriščanju virov moči, razumni ljudje so z danimi potenciali ravnali premišljeno' (Davies 1997: 759-760).

Že prvo leto po francoski revoluciji se je evropski narod tudi na političnem področju znašel pred odločilno okoliščino. Februarja leta 1815 je Napoleon pobegnil z Elbe ter v nenavadno kratkem času ponovno osvojil Pariz; v tem obdobju je na Dunaju potekal kongres² o delitvi Evrope po revoluciji. Vest o Napoleonovem preboju je za svet držav zmagovalk pomenila

² Dunajski kongres leta 1814/15 je bil zbor veleposlanikov glavnih evropskih političnih sil, ki je potekal na Dunaju z namenom načrtovati nove meje na političnem zemljevidu Evrope po vojaškem porazu Napoleonove Francije.

ново stodnevno obdobje vojne po vojni. 'Če je še leta 1814 'previdnost' označevala prevladujoče vzdušje med zmagovalci revolucije, potem je leto 1815 v klub nasprotnikov revolucije prineslo 'reakcijo' (Davies 1997: 761). Veliki Britaniji v tem obdobju ni preostalo drugega, kakor da se tudi sama vmeša v politično dogajanje na kontinentu. Napoleon je v treh mesecih po zmagoslavnem vkorakanju v Pariz reformiral svojo vojsko in pripravil svoje može za napad vojske koalicije, ki se je zbirala na severu. 16. junija 1815 je Napoleonova vojska v bitki v Ligny-u premagala prusko, nato je 18. junija s svojo armado samozavestno napadel britanske vojake pri Waterlooju. Bitka pri Waterlooju se je v zgodovino zapisala kot bitka, s katero se je dokončno končala Napoleonova doba mogočnih osvajanj. Sledila je delitev držav na dunajskem kongresu, tokrat je bil ton pogajanj bolj umirjen, saj je bilo popolnoma jasno, da predstavniki zmagovalnih sil želijo ponovno uveljavitev monarhije, točno to, kar je bilo med revolucijo najbolj ogroženo. Formula, po kateri so si na kongresu razdelili države, je manifestirala konservativne težnje zmagovalnih držav po ohranjanju 'stare Evrope'; pomenila je 'korak nazaj v času' (Davies 1997: 762). Bila je zasnovana tako, da je preprečevala vsakršne spremembe, v prihodnosti je bila vsaka najmanjša, postopna reforma zatrta, še preden se je zares začela; začetek kakršne koli reforme bi pomenil začetek revolucije. Kljub vsemu je vredno omembe, da Francija, država, kjer se je revolucija začela, kljub porazu ni bila ukročena. Zanimiv je citat avstrijskega kanclerja Klemensa W. Metternicha: 'Ko kihne Pariz, se prehladi vsa Evropa', ki po mojem mnenju precej nazorno opisuje stanje duha držav zagovornic monarhije in Cerkve. V reakcionarnem taboru je nastalo posebno zavezništvo (*Quadruple Alliance*), ki so ga tvorile Rusija, Prusija, Avstrija in Velika Britanija, sestavljale pa so tudi posebno alianso imenovano »*Sveta aliansa*«. Na kongresu leta 1818 (*Aix-la-Chapelle*) so v klub prestižnih držav ponovno sprejeli Francijo, ki je nemudoma predlagala nespremenljivost obstoječih mej in s tem med drugim pripravila Veliko Britanijo do tega, da je spremenila svojo pozicijo znotraj zavezništva (Davies 1997: 763) in se uprla konservatizmu, ki se je odražal na vseh področjih in se je želel uveljaviti za vsako ceno. Na vsakem izmed sledečih kongresov (Troppau - leta 1820, Ljubljana – leta 1821, Verona – leta 1822) so bili Britanci močno zadržani glede prihodnjih ekspedicij s katerimi so reakcionarne sile nameravale zadušiti revolucije v Neaplju, Grčiji in Španiji. Leta 1826 se je tako angleška politika preko britanskega zunanjega ministra Georga Canninga pridružila ameriški s predsednikom Jamesom Monroeom na čelu, ki je s svojim govorom poznanim pod imenom 'Monroe-jeva doktrina', prepovedal vsakršno posredovanje evropskih držav v Južni Ameriki.

Kratko časa trajajoči tako imenovani 'kongresni sistem'³ je bil za evropske države devetnajstega stoletja pomemben predvsem zaradi artikuliranega in eksplicitnega zagovarjanja konservativnega reda v 'stari Evropi'. Začrtal je mednarodno areno znotraj katere so se odslej 'borile' vse štiri države že omenjenega 'štiri-stranskega zavezništva' skupaj s kasneje priključeno Francijo.

Od leta 1815 do leta 1914 je Evropa prešla tri ključne faze: obdobje reakcije (1815-48), obdobje reform (1848-71) in rivalstva (1871-1914). Jasno je, da obdobje konservatizma in represij s področja reform, ki se niso smele zgoditi, četudi je vse stremelo v to smer, ni trajalo dolgo. Z izbruhom revolucij leta 1848 se je za Evropo pričelo obdobje vsesplošne emancipacije (mnoge izmed držav so dobile novo ustavo). Tretje obdobje označuje obdobje intenzivnega rivalstva med državami, ki so v Evropi želele prevzeti vlogo moči in prevlade.

Pred omenjenimi ambicijami pa vse tja do konca prve svetovne vojne ni bila 'varna' niti Velika Britanija.

Obdobje rušenja ravnotežja moči med močnimi državami stare celine je za Veliko Britanijo pomenilo predvsem priložnost za manifestacijo kolonialnih apetitov.

4.2 VZPON VELIKE BRITANIJE IN VZPOSTAVITEV RAVNOTEŽJA EVROPSKIH SIL

Če se želimo posvetiti vzponu Velike Britanije med velesile sveta, potem se moramo na časovni premici vrniti nekoliko nazaj v preteklost - v obdobje začetka osemnajstega stoletja, ko se je Anglija pričela izrazito usmerjati proti evropski celini. V ospredju političnega dogajanja takrat je bilo vprašanje ureditve ravnotežja moči evropskih sil. Največ pozornosti je v tem času bilo namenjeno španski nasledstveni vojni⁴, saj je potencialni državi zmagovalki zagotavljala prevlado na evropskem kontinentu. Ena izmed glavnih kandidatk za špansko

³ Sistem, ki se simbolično konča z govorom ameriškega predsednika Monroea leta 1826. »K življenju kličem Tretji svet, tako da lahko dosežemo ravnovesje starega« (Davies 1997: 763).

⁴ V španski nasledstveni vojni (1701-1714) so bile kot glavni akterji vključene predvsem Velika Britanija (s haaško koalicijo, ki je vključevala še Nizozemsko in Avstrijo) ter Francija in Španija (težnje po personalni uniji). Do bojev, ki so potekali vse od Severne Amerike preko Španije, Italije in nemškega cesarstva, je prišlo po smrti španskega kralja Karla II., ki ni imel otrok in je za svojega naslednika določil Burbona Filipa V. Zaradi strahu pred ponovno združitvijo habsburških posesti se je v vojno vključila Francija, na drugi strani pa se je Velika Britanija ustrašila francoske prevlade ter tako z Nizozemsko in Avstrijo sklenila haaško koalicijo. Španska nasledstvena vojna se je končala s podpisom sporazumov v Utrechtu in Rastattu (leta 1713/14).

krono je poleg Španije in Francije bila tudi Velika Britanija, ki je po koncu nasledstvene vojne zase iztržila Gibraltar in Menorko ter si tako zagotovila prevlado nad Sredozemljem. Prav tako je v tem obdobju Velika Britanija razširila svoje kolonialne posesti v Severni Ameriki, leta 1707 pa je pod vladavino kraljice Ane Stuart prišlo tudi do 'spremembe personalne unije med Anglijo in Škotsko (od 1603) v realno unijo' (Boden 2004: 511) (*Act of Union*). Anglija in Škotska sta tako postali združeni pod imenom Združeno kraljestvo Velika Britanija, medtem ko je Irska ostala ločena pod vladavino kraljice Ane Stuart.

Kljub utrjevanju notranje političnih razmer se je Velika Britanija leta 1739 zapletla v vojno s Španijo, leto kasneje pa še v avstrijsko nasledstveno vojno s Francijo (1740- 1748). Med leti 1756 in 1763 je na evropskem kontinentu med vsemi pomembnejšimi državami potekala sedemletna vojna⁵, ki je po koncu dokončno utrdila prevlado Velike Britanije tako na morju kot na celini. Za razliko od ostalih držav udeleženk v sedemletni vojni je Velika Britanija po podpisu pariškega miru⁶ (1763) pridobila precej novih ozemelj in tako med drugim Francijo povsem izrinila iz Severne Amerike. Kljub vsemu pa Velika Britanija ni dolgo uživala svojih novih zemeljskih pridobitev v Severni Ameriki, saj se je tam že dobro desetletje kasneje pričela ameriška vojna za neodvisnost (1775-1783). Vojno, ki je na začetku potekala zgolj med Veliko Britanijo in njenimi trinajstimi severno-ameriškimi kolonijami, je Velika Britanija (po tem, ko so se ameriški strani priključile Francija in kasneje še Španija in Nizozemska) izgubila. Leta 1783 se je vojna med Veliko Britanijo in njenimi kolonijami končala tudi na papirju in sicer s sporazumom pariške mirovne pogodbe (*Treaty of Paris*).

Leta 1792 se je Velika Britanija ponovno zapletla v spor z 'dednim sovražnikom', Francijo. Britanska vlada se je ustrašila francoskih revolucionarnih teženj po prevladi, vendar se je pred usodnim porazom Napoleonove vojske (leta 1815 v bitki pri Waterloo-ju v Belgiji) morala najprej sprijazniti z vrsto porazov. Kljub izčrpanosti zaradi številnih vojn, je Velika Britanija prišla iz vojnega dogajanja okrepljena, saj je na dunajskem kongresu (leta 1814/1815) dosegla, da so bile priznane vse na novo osvojene kolonialne posesti⁷ in ponovno vzpostavila ravnotežje moči v svoj prid. Poleg tega je britanska mornarica z zmago v bitki na morju (Trafalgar, leta 1805), v kateri je Horatio Nelson uničil špansko-francosko ladjevje, dokončno uveljavila svojo premoč tudi na morju (Boden 2004: 512).

⁵ Sedemletna vojna (1756-1763) je vojna med Veliko Britanijo s kolonijami v Severni Ameriki (s podporo Prusije) in Francijo (tudi Avstrijo, ruskim imperijem, Švedsko), ki se je končala s prevlado Velike Britanije. Velika Britanija tako vse tja do obdobja francoske revolucije postane vodilna kolonialna sila.

⁶ Pariški mir ali »Treaty of Paris« (1763) je zaključil sedemletno vojno v kateri so ozemeljsko najbolj pridobili Britanci.

⁷ Cejlon, Malta, Helgoland, Kapska kolonija itd.

V tem obdobju pa je z Veliko Britanijo povezan še en ključen moment v svetovni zgodovini poznega 18. in zgodnjega 19. stoletja – industrijska revolucija. Velika Britanija se je že nekje od sredine 18. stoletja naprej soočala z veliko rastjo prebivalstva (s 6 milijonov na več kot 20 milijonov) (Boden 2004: 512). Razvoj novih tehnik proizvodnje (mehanizacija tekstilne industrije, naraščajoča uporaba premoga, razvoj železne industrije) sta sprožila socialne, gospodarske in politične spremembe, ki so se kmalu razširile tudi na preostalo Evropo, v Severno Ameriko in postopoma na ves svet. Vzroke, zakaj se je industrijska revolucija začela ravno v Veliki Britaniji, je mogoče iskati več kje. Po mnenju nekaterih zgodovinarjev so vzroki za nastanek industrijske revolucije nasploh, ne zgolj v Veliki Britaniji, še vedno tema, o kateri se da polemizirati.

'Teren' za industrijsko revolucijo se je pripravljala že vrsto desetletij pred tem, da je v Veliki Britaniji dejansko prišlo do konkretnih sprememb. Po obdobju, ko je na Otoku divjala državljanska vojna (državljanske vojne: 1642-1646, 1648-1649, 1649-1651) med parlamentaristi (*roundheads*) in rojalisti (*cavaliers*), so se razmere v državi počasi pričele urejati, v državo se je širilo vse manj prenosljivih bolezni, odstotek otrok, ki so preživeli mladostno dobo pa se je večal, kar je na dolgi rok pomenilo več delovne sile. Naslednji dogodek, ki loči Veliko Britanijo od drugih držav v obdobju med 18. in 19. stoletjem je uspešna kmetijska revolucija, ki je pomembno prispevala k rasti prebivalstva. Proizvodnja hrane je bila vse bolj in bolj učinkovita, zaradi tega se je kmečko prebivalstvo pričelo ukvarjati s tako imenovano '*cottage*' industrijo⁸, se postopoma selilo na obrobja mest, kjer so bili pogoji za trgovanje boljši in na koncu neposredno prispevali k širitvi mest na mestna obrobja. Z nastankom novih tovarn so se bivši kmetje zaposlovali v industrijskem sektorju in tako postali pomembni akterji bližajoče se industrijske revolucije.

Pomembno vlogo pri napredku industrializacije je imela tudi kolonialna ekspanzija v 17. stoletju, ustvarjanje novih finančnih trgov in akumulacija kapitala. Sodeč po dejstvu, da je tehnološka inovacija srce industrijske revolucije in upoštevajoč, da je mnogo izumov, novo nastale tehnologije in mehanizmov (npr. Wattov parni stroj), ki so prispevali h krepitvi industrializacije, nastalo prav v Veliki Britaniji, ni težko razumeti, zakaj je Velika Britanija z industrijsko revolucijo postala vodilna gospodarska velesila na svetu.

⁸ *Cottage industry* je izraz za način proizvodnje, ki se je na angleških tleh razširil tik pred izbruhom industrijske revolucije, ko so kmetje imeli na razpolago vse več prostega časa (sploh pozimi) za domačo obrt, ki jim je prinašala dodatni zaslužek.

4.3 UTRJEVANJE POLOŽAJA VELESILE

Velika Britanija je v devetnajstem stoletju utrjevala položaj svetovne velesile in s pridobivanjem, osvajanjem in s priključevanjem novih območij v Aziji in Afriki precej povečala svoje kolonialne posesti, četudi je v Evropi v tem času bila poznana tudi zaradi t.i. politike 'vzvišene osamljenosti' (*splendid isolation*). Leta 1858 si je dokončno podredila Indijo in jo priključila svojemu kolonialnemu imperiju. Tekom devetnajstega stoletja je Velika Britanija bolj kot kadarkoli poprej težila po ohranitvi položaja vodilne gospodarske sile in se v zameno za uspeh odpovedala politiki vez. Eden glavnih ciljev moje naloge je raziskati naravo britanske nenaklonjenosti evropskemu povezovanju, zato je zgodovinsko poglavje o 'vzvišeni osamljenosti' Velike Britanije za obravnavo in dokazovanje verodostojnosti vsaj ene izmed hipotez naloge, velikega pomena. Podaja namreč enega ključnih vzrokov za obnašanje Britancev tako v preteklosti kot tudi v prihodnosti. Za Veliko Britanijo devetnajstega stoletja je sklepanje trajnih zavezništov s katerim koli evropskim predstavnikom (še posebej s pripadniki velikih sil kot je bila Francija), pomenilo ogrožanje rastočega imperija. Politika britanskega izolacionizma se je spremenila kmalu po združitvi Nemčije (1871), ko so v Veliki Britaniji spoznali, da se Nemčija krepi tako vojaško kakor tudi v gospodarskem smislu. Velik strah vlade Velike Britanije v tem hipu je bil strah pred spremembo ravnotežja moči, zato se je kmalu povezala z dvema nemškima tekmečema, Francijo (leta 1904) in Japonsko (leta 1902).

Začetek novega stoletja je bolj kot karkoli drugega zaznamovala prva svetovna vojna in zmaga Velike Britanije ter njenih zaveznic nad centralnimi silami. Po koncu vojne (1918) je Velika Britanija zasedla veliko večino nemških posesti ter si tako ponovno zagotovila prevladujoč položaj, ki ga je imela že v prejšnjem stoletju. Kljub temu pa je notranje politično dogajanje (irsko vprašanje) Veliko Britanijo precej oslabilo. Irci so leta 1919 zaostrili spor na temo irske neodvisnosti in z odcepitvijo razglašeno v parlamentu v Dublinu (ki ga vlada Velike Britanije ni priznavala) stopili v vojno z Veliko Britanijo. Kmalu po začetku vojne (leta 1921/22) se je britanska vlada odločila, da bo naredila prvi korak v smeri k irski odcepitvi (leta 1949) in Irski priznala status dominiona kot Svobodni državi Irski. V tem obdobju se je Velika Britanija nasploh spopadala s krotitvijo nemirov v svojih kolonijah⁹. »Hkrati je državo pestila huda gospodarska kriza: preusmeritvi na povojno gospodarstvo, ki jo

⁹ Znano je, da je Velika Britanija po letu 1907 svojim kolonijam bila prisiljena postopno dodeljevati samoupravo, leta 1931 so podpisali westminstrski sporazum, ki je sprožil uveljavitev enakosti med Britansko skupnostjo narodov (Commonwealth) in Združenim kraljestvom.

je spremljala velika brezposelnost, je konec 20. let sledila svetovna gospodarska kriza« (Bole 2003: 513).

V tem obdobju se je v Veliki Britaniji na oblast povzpela Laburistična stranka, ki je nadkrilila Liberalno stranko (poleg konservativne najpomembnejša stranka doslej). Tako se je v zgodnjih dvajsetih letih dvajsetega stoletja pričela 'vladavina' laburistične stranke. V tridesetih letih 20. stoletja sta vladi pod ministrskima predsednikoma Stanlyem Baldwinom (1935 – 1937) in Nevillom Chamberlainom (1937-1940) vodili neodločno zunanjo politiko (iz strahu pred vse večjo uveljavitvijo komunistične Sovjetske zveze). Posledično je Velika Britanija nasprotovala določitvi velikih reparacij Nemčiji že pri sestavljanju sporazuma v Versaillesu; na ta način je skušala 'v šahu' držati predvsem Francijo.

4.4 DRUGA SVETOVNA VOJNA: VELIKI BRITANIJI POJENJAJO MOČI

Velika Britanija se je za vključitev v (pred) vojne napetosti odločila poseči šele ob nemškem napadu na Poljsko leta 1939. Druga svetovna vojna in dogajanja v britanskih kolonijah med in po koncu le-te pa so Veliko Britanijo tudi oropale položaja svetovne velesile. Winstona Churchilla je (leta 1945) nadomestil Clement Attlee, ki je »sprožil popolno dekolonizacijo imperija« (Boden 2004: 515). V gospodarskem in političnem smislu se je na zahodu vse bolj uveljavljala Amerika, na vzhodu pa Sovjetska zveza. Veliki Britaniji kot bivši gospodarski velesili v zatonu¹⁰ ni preostalo nič drugega kakor tako imenovan poseben odnos (*special relationship*) z ZDA, Evropi kot taki pa – delitev na dva bloka in hladna vojna.

V prvih letih po vojni je Evropo preplaval pesimizem, ljudje so se bali prihodnosti, Evropa pa je, tudi če samo na videz, vseeno postajala vse bolj in bolj homogena; nekatere izmed držav so se v strahu pred gospodarsko regresijo in ponovnimi vojaškimi intervencijami pričele povezovati. Leta 1947 so države Beneluxa ustanovile carinsko in ekonomsko unijo ter s tem uvedle skupno carinsko tarifo, že leto kasneje sta se jim pridružili Francija in Velika Britanija (ideja o povezovanju evropskih držav v Skupnost je sicer bila omenjena že leta 1946 v Zürichu, ko je Winston Churchill spregovoril o 'Združenih državah Evrope') (Den Boer, P. 1997: 165). Glavna smernica nastanka Evropske skupnosti naj bi bila trajna sprava med

¹⁰ Razpad kolonialnega imperija je načel britansko gospodarstvo predvsem zaradi izgube virov surovin, izgube trgov, zaton gospodarstva pa so povzročili tudi naslednji faktorji: »zastarele industrijske strukture, vse manjše povpraševanje po premogu in jeklu, nepretrgani delavski boji, politika dirigiranosti (laburistične vlade) (Bole 2003: 517).

Nemčijo in Francijo in na tak način preprečiti, 'da bi se zaradi tesne gospodarske prepletenosti lahko še kdaj vojaško spopadli' (Toplak 2003: 117).

Velika Britanija se je v takem sistemu mednarodnega okolja znašla na robu gospodarske krize. Četudi je pobuda o nastanku Sveta Evrope prišla s strani britanskega politika, Winstona Churchilla, je Velika Britanija že v začetku petdesetih s svojo držo napovedovala zadržanost do evropskih integracij. 'Če bi obveljale zahteve Francije in Belgije, bi svet Evrope postal nadnacionalno telo' (Toplak 2003: 116). Velika Britanija je od samega začetka nasprotovala politiki Francije z vizijo o nadnacionalni integraciji Evropske skupnosti, ki je šele nastajala, zato leta 1951 Velika Britanija ni bila prisotna ob podpisu prve izmed rimskih pogodb in nastanku Evropske skupnosti za premog in jeklo.

4.5 VELIKA BRITANIJA NA PRAGU EVROPSKE SKUPNOSTI

Svet po koncu druge svetovne vojne za Veliko Britanijo več ni imel oblike imperija, ki ga poseduje. Kljub temu, da je iz druge svetovne vojne skupaj z ZDA, Sovjetsko zvezo in ostalimi zavezniki prišla kot zmagovalka, je bilo več kot očitno, da so se tudi znotraj polja držav, ki so med vojno sodelovale, odnosi pričeli spreminjati. Winston Churchill je leta 1946 v javnosti prvič spregovoril o 'železni zavesi, ki se je spustila nad Evropo preko Baltika do Jadrana' (George 1998: 6).

V Veliki Britaniji je med politično elito prevladovalo mnenje, da je britanska politika delno odgovorna za nastanek druge svetovne vojne, ker kot dominantna sila ni bila sposobna obdržati ZDA znotraj političnega poveljnega dogajanja in je dopustila, da so se (ZDA) povlekle v izolacionizem. Kljub temu, da po letu 1945 Velika Britanija več kot očitno ni bila več del vladajoče elite, se je v okviru zunanje politike vedla kot ena izmed držav, ki vlada. Za razliko od preostale večine držav, ki so v glavnem svojo zunanjo politiko krojile na podlagi blokofske delitve sveta, se je Velika Britanija predvsem ubadala s širšo perspektivo in skušala razmere v svetu urediti po svoje (razporeditev moči, kjer je to še bilo mogoče). Zanimivo je, kako je Winston Churchill (v tem obdobju še vodja opozicijske stranke - Churchill je postal premier šele leta 1951, ko so laburisti izgubili oblast za celih trinajst let) opredelil položaj Velike Britanije v svetu po letu 1945 in sicer je označil tri sfere britanskega interesa v naslednjem vrstnem redu: ZDA, Commonwealth in šele na tretjem mestu – Evropa.

Zaradi vojne so bile evropske države, gospodarsko močno onespobljene, kar je v primerjavi z ZDA predvsem za Veliko Britanijo (ki si še ni opomogla od spremembe ravnotežja moči v svetu) pomenilo precejšen upad nacionalne samozvesti. Kljub temu, da je vojna brazgotina na obrazu otoške države v svet zijala široko odprta, pa je Velika Britanija doživela precej blago tranzicijo. S pomočjo Commonwealtha in postopne odtujitve svojih kolonij, se je še vedno čutila dovolj sposobno in močno boriti se za prevlado - vsaj na evropskem kontinentu.

Commonwealth pa je v primeru Velike Britanije igral veliko vlogo, sploh, ko govorimo o britanskih težnjah (ali odklonilnih idejah) v okviru evropskih integracijskih procesov (v mislih imam nastanek skupnega evropskega trga (za premog in jeklo) leta 1951.

Vedeti moramo, da se je Velika Britanija zavedala upadanja moči v primerjavi z novo porajajočo velesilo Ameriko, zato je:

1. Winston Churchill z Združenimi državami sklenil t.i. poseben odnos (*»special relationship«*), ki je odnose med zahajajočo in vzhajajočo velesilo označeval še nekaj nadaljnjih desetletij;
2. skušala ohraniti svojo prevlado znotraj britanske skupnosti narodov- Commonwealtha.

Obstajajo različne teorije, ki pojasnjujejo povezavo med Commonwealthom in preračunljivostjo Velike Britanije, kadar je bilo govora o priključitvi k šesterici. Naštejmo jih nekaj:

- a) vodstvo Velike Britanije znotraj Commonwealtha bi Veliki Britaniji omogočilo večje možnosti za sodelovanje in odločanje v kontekstu mednarodnih zadev;
- b) ekonomski razlogi (leta 1948 je Velika Britanija v države Commonwealtha izvozila okoli 40 odstotkov svojih izdelkov – celotni oddelki britanske industrije so bili odvisni od uspeha te menjave) – vsakršno vmešavanje katerekoli izmed držav šesterice ali vključitev v šesterico bi za Veliko Britanijo pomenila grožnjo tovrstnemu trgovanju;
- c) Commonwealth je za britansko ljudstvu predstavljal simbol britanskega imperija, še vedno je kot tak 'živel' v glavah milijona ljudi, poleg tega so Britanci imeli sorodnike raztresene v različnih delih Commonwealtha (Nova Zelandija, Kanada, Avstralija, Južna Afrika) in zaradi tega niso bili pripravljeni deliti ideje svojega propadlega imperija z ostalimi evropskimi državami (George 1998: 32-33).

V nadaljevanju naloge bomo videli, zakaj je Commonwealth za Veliko Britanijo pomenil veliko oviro pri vključevanju v Evropsko skupnost in kako se je Velika Britanija obnašala v obdobju neposredno pred vključitvijo v Skupnost oziroma kako, ko je postala ena izmed držav članic.

5 VLOGA VELIKE BRITANIJE V EVROPSKIH INTEGRACIJAH

Zanimivo je, kako Veliko Britanijo večina ljudi, ki podrobneje spremlja dogajanje znotraj Evropske unije, še danes razume kot težavno in neprilagodljivo članico, hkrati pa pozablja, da je že sama specifična britanske zgodovine taka, da bi država težko neopazno zdrsnila v nastajajoč evropski konglomerat. Upoštevajoč zgodovinsko politične resnice, lahko razumemo, da je (četudi delna) predaja suverenosti za državo, ki je bila ne-vajena kakršne koli inferiornosti, pomenila resen korak v evropski politično-gospodarski prostor. Razumeti moramo, da je sam koncept suverenosti šestdeset let nazaj 'pripovedoval drugačno zgodbo', v katero velika večina držav Evrope ni verjela. Velika Britanija je tekom desetletij postala resna in izkušena članica sedaj sedemindvajseterice, ki svojemu ugledu navkljub predstavlja nepogrešljivo enoto skupnosti evropskih držav.

5.1 VELIKA BRITANIJA V LETIH PRED VSTOPOM V EVROPSKO SKUPNOST

Politična moč Velike Britanije je v petdesetih letih dvajsetega stoletja pojenjala. Odgovorni politiki znotraj države so se začeli vse bolj zavedati in razumeti novo vlogo svoje države: niti gospodarsko niti politično Velika Britanija ni več zavzemala vodilnega položaja v Evropi. Na drugi strani pa je vsem spremembam navkljub za politično mentaliteto na Otoku v tem obdobju bilo značilno, da se je spopadala z dojemanjem Velike Britanije kot globalne sile, ki je morala poskrbeti za ravnotežje na kontinentu. Zaradi tega so se britanski politiki vse občutneje in opazneje povezovali s kolegi iz ameriške administracije ter tako skušali obdržati Veliko Britanijo pri samem vrhu političnega odločanja. Za poveljna leta je značilno še nekaj: odnos britanske politike do drugih držav Evrope po vojni je bil precej superioren, na primer Francijo so Britanci obravnavali v prvi vrsti kot politično in ekonomsko oslABLJENO državo. Iz tega izvira tudi zadržana drža britanskih političnih vodij do prvih poskusov evropskega združevanja, ki so se pričeli na pobudo francoskih politikov (Monnet, Schuman).

Leta 1950 je v evropskem političnem prostoru prišlo do pomembnega dogodka. Rene Pleven, tedanji francoski ministrski predsednik, je predlagal ustanovitev Evropske obrambne skupnosti, preko katere bi se vojaški resursi držav članic združili pod streho novo nastale skupnosti. Idejo, ki še danes ni uresničena, so takrat podprle celo ZDA. Vedeti moramo, da je vprašanje varnosti neposredno po drugi svetovni vojni še vedno bilo močno prisotno na agendi, leta petdeset mogoče še toliko bolj, saj je ravno v tem obdobju prišlo do invazije severne v južno Korejo. Pogajanja ob morebitni formaciji Evropske obrambne skupnosti so na dnevni red postavila vprašanje oborožitve Nemčije, ki je kot poražena glavna akterka druge svetovne vojne še vedno bila prisotna v mednarodni politiki. Nastal je sledeč kompromis: vse države članice Evropske obrambne skupnosti (vključno z Nemčijo) so dolžne Skupnost priskrbeti z vojaškimi enotami; prav tako je bilo dorečeno, da lahko vse države, razen Nemčije, ohranijo svojo nacionalno vojsko. Na koncu je predlog francoskega premiera izzvenel v zrak v francoski narodni skupščini, kjer ni dobil zadostnega števila glasov podpore. Ravno zaradi tega so politični analitiki v Veliki Britaniji leta 1950 bili prepričani, da je evropski integracijski proces zaustavljen; britanska vlada se je tako pred konferenco v Messini (Italija) odločila, da Velika Britanija ne bo vstopila v skupnost, v katero je bila povabljena.

Tem težavam navkljub pa so v Veliki Britaniji kmalu spoznali, da šest držav, ki so se odzvale Schumanovem povabilu k nastanku evropske skupnosti, napreduje. Na drugi strani je otoška država zaradi obremenjevanja z notranje-političnimi zadevami (britanska ekonomija se je v petdesetih letih prejšnjega stoletja znašla v težavah) prišla do spoznanja, da Commonwealth več ni zanesljiv partner in nesporen podpornik britanske politike ter zaradi vse večjih razhajanj mnenj z vodilnimi znotraj Združenih držav Amerike še bolj skeptično gledala na integracijski proces, ki se je pričel odvijati na evropskem kontinentu.

Konferenca v Messini, ki se je začela na pobudo držav Beneluxa (ki so si prizadevale za ustanovitev vse splošnega evropskega skupnega trga) in Francije (ideja o nastanku evropske skupnosti za jedrsko energijo), je na nek način pomenila prelomnico v obdobju odločanja Velike Britanije o tem, ali naj ostane zunaj 'šesterice' ali se ji pridruži. Britanska javnost je bila bolj ali manj prepričana, da evropska skupna pot, kot so si jo zastavili na primer Francozi, ne pelje nikamor. Znotraj vlade pa so se mnenja kljub vsemu delila, med najbolj previdnimi je bil Harold Macmillan, tedanji minister za finance, ki je razumel težavnost položaja, v katerem so se znašli Britanci (z uspehom konference v Messini bi angleška država lahko hitro padla iz

obročja aktualnih evropskih politik). Ko so Angležem na nek način tudi Američani obrnili hrbet s tem, da so podprli idejo nadaljnjega povezovanja znotraj Evrope, je britanska politična elita na konferenci v Messini prišla na dan z novim predlogom in sicer na temo prostega evropskega trgovskega povezovanja. Ideja je bila zasnovana predvsem na težnjah po prostem trgovanju znotraj držav članic in svobodnemu določanju carin državam ne članicam. Motivacija, ki so jo v tozadevni integraciji videli britanski politiki, je precej očitna – v primerjavi s francoskim predlogom je britanski zahteval precej manj odrekovanja državni suverenosti, v proces poslovanja pa je še vedno vključeval države Commonwealtha. Po skoraj letu dni dolgih pogajanj britanski predlog ni bil sprejet. Krivca za to mnogi še danes vidijo v Charlesu de Gaullu, ki je ravno tedaj ponovno prevzel ministrski položaj, saj je prav on leta 1958 razglasil enostransko odločitev Francije, da britanskega predloga 'Evropa' ne sprejme. V tem obdobju se je Velika Britanija politično precej izolirala od preostalih držav, ki so tvorile Evropsko skupnost. V tem smislu bi konferenca v Messini lahko pomenila enega ključnih mejnikov britanskega integracijskega procesa, saj je naznanjala uradni začetek nesoglasij med Francijo in Veliko Britanijo ter na nek način še danes simbolizira britanski boj za uveljavitev svoje pozicije znotraj že ustaljene prakse odločanja držav Evropske skupnosti.

5.2 PRVI KORAKI V SMER EVROPSKE SKUPNOSTI

V začetku šestdesetih so Britanci spoznali, da je glavni krivec njihovega slabega gospodarskega stanja ravno dejstvo, da so namesto k Evropski skupnosti, ki gospodarsko napreduje, usmerjeni h Commonwealthu, ki zaradi slabšega ekonomskega položaja v svetu ni bil konkurenčen. Zato so v Veliki Britaniji sklenili, da je članstvo v Evropski skupnosti za gospodarski in politični uspeh države nujno. Ohranili so svojo prvotno vzvišeno držo do držav članic, hkrati pa se sklenili Evropski skupnosti priključiti. Kljub temu, da je njihovo odločitev spremljalo nekaj pomislekov, na primer pomislek, da bo v primeru uspeha Evropska skupnost zamenjala položaj Velike Britanije v kontekstu odnosov z Ameriko, se je javno mnenje počasi prevešalo na stran združene Evrope.

Ko se je britanska politika do članstva Velike Britanije v Evropski skupnosti leta 1960 torej dokončno spremenila¹¹, je postalo jasno, da je odločitev britanske vlade o vstopu Velike Britanije v Evropsko skupnost bila sprejeta 'bolj iz taktičnih kakor strateških razlogov'

¹¹ Angleški premier Harold Macmillan je julija 1961 leta v Spodnji zbornici angleškega parlamenta naznanil, da bo Velika Britanija zaprosila za članstvo v Evropski skupnosti.

(George 1998: 32-33). Zdelo se je, da je Harold Macmillan razumel, da je za Veliko Britanijo nujno, da sprejme konstruktivno odločitev o svoji politični prihodnosti in prisotnosti v evropskem političnem prostoru. Če bi dva poglavitna cilja Velike Britanije še naprej bila vztrajanje pri svojih poskusih ohranjanja prisotnosti Američanov v evropskem obrambnem sistemu in ohranjanje svoje multilateralne trgovske identitete, bi Velika Britanija najbrž ostala zunaj kroga držav, ki so gospodarsko hitro napredovale in posledično tudi zunaj vplivnega območja. Prizadevanja, ki so v šestdesetih močno označevale Veliko Britanijo (težnja po ohranjanju pomembne vloge v mednarodnem sistemu, prizadevanje za gospodarsko stabilnost, napredovanje v odnosih z ZDA) bi v tem primeru postala ogrožena s strani držav Skupnosti same- edini način britanskega vpliva na razvoj dogodkov v Evropski skupnosti je tako postala priključitev k le-tej.

Leta 1960 se je tako v britanskem političnem vrhu uveljavilo prepričanje, da je priključitev Velike Britanije k Evropski skupnosti relativno nujna. Kljub mnogim nesoglasjem znotraj države je britanska vlada leta 1961 prvič uradno zaprosila za polnopravno britansko članstvo. Omeniti je potrebno, da je k tej odločitvi britanskih politikov (z Macmillanom na čelu) botroval tudi radijski nastop francoskega predsednika Charlesa de Gaulla (maj, leta 1960) - spregovoril je o nastajajoči organizirani skupnosti brez namigovanja na super-nacionalizem¹², katerega so se v Veliki Britaniji tako bali. V koncept Evropske skupnosti je vključil tudi lastno evropsko varnostno politiko. Vprašali se bomo - zakaj je to pritegnilo pozornost politične elite v Veliki Britaniji?

Na nek način je De Gaulleov govor sprožil rdečo luč v britanski vladi, saj je le-ta poslanstvo Velike Britanije v mednarodni politiki razumela kot prizadevanje Otoka za vključevanje ZDA v evropsko obrambno politiko. Nazadnje je bila britanska odločitev o prošnji za članstvo v Evropski skupnosti sprejeta na podlagi ameriškega distanciranja od britanskega zavezništva, saj sta oba v tej zadevi aktualna ameriška predsednika, Dwight D. Eisenhower (1953-1961) kakor tudi John Kennedy (1961-1963), leta 1961 podpirala poglobljanje evropske skupnosti, nista pa podprla Macmillanovih poizkusov po nadgradnji evropske ekonomske skupnosti v atlantsko ekonomsko skupnost. Če je Macmillan računal na spremembo politike z novo

¹² Obstaja več definicij super ali nad nacionalnosti. Po prvi izmed omenjenih je super-nacionalnost popoln sistem pogajanj med vladaми različnih nacionalnih držav in temelji na institucionaliziranem reševanju problemov med državami. Druga teorija (v glavnem predstavljena v literaturi Josepha Weilerja) temelji na podrejanju nacionalnih politik 'novemu redu solidarnosti'. Ta teorija pojasnjuje, kako je samo-omejevanje posameznih politik držav nujno za dobrobit državljanov Skupnosti (<http://eiop.or.at/eiop/pdf/2001-003.pdf>).

Kennedyjevo administracijo, je po letu 1961 ameriška vlada britansko še toliko bolj zavzeto potisnila v smer evropskega povezovanja. Stephen George v knjigi z naslovom *An Awkward Partner* navaja, da je britanska politična srenja v tem obdobju točno vedela, kaj mora storiti, ampak je bila hkrati tudi daleč od tega, da bi se nad odločitvijo navduševala. Kasneje se je pomanjkanje navdušenja nad pridruževanjem Skupnosti britanski vladi maščevalo: predstavniki Skupnosti (predvsem francoski predsednik Charles de Gaulle) so ji javno očitali, da Velike Britanije kot take ni pripravila na vstop v Skupnost; de Gaulle je bil prepričan, da se britanska politična javnost ni mogla navdušiti nad političnim konstruktom Evropske skupnosti, ki ga v resnici ni podpirala niti domača (britanska) vlada sama.

Moramo se zavedati, da Macmillanovi zadržki pred vstopom Velike Britanije v Evropsko skupnost izvirajo predvsem iz naslednjega ozadja: leta 1961 je na oblasti v Veliki Britaniji še vedno bila konservativna stranka (1951–1964), za katero je značilno, da je bila zgodovinsko navezana na Commonwealth, slednji pa je z vsakim korakom Velike Britanije v smer proti poglobljanju vezi med državami Evrope, izgubljal moč. Veliko vlogo v tem obdobju je v Veliki Britaniji odigral tudi tisk (pritisk medijev), tudi zaradi tega je med drugim Harold Macmillan na pogajanjih, namenjenim priključitvi Velike Britanije k Evropski skupnosti, skušal iztržiti posebne privilegije na račun Commonwealtha. Kljub temu, da so politiki, tako eni kot drugi, tekom pogajanj postopoma dosegali kompromise, je Charles de Gaulle leta 1963 razglasil francoski veto na britanski vstop v Skupnost. Razlogi, ki so zaznamovali njegovo odločitev, so ležali predvsem v pojmovanju Velike Britanije kot države, ki je po njegovem mnenju v šestdesetih bila preveč navezana na Združene države in zaradi tega nepripravljena na vstop v Skupnost. Menil je, da se Velika Britanija ni sposobna omejiti na trgovanje, poslovanje in sodelovanje znotraj držav skupnosti. V Evropi se je uveljavilo prepričanje, da bi Velika Britanija znotraj Skupnosti delovala kot 'trojanski konj' (George 1998: 34-35), zato se je britanski poizkus priključitvi k Skupnosti končal podobno kot predlog prosto trgovskega povezovanja- s francoskim vetom.

Leta 1964 so v Veliki Britaniji na volitvah zmagali liberalci (predsednik vlade je postal Harold Wilson) za katere je bilo značilno, da so (razen posebnih izjem) še bolj zavzeto podpirali povezovanje z Združenimi državami Amerike in (levo krilo) ohranjanje dobrih odnosov s Commonwealthom. Lahko si predstavljamo, da je to v kontekstu pridruževanja Velike Britanije k Evropski skupnosti pomenilo predvsem korak nazaj. Kljub vsemu je leta 1967 britanska vlada pod vodstvom H. Wilsona ponovno (neuspešno) zaprosila za članstvo-

takrat je postalo jasno, da bodo v Veliki Britaniji morali počakati na De Gaulleovo predajo poslov.

Po letu 1969 je Velika Britanija na povabilo 'šesterice' ponovno sprožila odprtje pogajanj o priključevanju k Evropski skupnosti, tokrat v Haagu. Na volitvah leta 1970 so na oblast v Veliki Britaniji ponovno prišli konservativci (premier je postal Edward Heath), medtem ko je liberalna stranka presenetljivo izgubila. Pogajanja v Haagu so zaključili uspešno, Velika Britanija pa je še istega leta postala članica Evropske skupnosti. Konec koncev so sedemdeseta leta za Veliko Britanijo in Evropo na sploh pomembna, saj so označevala konec nekega zgodovinskega ciklusa, ki se je zaokrožil z začetkom povezovanja najvplivnejših držav prve polovice dvajsetega stoletja v povezano celoto. Z vstopom Velike Britanije v Evropsko skupnost se je za evropske integracije pričelo novo obdobje- obdobje gradnje trdne evropske (gospodarske in politične) skupnosti.

5.3 VSTOP, PRILAGAJANJE IN PRVA NESOGLASJA V EVROPSKI SKUPNOSTI

Obdobje vstopa Velike Britanije v Evropsko skupnost in v nadaljevanju njeno prilagajanje oziroma integracija v sistem 'šesterice' je zaznamovala vladavina treh ministrskih predsednikov: Edwarda Heatha (1970-1974), Harolda Wilsona (1974-1976) in Jamesa Callaghana (1976-1979). Velika Britanija je uradna članica Evropske skupnosti od 1. januarja leta 1973, četudi je velika večina dogovorov bila usklajena že oktobra leta 1972 na konferenci v Parizu.

Po odstopu Charlesa de Gaulla je Velika Britanija v okviru priključevanja k Evropski skupnosti zaslutila novo priložnost. Edward Heath je britanski premier postal leta 1970 in je na vrhu vlade ostal do leta 1974. Za njegov mandat je značilno predvsem začetno navdušenje nad vstopom Velike Britanije v Evropsko skupnost. Zavedati se moramo, da je Velika Britanija leta 1970 pod Heathovim vodstvom usmerila vse politične napore v to, da bi francosko vlado prepričala o iskrenosti svojih namenov. Francoska vlada na drugi strani pa ni z lahkoto verjela, da menjava ministra v Veliki Britaniji dejansko pomeni tudi spremembo politike, za katero so v francoskih (De Gaulleovih) krogih verjeli, da je manj pro-evropska kakor pro-ameriška. V ta namen sta se oba predsednika, britanski ministrski predsednik Edward Heath in predsednik Francije Georges Pompidou, srečala maja 1971 in 'preverila

ozračje'. Izkazalo se je, da sta državi sposobni sodelovati – že dober mesec po srečanju so bili podpisani ključni dokumenti, ki so naznanjali dokončni pristop Velike Britanije v Skupnost.

Kljub vsemu pa so ključna vprašanja še vedno morala biti rešena. Na že omenjenem srečanju v Parizu je Edward Heath pokazal vso svojo odločenost, da za Veliko Britanijo doseže najbolj ugoden rezultat.

Trije ključni pogoji s strani Velike Britanije:

- Ustanovitev Evropskega regionalnega sklada za razvoj, ki bi uravnaval evropski proračun na področjih kmetijstva in industrije;
- dogovor o skupnem pristopu k pogajanjem z Združenimi državami Amerike (v okviru Splošnega sporazuma o trgovini in carinah – GATT), ki je bil na sporedu leto kasneje;
- soglasje o skupni politiki na področju energije.

Vse tri točke dnevnega reda predstavljene s strani britanskih pogajalcev so imele argumente iz ozadja. Prvič, Heath in njegova administracija sta bila obremenjena s pritiski britanske javnosti, ki je hkrati z navdušenjem nad priključitvijo Velike Britanije k Evropski skupnosti izražala tudi strah pred tem, da bi Velika Britanija klonila pod pritiski Francije in Nemčije (se podredila). Uspeh predloga o ustanovitvi ERDF je pri vzpostavljanju tozadevnega ravnotežja odigral ključno vlogo, saj bi v predvidenem scenariju britanska javnost imela zagotovilo o dobrobiti članstva v Evropski skupnosti za Veliko Britanijo. Pri naslednji točki, GATT, je na srečo britanska administracija imela zaveznika v francoski vladi, saj tako prvi kot drugi niso bili podporniki ameriškega delovanja na področju mednarodne ekonomske politike; na drugi strani je tokrat ob boku ZDA stala Nemčija, ki si je prizadevala izogniti se dogovoru o roku za pogajanja o ključnih vprašanjih med Evropo in Ameriko. Pod tretjo točko je na dnevnem redu bilo predstavljeno energetska vprašanje. Kljub temu, da se nihče izmed prisotnih takrat tega še ni zavedal, je ravno energetska vprašanje kmalu postalo tista točka, pri kateri so se britanski politiki izkazali za težavne v sodelovanju (George 2003: 58).

Nenazadnje so se predstavniki vlad na konferenci v Parizu dogovarjali tudi o Evropski monetarni uniji. Cilj, ki so si ga zastavili, je bil zaključiti projekt do 31. decembra 1980. Na koncu je bil predlog o EMU sprejet s strani vseh sodelujočih držav, medtem ko se je zapletlo pri ERDF, saj je ustanovitev le-tega (poleg Velike Britanije) ustrezala zgolj Italiji in Irski.

Kljub zadržkom s strani Nemčije in Francije, je obveljalo skupno prepričanje znotraj Evropske skupnosti in sicer: edina pot k uspehu EMU je omogočiti Veliki Britaniji, da se znotraj Skupnosti počuti varno in sprejeto.

Kakorkoli že, obdobje priključevanja Velike Britanije k Evropski skupnosti pod Heathovim vodstvom se je vsaj v prvi četrtini njegovega mandata izkazalo za odlično, Velika Britanija je uspešno branila svoja stališča in končno postala članica ES. V nadaljevanju je Heathova vlada vtis nekoliko pokvarila, saj se je v sledečih treh letih vse bolj kot ne vrtelo okoli reform CAP, ERDF in energetike – pri čemer so britanski pogajalci pokazali dobršno mero nepripravljenosti na kompromise. Sodeč po tujih referencah si je Velika Britanija ravno v tem obdobju priborila karakteristiko 'težavnega partnerja', ki se je docela ni otesla niti danes (George 2003: 70). Kljub razhajanju mnenj ob tej temi pa ostaja resnica, da se britanski politiki nikoli, sploh pa v prvih letih članstva, niso znali prav dobro podrežati skupnim evropskim interesom, pač pa so v ospredje dosledno potiskali svoje (britanske) interese ter jih tudi precej uspešno branili (več o tem v četrtem poglavju naloge). Zdaj si pogledjmo, kje so nastala prva nesoglasja med Veliko Britanijo in preostalimi državami članicami.

5.3.1 EVROPSKA MONETARNA UNIJA

Dejanski napredek na področju denarne politike znotraj EU je bil mnogo hitrejši, kakor so predvidevali podpisniki Rimskega sporazuma. Do leta 1968 je bila carinska unija bolj kot ne polno priznana in uveljavljena med državami članicami. Po uvodnem uspehu le-te so politiki Skupnosti pričeli razmišljati o nastanku EMU. Obstajali sta dve šoli osnovani na iskanju rešitev, kako implementirati EMU. Pogledjmo si podrobneje, kaj so zagovarjali 'monetaristi' in kaj 'ekonomisti'. V prvo, monetaristično, šolo so spadale Belgija, Francija in Luxemburg. V monetaristični šoli so trdili, da naj bi EMU od sodelujočih držav vse od začetka zahtevala nepreklicno stabilnost menjalnih valut. Države članice naj bi svojo ekonomsko politiko usklajevale tako, da bi se prilagajale skupni evropski politiki. Monetaristi so si prizadevali za ustanovitev sklada, ki bi pomagal državam, da bi se lažje znašle v tranzicijskem obdobju. Popolna svoboda kapitalske transakcije naj bi bila polno uveljavljena. Zadnja zahteva te šole je bila, da naj bi bila uveljavitev super-nacionalnosti na relativno nizkem nivoju. Drugo šolo, t.i. ekonomiste, sta tvorili Nemčija in Nizozemska. Trdili sta, da bi bila stalnost menjalnih valut za države, ki prihajajo iz različnih okolij nedosegljiv cilj in prezahtevna naloga. Prav tako sta trdili, da naj bi prvi cilj EMU bila koordinacija ekonomske politike, saj bi le-ta prinesla ekonomsko uskladitev med državami članicami. 'Ekonomisti' so zagovarjali politiko

prostega pretoka kapitala in si prizadevali za to, da bi bil sistem stabilnih menjalnih valut vzpostavljen šele, ko bi bili izpolnjeni vsi zgoraj navedeni pogoji.

Na koncu se je izkazalo, da je bila kot najbolj uspešna teorija o implementaciji EMU teorija, ki je izhajala iz poročila Skupnosti (Wernerjevo poročilo, leta 1970) in je bila idejna mešanica zgoraj omenjenih šol. Značilnost poročila je, da so analitiki, ki so ga ustvarjali, precenili željo držav članic po tem, da predajo svojo monetarno avtoriteto višji instanci in se tako pokorijo ideji nad-nacionalnosti (še posebej ne v nestabilnem obdobju menjalnih valut v sedemdesetih).

Zgodnja sedemdeseta so bila torej zaznamovana s številnimi turbulencami znotraj monetarnega področja. Države članice so želele nadgraditi ekonomsko integracijo, zato je sledil naslednji korak: ustanovitev EMS¹³.

Če se v kontekstu EMU vrnemo k Veliki Britaniji, lahko trdimo, da je bila EMU ena izmed prvih področij znotraj razširjene Evropske skupnosti, ki so od Velike Britanije zahtevala pristajanje na kompromise¹⁴. Aktualna polemika v okviru monetarne politike se je konec sedemdesetih vrtela predvsem okoli nepripravljenost na sodelovanje med Veliko Britanijo in ostalimi državami članicami (v obeh smereh). Kakorkoli že, omenimo lahko tudi dejstvo, da so britanski politiki postali nezadovoljni z načinom odločanja s strani Evropske komisije, kadar je šlo za monetarna vprašanja na splošno. S tem so v sklopu Evropske skupnosti pridobivali na ugledu vse težavnejšega pogajalca, četudi so britanski politiki za svoja mnenja dejansko imeli pripravljene argumente. Med drugim so navajali, da sta tako OECD kot IMF bolj dinamični in kompetentni telesi v kontekstu monetarne politike kakor Evropska komisija, ker:

- je IMF leta 1969 pomagal urediti razmere na monetarnem trgu, ki so nastale zaradi nestabilnosti valut;
- je OECD leta 1971 preprečil monetarni kaos v Evropi, ko je ameriški predsednik Richard Nixon ustavil konvertibilnost dolarja (v zlato).

¹³ Cilji EMS: stabilizacija menjalnih valut s pomočjo sodelovanja med državami članicami, promocija nadaljnje integracije in prispevek k stabilnosti mednarodnega denarnega sistema.

¹⁴ Znano je, da je britanska politična elita v vpeljavi funta v ERM videla in tudi napovedala prihajajoče težave, saj je bilo jasno, da si v Veliki Britaniji niso mogli privoščiti predaje svoje valute dokler s strani Evropske skupnosti ne bi dobili zagotovila za prevzem odgovornosti za morebitne posledice. V istem obdobju se je tudi Italija soočala s podobnimi težavami, po britanskem umiku iz ERM (v osemdesetih) se je tudi sama odločila umakniti liro iz obtoka. Mnogi strokovnjaki in evropski politiki nasploh v italijanski potezi vidijo zgolj izgovor za umik lire.

Vprašanje je, ali so odnosi med članicami ES in Veliko Britanijo pričeli slabeti zaradi nezmožnosti priti do primernih zaključkov glede EMU ali pa je bil problem drugje. Za Veliko Britanijo je značilno, da je brez pravega takta članom Evropske skupnosti precej nazorno sporočila, da se ne strinja z evropsko monetarno politiko in da bo svoja stališča (z zgoraj omenjenih področij) branila, dokler bo to potrebno.

5.3.2 EVROPSKI SKLAD ZA REGIONALNI RAZVOJ

Regionalna politika je ena izmed pomembnejših politik, ki so se razvile v Evropske skupnosti. Če je cilj regionalne politike 'vplivati na porazdelitev ustvarjenega bogastva znotraj Evropske skupnosti tako, da s tem pripomoremo k rešitvi regionalne problematike in poskušamo čimbolj izenačiti razlike med posameznimi regijami' (Jovanović 1997: 297), potem si moramo najprej pogledati, kaj tvori 'regionalni problem', da bomo lahko razumeli, zakaj in kako je leta 1975 prišlo do nastanka ERDF.

Regionalna problematika zajema predvsem sledeča dejstva:

- Zunaj Evropske skupnosti so se različne regije dolga leta razvijale ob pomoči neenakih finančnih spodbud;
- kako doseči vsaj približno izenačitev GDB *per capita* v različnih regijah;
- kako spodbuditi vlade posameznih držav članic, da bodo poskušale omogočiti izenačen dostop do javnega dobrega za vse državljane.

Za razliko od nacionalnih držav članic ima Evropska unija svoj način izvajanja regionalne politike. S podpisom Rimskega sporazuma so se države članice obvezale, da si bodo prizadevale zmanjševati nesoglasja med posameznimi regijami tako, da bodo nenehno težile k zmanjševanju razlik med posameznimi regijami (člen 2). Države članice so se strinjale s členom 39, ki temelji na posebnemu obravnavanju manj razvitih regij in členom A 198, ki obvezuje države članice k sofinanciranju področij, ki potrebujejo finančno spodbudo. Ne glede na obvezo k spoštovanju navedenih členov, je Evropska unija sčasoma postala konglomerat bolj in manj razvitih članic, razlike med bogatimi in revnimi državami pa so se z vsako nadaljnjo širitvijo zgolj poglobljale. Če povzamem Jovanovića (1997: 298) se je Evropska unija vse od prve širitve naprej spopadala z dvema tipoma problematičnih regij:

prvič – kmetijske regije, ki se nahajajo na periferijah (kakor na primer italijanski 'Mezzogiorno' in Irska) ter drugič – regije z visoko stopnjo zaposlenosti v industrijah, ki propadajo (Velika Britanija).

V začetku sedemdesetih se je britanska vlada pričela intenzivno zavzemati za nove pogoje pod katerimi bi ohranila članstvo v Skupnosti. Ena izmed pomembnejših točk pogajanj je bila ravno regionalna politika. V istem obdobju sta svoje pomisleke o nerazvitih regijah v svojih državah izrazili tudi Italija in Irska. Vse to je leta 1975 pripeljalo do nastanka ERDF (Rimska pogodba: člen 235).

Če problematiko regionalne politike osvetlimo z britanskega zornega kota, lahko ugotovimo, da sta obstajali dve točki, ki sta še posebej zaznamovali britanska pogajanja o ERDF. Prvič, britanski politiki so morali doseči dogovor o njegovem obsegu in drugič, potrebna je bila proračunska uskladitev z ostalimi državami članicami. V primeru, da bi bil novo ustanovljen sklad premajhen, sklad kot tak Veliki Britaniji ne bi prinesel nikakršnih omembe vrednih koristi. Zanimivo je bilo spremljati odzive držav članic na britanski predlog o obsegu sklada, predvsem zahodno nemški kancler Willy Brandt (1969- 1974) je zagovarjal ugoditev britanskim zahtevam misleč, da je to cena, ki jo Skupnost mora plačati za to, da Velika Britanija (p)ostane konsolidirana članica Evropske skupnosti. Na drugi strani je Brandtu močno nasprotoval nemški minister za finance Helmut Schmidt. Odgovor Francije je temeljil predvsem na dejstvu, da je francoska vlada iz pogajanj želela iztisniti zadovoljivo vsoto zase, ne glede na velikost sklada. Polemika na temo ERDF je bila leta 1973 ustavljena zaradi energetske krize, ki se je pojavila sočasno s pogajanjem o obsegu sklada.

5.3.3 SKUPNA ENERGETSKA POLITIKA

Četudi je bil problem skupne energetske politike dokončno rešen šele pod vodstvom premiera Harolda Wilsona in ne Edwarda Heatha, je odgovornost začetka pogajanj padla na slednjega.

Konferenca v Washingtonu leta 1974 (februarja, v času strankarskih volitev v Veliki Britaniji), ki je bila namenjena skupnemu iskanju rešitve za energetske problematiko (udeležilo se je trinajst držav dobaviteljic nafte) je za vprašanje energijske politike pomenila predvsem neuspeh. Američani so s svojim predlogom skupne politike, ki naj bi vključevala sodelovanje med državami pri reševanju problema skladiščenja nafte, razvoja novih energetskih virov ter alternativnih oblik energijskih zalog in dogovor o delitvi nafte v kriznih

razmerah, presenetili predvsem Francoze. Francija je postala edina država v deveterici držav članic Evropske skupnosti, ki predloga ni podprla. Slednji so ameriškim politikom očitali, da so pripravili predlog, ki je sovražen do držav dobaviteljic nafte in predpostavili, da Evropska skupnost nima ničesar opraviti z ameriškimi poizkusi po prevzemu monopola nad porabniki nafte, hkrati pa namignili, naj se Skupnost raje osredotoči na evropsko-arabski dialog, ki bi lahko dejansko prinesel ideje za rešitev (George 1998: 100). Z omenjenim načinom komunikacije se je francoska politika jasno postavila na nasprotno stran nemške. Omeniti moramo, da sta v okviru energijske politike nemški finančni minister Helmut Schmidt in britanski premier Edward Heath 'stala na istem begu' in oba zagovarjala ustanovitev Mednarodne energetske agencije, kateri pa se Francija ni želela priključiti.

V nadaljevanju leta je prišlo do izrazitega neskladja interesov med Veliko Britanijo in preostalimi osmimi članicam Evropske skupnosti, ki so se manifestirala predvsem v javnih nastopih britanskih politikov, ki pa vse tja do zasedanja zunanjih ministrov julija leta 1974, niso prišli posebej do izraza. Na tem zasedanju, ki je bilo namenjeno reševanju energetskega problema in bližajoči se konferenci v Parizu, je Peter Shore v odsotnosti Jamesa Callaghana (uradnega predstavnika Velike Britanije za reševanje energetskega vprašanja) blokiral deklaracijo s katero se je 'deveterica' želela zavezati k skupni politiki do energijskega vprašanja. Peter Shore je s svojim nastopom presenetil in sprožil polemike znotraj evropskih strank, saj nihče ni vedel, ali je Shore na konferenci predstavljal zgolj svoje nezaupanje v skupno evropsko politiko ali pa ja zagovarjal mnenje britanske laburistične vlade nasploh. Kar je pri vsem tem jasno je, da je Shore s svojim nastopom sprožil spor z nizozemskimi kolegi. Le-ti so poudarili, da bi lahko tudi sami izkoristili dejstvo, da je Nizozemska največji izvoznik zemeljskega plina, pa se v imenu lojalnosti do drugih članic v Evropski skupnosti za tak korak niso odločili. V obdobju priprav na konferenco v Parizu na kateri naj bi svetovni politiki dokončno odločili, kako rešiti energijsko vprašanje, je bilo jasno predvsem dvoje:

1. Vlada Velike Britanije je na konferenci želela imeti svojega predstavnika, saj ni želela, da jo kot bodočo proizvajalko nafte predstavlja Skupnost, ki to ni;
2. francoska vlada se je strinjala z državami proizvajalkami nafte, da bo število sedežev na konferenci omejeno – tri izmed držav udeleženk naj bi predstavljale interese držav porabnic nafte (dogovor: Japonska, Združene države Amerike in Evropska skupnost).

Ker britanska vlada vse do leta 1975 od svojih zahtev ni odstopala niti za korak, so se znotraj Evropske skupnosti nesoglasja le poglobljala. Prvi je nekoliko odločneje svoje mnenje izrazil nemški premier Helmut Schmidt, ko je med politike Evropske skupnosti razposlal pismo protesta in na konferenci v Rimu leta 1975 obsodil obnašanje britanske vlade. V pismu je Schmidt jasno napovedal zaostrovanje odnosov s strani Nemčije v primeru, da Velika Britanija ne spremeni svoje politike ne-sodelovanja. Schmidtov protest je sprožil začetek spremembe britanske politike. Pritiski so se postopoma stopnjevali, svoje mnenje so zaostrovali tudi Nizozemci, ki so v svojo obrambo ponujali relativno močan argument zemeljskega plina, ki smo ga omenili zgoraj. Če upoštevamo dejstvo, da napovedana konferenca ni bila namenjena zgolj reševanju energetskega vprašanja (glede tega pa so tako Velika Britanija kot druge države članice Evropske skupnosti želele doseči stabilno cenovno politiko tako za države dobaviteljice kot države potrošnice nafte), pač pa tudi obravnavanju drugih tem, ki so za Veliko Britanijo bile prej marginalne kot kakorkoli pomembne, potem se lahko vprašamo, kaj je britanska vlada dejansko želela doseči z blokado dogovora o skupni energijski politiki. Na koncu je Velika Britanija kot država z velikimi ambicijami dosegla predvsem povprečen rezultat: dosegli niso ničesar, razen obljube, da bo predstavnik Evropske skupnosti na konferenci posebno pozornost posvetil britanski problematiki. Ob koncu naporega dogovarjanja je skupnost evropskih politikov predstavnikom Velike Britanije zamerila politično držo zagovarjanja svojih interesov za ceno interesov skupnosti (problematiki nacionalnih interesov bomo več pozornosti namenili v tretjem delu naloge) in njeno nepripravljenost pristajanja na kompromis. Takšno obnašanje so obsojali mnogi izmed politikov v Evropski skupnosti; postajalo je jasno, da Velika Britanija izgublja še tisto manjšino podpore, ki jo je imela, ko se je leta 1973 pridružila 'šesterici'.

5. 4 VOLITVE LETA 1974: LABURISTIČNA STRANKA RAZDELJENA

Na volitvah februarja leta 1974 so Britanci izvolili laburistično vlado (četudi z malo večino – situacija se je izboljšala šele oktobra istega leta s ponovnimi volitvami). Harold Wilson je mesto predsednika vlade prevzel v precej nemirnih časih (kar se politike in gospodarstva tiče), saj se je Velika Britanija spopadala s precejšnjo inflacijo (ob nastopu laburistične vlade 15 %) kakor tudi z visoko ravnijo nezaposlenosti v državi (t.i. 'stagflacija'). Novi (stari) premier Harold Wilson se je 'moral soočati s političnimi težavami na treh nivojih':

1. Znotraj svoje stranke (ofenziva z levega krila),

2. v parlamentu (brez večine med februarjem in oktobrom leta 1974 odvisen od malih strank),
3. v državi sami (globoko razdeljena) (George 1998: 74).

Wilson se je kljub morebitnemu tveganju urejanja razmer v državi lotil na 'evropskem' koncu. Britanska javnost je Evropsko skupnost pretirano povezovala z bivšim ministrskim predsednikom Edwardom Heathom, zato je bilo po menjavi oblasti v državi praktično nemogoče ohraniti status, ki so ga britanski vlogi v Evropski skupnosti namenili konservativci (in njihovi volivci). Laburistični pogled na vlogo Velike Britanije v ES je bil predvsem manj navdušen, takšno je bilo tudi večinsko javno mnenje (deloma so evro analitiki za to krivili Heathovo vlado, katera je (priročno) vselej, kadar je šlo v državi kaj narobe, s prstom pokazala na ES- večkrat po krivici). Premier Wilson je razumel, da je v obdobju krize pomembno oči javnosti usmeriti stran od dejanskih težav in se po pomoč zateči k skupni in usklajeni politiki v kontekstu Evropske skupnosti. V resnici je bilo obdobje sredi sedemdesetih za članstvo Velike Britanije v ES ključno, saj so tako politiki kot volivci slej kot prej morali doseči konsenz, s katerim bi se opredelili do vprašanja, ali je ES cilj, h kateremu Velika Britanija dejansko stremi, ali pa je odločitev pod Heathovim ministromanjem mogoče bila sprejeta preuranjeno.

Ideja o ponovnih pogajanjih za potrditev članstva Velike Britanije v Evropski skupnosti je zato bila predvsem 'taktično sredstvo'. Brez potrebe je misliti, meni George (1998: 77), da si je Wilson zasebno želel novih pogajanj za Veliko Britanijo ali da je kakorkoli nasprotoval s Heathove strani že sprejetim pogojem. V resnici se je premier enostavno zavedal, da lahko diplomatsko reši odnose znotraj svoje stranke in na drugi strani pred svojimi volivci ohrani držo zagovornika britanskih narodnih interesov. Poleg tega je laburistično vodstvo odločilo, da bodo o prihodnosti Velike Britanije, bodisi znotraj - bodisi zunaj Evropske skupnosti, na referendumu odločali volivci sami.

5.4.1 NOVA POGAJANJA

Pogajanja so se končno pričela 4. junija 1974 po tem, ko so bila za določen čas odložena zaradi smrti francoskega predsednika Georgesa Pompidoua. Harold Wilson se v sama pogajanja ni posebej vključeval - za svojega predstavnika je imenoval strankarskega kolega

Jamesa Callaghana (tradicionalnega laburista močno povezanega z britanskimi sindikati), ki je bil mogoče še bolj kakor Wilson poznan po svoji pro-ameriški drži in skepsi nasproti ES.

Izstopajo predvsem štiri točke k uresničitvi katerih so težili britanski pogajalci:

1. Produkti držav Commonwealtha naj imajo dostop do skupnega trga,
2. svobodno odločanje britanske vlade o sredstvih namenjenih industriji in regijam brez 'vmešavanja' s strani politike v Bruslju,
3. reforma CAP,
4. in določitev obsega britanskih prispevkov v skupnostni proračun.

Tekom pogajanj se je izkazalo, da Veliko Britanijo zanima predvsem rešitev četrte točke zgornjega programa, saj je kot majhna kmetijska pridelovalka v veliki meri bila odvisna od uvoza – zaradi tega si je tako močno prizadevala urediti kmetijsko porabo (v evropskem proračunu) in uvozne kmetijske davke.

Pogajanja na temo britanskih prispevkov v evropski proračun so bila dolgotrajna in naporna. Četudi so si britanski pogajalci na vso moč prizadevali izboriti višino prispevka Velike Britanije v evropski proračun s posebnimi kalkulacijami in predložitvijo svojih formul, je skoraj pol leta za tem (februar 1975) Evropska komisija na dan prišla s svojim predlogom, ki je določal ostre pogoje za države članice.

Če je torej država želela poseben popust ('rabat'¹⁵) pri prispevkih v evropski proračun, potem je morala izpolniti naslednje pogoje:

1. Morala je biti neto plačnik,
2. gospodarska rast države ni smela preseči 120 % povprečja Evropske skupnosti,

¹⁵ Rabat ali vračilo dela vplačanih sredstev v evropsko blagajno je Velika Britanija zahtevala predvsem zaradi tega, ker je v sedemdesetih oziroma v začetku osemdesetih predstavljala tretjo najbolj revno državo v Evropski skupnosti, hkrati pa so države članice od nje pričakovale, da bo postala največji neto plačnik. Združeno kraljestvo ni bilo usmerjeno pretirano kmetijsko, zato je država iz proračuna skupnosti prejela le majhen delež vseh kmetijskih subvencij. Proračun takrat pa je bil sestavljen tako, da je kar 70% celotnega proračuna bilo namenjenega kmetijstvu. Hkrati Angliji ni ustrezala formula, po kateri so države prispevale v evropsko blagajno. Anglija je bila glede plačil v slabšem položaju, saj je plačevala na podlagi višjega pobranega davka na dodano vrednost in večjega uvoza dobrin iz drugih delov sveta, proračunska poraba pa ni bila njej v prid, saj je podpirala pretežno kmetijski sektor v Evropi (Begg v Derčar 2007: 68).

Za Veliko Britanijo, dogovor o popustu je bil sprejet šele desetletje kasneje na zasedanju Sveta Evrope v Fontainebleau-u leta 1984 (o tem bomo govorili v prihodnjih poglavjih), 'rabat' vsako leto znaša dve tretjini razlike med zneskom, ki ga Velika Britanija vplača v EU in višino sredstev, ki jih dobi iz EU.

3. država je morala prikazati deficit v svoji plačilni bilanci (z zadnjima dvema točkama je komisija skušala preprečiti, da bi popust dobile bogate države) (George 1998: 83).

Ostale točke dnevnega reda so bile v precejšnji meri uspešno rešene po diktatu britanskih pogajalcev, med drugim jim je uspelo doseči podpis konvencije v Lomi (*The Lome Convention*), ki je določala sporazum med ES in 71 Afro- karibsko- pacifiškimi državami (od zdaj naprej AKP). Glavni namen podpisa pogodbe je bil zagotoviti prost uvoz državam bivšim britanskim, nizozemskim, belgijskim in francoskim kolonijam (oziroma državam AKP) v območje ES. Evropska skupnost se je s podpisom konvencije prav tako obvezala k ekonomski pomoči državam podpisnicam.

5.4.2 KAMPANJA IN REFERENDUM

Za obdobje pred britanskim referendumom aprila leta 1975 je značilno predvsem naslednje: laburistična stranka je bila močno razdeljena na tisti del članov, ki je zagovarjal britansko članstvo v ES in na del, ki je temu nasprotoval. Premier Wilson je zato vpeljal nov način kampanje in sicer tako, da je ministrom dovolil, da javno zagovarjajo svoja stališča, četudi niso bila nujno usklajena med seboj. Odločitev je prinesla predvsem slednje: sedem ministrov je javno nasprotovalo članstvu Velike Britanije v ES in tako začelo tako imenovano 'ne' kampanjo.

Proti evropsko usmerjeno kampanjo je vodilo predvsem levo krilo laburistične stranke (Tonny Benn, Michael Foot, Peter Shore, Barbara Castle), negativno kampanjo so podpirali tudi nekateri člani konservativne desničarske stranke (bivši minister za zdravje Enoch Powell, 1960-1963), kakor tudi obe radikalni stranki z leve in desne politične opcije: komunistična stranka Velike Britanije in Britanska nacionalna fronta (*British National Front*).

Na drugi strani so pro-evropsko kampanjo vodili premier Wilson in večina ministrov z njegovega kabineta (Denis Healey, James Callaghan, Roy Jenkins), večina konservativne stranke, liberalna stranka, social-demokratska stranka in del laburistične stranke. Pro evropsko kampanjo je podpiral tudi britanski tisk (*Daily Telegraph* in *Daily Mail*), komunistični časopis *Morning Star* je bil znan kot eden redkih, ki so nasprotovali pozitivni kampanji.

Ker omenjam vlogo medijev, lahko opomnim, da je bila tema, s katero so se v tem obdobju ukvarjali tako britanski politiki kakor javnost, britanska suverenost, zelo občutljiva.

Ohranjanje suverenosti Velike Britanije oziroma predaja dela le-te je za Britance pomenila pomembno spremembo v dojemanju svoje države. Smiselno bi bilo predvidevati, da so imeli mediji težave predvsem s predstavljanjem tematike na način, ki bi širšo britansko javnost poučil o tem, kaj se dogaja oziroma, kako se bo zgodilo. Problematika, ki bi v sredini sedemdesetih že kar zajeten čas morala biti zaključena, sploh, če se osredotočimo na dejstvo, da se je Velika Britanija na vstop v ES (leta 1973) pripravljala več kot desetletje.

Za 'kampanjo medijev', kakor bi včasih lahko poimenovali lobiranje pro-evropsko usmerjenih novinarjev in medijskih hiš v Veliki Britaniji, je bilo značilno tudi to, da se je 'manj ukvarjala z vsebino kampanje same kakor z imeni politikov, ki so v njej nastopali' (George 1998: 94). Pri tem so imeli občutno vsebinsko prednost na desni strani. Mogoče je k temu pripomoglo dejstvo, da so anti-evropsko usmerjeni agitatorji oziroma privrženci tako imenovane 'ne' kampanje predstavljali medijsko dokaj zanimivi politiki (omenili smo že, da so anti-evropski skupini pripadali tako komunisti kakor nacionalisti).

Pričakovati je bilo, da bodo rezultati referenduma v prid obstanku Velike Britanije v ES, kljub temu, pa je bil izid nenavadno visok – volivci so odločili, da Velika Britanija ostane del Evropske skupnosti (glasovi za - 17, 378, 581 in glasovi proti - 8, 470, 073, v odstotkih je to pomenilo 67,2% proti 32,8%) (George 1998: 95). Mnogi so pričakovali, da je za Veliko Britanijo v okviru ES tak rezultat napovedoval spremembo politike znotraj Skupnosti in nov, svež začetek odnosov med članicami ES in Veliko Britanijo. Kakor bomo videli kasneje, se pričakovanja niso uresničila.

5.5 BRITANSKI NACIONALNI INTERES PROTI SKUPNIM EVROPSKIM INTERESOM

Britanski nacionalni interes je bil pogosto definiran mnogo širše kakor nacionalni interes preostalih držav članic evropske skupnosti – najverjetneje zaradi vloge Velike Britanije v mednarodnem sistemu v 19. stoletju. Kljub vsemu pa se tudi v primeru Velike Britanije lahko 'naslonimo' na par definicij, ki nam bodo pomagale razumeti, kaj spada v skupino nacionalnih interesov.

Benko (v Pahor, K. 1997: 68) navaja, da je pod pojmom nacionalni interes razumeti zagotovitev samostojnosti in teritorialne integritete države, političnega sistema, političnih vrednot kakor tudi nacionalne kulture in nacionalnih vrednot. Vukadinovič (v Pahor, K. 2007:

16) poda ožjo definicijo. Nacionalni interes opredeli kot »skupek teženj, ki jih določena država skuša trajno uresničiti preko delovanja svojih zunanjepolitičnih akterjev« oziroma kot »skupek določenih, značilnih sredstev, ki se jih akter zunanjepolitičnega odločanja drži pri izbiranju svoje alternative«.

Ker bom v sledečem poglavju skušala dokazati eno svojih hipotez (*nacionalni interesi v Veliki Britaniji so vselej prevladovali nad interesi Skupnosti*), se mi zdi pomembno, da v nadaljevanju predstavim šest posameznih primerov, kjer je potreba po prevladi nacionalnih interesov Velike Britanije premagala lojalnost do Evropske skupnosti.

5.5.1 PRORAČUN EVROPSKE SKUPNOSTI IN BRITANSKI »RABAT«

Četudi je evropski proračun za Veliko Britanijo vse od samega začetka predstavljal velik izziv (v smislu doseženega 'rabata') in četudi se je že pod prejšnjimi predsedniki vlade borila za sorazmerno velik popust, je ta tema prišla posebej do izraza, ko je oblast leta 1975 po zmagi na parlamentarnih volitvah nastopila konservativna političarka Margaret Thatcher. Na začetku je evropsko javnost in politično elito pozitivno presenetila s spravljivo odločitvijo o premiku britanskega deleža zlata in državne rezerve v IMF, kar je pomenilo nič drugega kakor navidezno obljubo, da bo funt kmalu lansiran v ERM. Kakorkoli že, spravljivi ton Thatcherjeve se je spremenil že na prihodnjem srečanju ministrskih predsednikov v Strasbourgu (junija leta 1979), ko Thatcherjeva vlada ni sprejela ponujenega 'rabata' v vrednosti 350 milijonov britanskih funtov. Njenim zahtevam po bilijonu britanskih funtov je odločno nasprotovala tako francoska (pod vodstvom Valerya Giscarda d'Estainga) kakor nemška vlada (Helmut Schmidt). Politika britanske vlade do delitev sredstev iz evropskega proračuna se ni spremenila niti v letih, ki so sledila; na večini zasedanj evropskega sveta se je tema britanske zahteve po ustreznem 'rabatu' končala z neugodnim izidom tako za ene kakor za druge (na primer: Evropski svet v Luxemburgu leta 1980, Evropski svet v Atenah leta 1983, Evropski svet v Bruslju leta 1984), evropski interesi pa so ostali v bitki z britanskimi. Leta 1984 se je na zasedanju v Fontainebleau-ju Margaret Thatcher po tem, ko je zagrozila, s ustavitvijo britanskega prispevka v evropski proračun, dokončno uspela dogovoriti s članicami Skupnosti in si (med drugim) zagotoviti rabat v vrednosti bilijona Ecu za leto 1984 in po posebni formuli izračunan popust še za prihodnja proračunska obdobja (George 1998: 160-161).

Trdimo lahko dvoje - da se je Margaret Thatcher do ugodnega rezultata prikopala z odrekanjem nekaterim izmed za britansko vlado bistvenih zahtev v prejšnjih letih kot na primer:

- odrekanju zahteve po formuli, ki je dolgo bila znana kot edina možna formula za izračun britanskega popusta v evropski proračun, kar je za države članice Evropske skupnosti pomenil pomemben korak naprej v smeri britanskega popuščanja;

in hkrati, da je v doseganju svojega cilja bila izjemno pragmatična:

- borba za 'rabat' ni prispevala zgolj k dobrobiti britanske ekonomije in kmetijstva kot takega, pač pa je Margaret Thatcher omogočila, da se je znotraj svoje države uveljavila kot nepopustljiva voditeljica in pogajalka; tako si je na volitvah, ki so se bližale, omogočila dobre možnosti za ponovno zmago in utrdila svoj način uveljavljanja radikalnega političnega programa, s katerim se je močno naslanjala na atlantsko zavezništvo predsednika Ronalda Reagana v Ameriki.

Kakorkoli že, Velika Britanija je 'od leta 1984, ko je dosegla rabat, pa do danes postala ena izmed gospodarsko pomembnejših držav v Evropski uniji. V tem času se je zmanjšal tudi delež kmetijstva v evropskem proračunu, zato Evropska komisija pravi, da britanski rabat več ni pravičen /.../ predsednik Evropske komisije Jose Manuel Barroso je maja 2005 britanske politike pozval, naj rabat opustijo /.../' (Derčar 2006: 70).

Preden nadaljujemo, si pogledajmo, kateri argumenti govorijo v prid ohranitvi britanskega rabata in kateri mu nasprotujejo:

Tabela 1: Argumenti proti in za ohranitev britanskega rabata

ARGUMENTI PROTI OHRANITVI RABATA	ARGUMENTI ZA OHRANITEV RABATA

Rabat povzroča prevelika odstopanja od sistema skupnih kmetijskih politik in financiranja kmetijstva znotraj Evropske unije.	CAP koristi zgolj nekaterim državam – odstopanja od 'normalnosti' evropskih politikih, ki jih povzroča britanski rabat, so minorna v primerjavi s temi, ki jih dopušča CAP
Vse države morajo v proračun prispevati enako količino sredstev, ki se izračunavajo glede na gospodarske zmožnosti držav in ne na količino sredstev pridobljenih iz EU.	Brez rabata bi Velika Britanija v proračun prispevala več denarja kakor ostale neto prejemnice.
Velika Britanija ni več tretja najrevnejša država v Evropski uniji (kakor leta 1984), ampak ena izmed najbolj razvitih.	Britanski kmetijski sektor še vedno ni tako učinkovit kakor na primer francoski, zaradi česar je smiselno med obema državama razlikovati.
Veliki Britaniji očitajo nelojalnost in prevlado nacionalnih interesov nad evropskimi- kar je še posebej izstopajoče pri nesposobnosti sprejetja dogovora o CAP.	Britanski politiki so prepričani, da bi v primeru opustitve rabata preostale države imele precej več možnosti za napredek.
CAP ostaja nespremenjena vsaj do leta 2013 (dogovor sklenjen leta 2002).	Odstopanj od rabata ne bo, dokler ne pride do sprememb CAP.

Vir: Povzeto in prirejeno po Derčar (2006)

5.5.2 INSTITUCIONALNA REFORMA

»Menimo, da morajo institucije biti podrejene politiki. Tesno sodelovanje med državami članicami ne sme biti prisiljeno, pač pa mora zrasti iz vsakdanjega življenja, v katerem lahko - kot Skupnost- sodelujemo in delamo vzajemno v naše skupno dobro...« (Malcom Rifkin, 1983)

Ministrski predsedniki so se že na zasedanju v Fontainebleau leta 1984 dogovorili, da bo bodo države članice po direktivi Evropske komisije sestavile ekipo strokovnjakov, ki se bo ukvarjala z vprašanjem in problematiko institucionalne reforme – odbor je postal poznan pod imenom Doodgev odbor (po irskem politiku in predsedniku odbora Jamesu Doodgeu). Bilo je

pričakovati, da bodo ugotovitve članov Doodgevega odbora razdelile države članice na dva pola. Na eni strani je zagovornike institucionalne reforme vodila Francija, medtem ko je na drugi strani skupaj z Grki in Danci svoje nasprotno argumente predstavljala Velika Britanija. Poglejmo si najbolj izpostavljene argumente za in proti institucionalni reformi Evropske skupnosti:

Zagovorniki so trdili, da:

1. Je institucionalna reforma bistvena za prihodnost Unije, ker bi 'deseterici' omogočila, da hitreje sprejema pomembne odločitve (predlagali so ukinitve veta, razen v primerih, kjer je bilo potrebno zaščititi nacionalne interese);
2. je potrebno spremeniti metodo izbire komisarjev (Francija) - menili so, da je preko dogovora med državami članicami lahko izbran predsednik države (ki naj bi kasneje sam odločil in izbral svojo ekipo sodelavcev potrjeno s strani Skupnosti);
3. naj bi parlament imel večjo možnost odločanja.

Nasprotniki pa, da:

1. So v Skupnost pristopili tudi zaradi tega, ker jim je bila omogočena pravica do veta (predstavniki britanske delegacije predlagajo, da Skupnost omeji uporabo veta tako, da bi države potencialne uporabnice v primeru uporabe veta svojo odločitev morale pisno obrazložiti in predati v presojo Komisiji);
2. naj bi države članice izbrale predsednika in potem s posvetom skupno izbrale še komisarje;
3. je vloga parlamenta zadovoljiva in ne potrebuje večje avtonomije pri sprejemanju odločitev.

Rezultati debate o zaključkih Doodgevega poročila so bili za Veliko Britanijo pomembni, saj so vplivali na prihodnjo vlogo Velike Britanije v Evropski skupnosti. Britanska vlada si je na vse načine prizadevala, da bi Skupnost 'premaknila' v smer, ki bi ji (Angliji) ustrezala, pa na koncu, marca leta 1985, ni bilo videti, da bi pri tem bila uspešna. Zdelo se je, da sta vodilni položaj prevzeli Francija in Nemčija – ob zadostni podpori preostalih držav članic.

5.5.3 SKUPNA KMETIJSKA POLITIKA

Tretji primer v vrsti 'dokazov' britanskih teženj po prevladi nacionalnih interesov znotraj Skupnosti, CAP, je Veliko Britanijo spremljal že od samega začetka članstva. CAP je

predstavljala eno izmed ključnih točk na pogajanjih pred vstopom Velike Britanije v Skupnost, prav tako pa je bila ena izmed glavnih točk dnevnega reda v času, ko so se britanski volivci odločali ali bo država ostala članica Skupnosti, ali ne.

Februarja leta 1987 je Komisija predlagala paket reform, ki je bil sestavljen iz štirih glavnih točk. Prvi dve sta zajemali vprašanje sponzoriranja aktivnosti Skupnosti (kar je bilo nujno, saj se je zaradi upada dolarja poraba sredstev namenjenih kmetijstvu znotraj Skupnosti močno povečala), tretja je predstavljala temeljito reformo CAP - z namenom spodbujati in ohranjati pri življenju 'družinske kmetije' (za to sta si še posebej prizadevali Francija in Nemčija) in četrtič – Skupnost je potrebovala več denarja namenjenega raziskovanju, transportu in okolju, hkrati pa je reforma vključevala podvojena sredstva za regionalno pomoč in poklicna izobraževanja.

Ni bilo presenečenje, ko je britanska vlada podprla zgolj enega izmed predlogov reforme in sicer – reformo CAP. Thatcherjeva se ni strinjala s povečano porabo Skupnosti, prav tako pa je verjela, da Skupnost ne potrebuje večjega priliva sredstev v evropski proračun, dokler se ne uredijo vprašanja v zvezi s skupno kmetijsko politiko (v interesu Velike Britanije je namreč bilo, da bi ES več denarja namenila za raziskave in manj za kmetijske subvencije). V kontekstu skupne kmetijske politike in težave, ki jih je s tem imela Velika Britanija moramo razumeti, da je kar 80 % sredstev iz evropskega proračuna bilo namenjeno kmetijstvu, medtem ko je Velika Britanija v kmetijskem sektorju imela zaposlenih zgolj 5 % državljanov (Stirk and Weigall v Derčar 2006:47)

S svojim pristopom je Margaret Thatcher razočarala politike preostalih držav članic, saj so v glavnem bili mnenja, da je njen trmast pristop neutemeljen in da je odgovorna za dejstvo, da se bo še eden izmed sestankov Evropskega sveta končal brez doseženega kompromisa. Kljub vsemu je pristop britanske ministrske predsednice obveljal vse do zasedanja v Bruslju leta 1988, ko je Thatcherjeva na presenečenje zbranih končno sprejela paket reform. Dosegla je sicer strogo kontrolo nad porabo proračunskih sredstev in ohranila britanski privilegij (glede prispevkov v proračun) iz Fontainebleau-a, na drugi strani pa sprejela povečanje sredstev namenjenih za porabo Skupnosti, spremembo v financiranju evropskega proračuna in podvojena sredstva za pomoč regijam.

Zdi se, da je na tem mestu umestno pripomniti, da je dosežen dogovor o sprejetju reform za britansko članstvo v Skupnosti sicer pomenil pomemben korak naprej, vendar pa se je neizogibno vprašati, koliko je Velika Britanija hkrati pridobila ali – zakaj Margaret Thatcher na dogovor ni pristala že leto prej, ko bi to bilo mogoče brez namigovanj o pragmatičnosti britanske politike?

5.5.4 MONETARNA UNIJA

Konec osemdesetih se je vprašanje projekta evropske monetarne unije vse pogosteje pojavljalo na dnevnem redu zasedanj držav članic Evropske skupnosti. Na konferenci v Hannovru junija 1988 leta so se udeleženci tako ukvarjali predvsem s vprašanjem skupne evropske valute in nastanka Evropske centralne banke. Znano je, da sta na strani zagovornikov izstopali predvsem Francija in Nemčija, na strani močnih nasprotnic pa je tudi tokrat bila Velika Britanija. Kako daleč od dogovora o skupni evropski valuti je Margaret Thatcher se je izkazalo marca istega leta, ko je premierka sporočila, da zavrača idejo o ustanovitvi ECB. Znana sta predvsem dva razloga, zakaj:

1. Menila je, da je nastanek institucije, kot je ECB, močno povezana s predajo državne suverenosti na skupno evropsko vlado; njeno mnenje je bilo, da na ta korak ni nepripravljena zgolj Velika Britanija, pač pa niti ostale države članice;
2. menila je, da ni neposredne povezave med nastankom Evropske monetarne unije in sprostitvijo skupnega trga (George 1998: 192).

Medtem, ko so preostale države članice skušale narediti drugi korak proti uresničitvi projekta o skupni monetarni politiki, je bilo vse bolj in bolj jasno, da britanska vlada v EMU ne vidi nobene perspektive in tako torej ni želela postati del nečesa, v kar ni verjela. Kmalu je prišlo do zaostrovanja nasprotij med britansko in nemško politiko, Velika Britanija je v svoji borbi proti monetarnemu povezovanju ostajala vse bolj in bolj osamljena. Neusklajenost britanske politike s preostalimi državami članicami pa se je kazala tudi na drugih področjih, pri katerih je vse bolj in bolj izstopal problem vse večje centralizaciji odločitev iz Bruslja.

5.5.5 TEHNOLOŠKO SODELOVANJE

Četudi je britanska vlada v praksi bila vselej bolj kot ne zavezana tehnološkemu sodelovanju znotraj Skupnosti, poznamo kar nekaj primerov, kjer je blokirala predloge v prid izboljšanju tehnološkega sodelovanja med državami članicami.

Poglejmo si **primer I.**:

- leta 1986/7 je britanska vlada zavrnila predlog o povečanju sredstev za nov program Skupnosti, ki naj bi zajemal področje raziskovanja in razvoja visoke tehnologije.

Ozadje:

- že marca leta 1986 je britanska vlada (takrat še ob podpori nemške in francoske vlade) zavrnila predlog Evropske komisije (o porabi sredstev namenjenih za raziskovalno dejavnost); kasneje so se predstavniki držav članic dogovorili, da številko znižajo iz 10,3 milijonov Ecu na sprva 7,73 milijonov, nato pa še na 6,48 milijonov – dogovor so sprejeli tako v Nemčiji kakor v Franciji, medtem ko so v Veliki Britaniji politiki ostajali zadržani (in niso odstopali od svojega predloga – 4,2 milijonov) (George 1998: 199).

Vzroki:

- na konferenci v Bruslju leta 1987 je Margaret Thatcher prvič odkrito spregovorila o razlogih (ki so sicer v svetu evropske politike bili precej transparentni), zaradi katerih je britanska vlada vztrajno blokirala predloge povezane s povečanjem sredstev za znanost in tehnologijo in sicer – še ne doseženi rezultati pogajanj s področja skupne kmetijske politike (več o tem v naslednjem poglavju).

Primer II:

Zanimivo je, kako je Velika Britanija z veliko več navdušenja sprejela podoben projekt (EUREKA), za katerega je med drugim značilno, da ni bil projekt Evropske skupnosti, pač pa

je nastal pod iniciativo tedanjega francoskega predsednika Francois Mitteranda. Poglejmo si nekatere pomembnejše karakteristike EUREK-e:

1. projekt EUREKA ni bil program Evropske skupnosti, pač pa projekt, ki je vključeval tudi nekatere ostale evropske države, ki niso bile članice Skupnosti;
2. ni bil pod nadzorom Komisije;
3. bil je bolj osredotočen na aplikativno vrednost tehnologij kakor na raziskave same (pragmatizem).

S pomočjo zgornjih dveh primerov lahko lažje razumemo, da britanska vlada ni bila *a priori* proti financiranju raziskav in visoke tehnologije, pač pa je pri odločanju, kje in kako bo dodala svoj delež, še kako upoštevala nacionalne interese in vladne ambicije.

5.5.6 OBRAMBNO SODELOVANJE

Vprašanje obrambnega povezovanja znotraj držav Evropske skupnosti ni bilo vključeno ne v rimsko pogodbo, niti ni bilo del procesa nastajanja politične unije. Obrambno sodelovanje med državami članicami je tako ostalo del nedogovorjene tematike tudi ob koncu osemdesetih. Znano je, da so se države članice po neuspelem poskusu nastanka Evropske obrambne skupnosti leta 1950 pričele zavedati, da je obrambna politika v Skupnosti stvar 'višje instance' in da se bo v imenu dosege rezultatov potrebno odreči določenim nacionalnim interesom in delu državne suverenosti. Jasno je bilo tudi, da bi nastanek kakršne koli evropske vojaške strukture pomenil konfrontacijo obstoječemu evropsko-ameriškem vojaškemu sodelovanju (če upoštevamo dejstvo, da je obramba predstavljala eno izmed bolj povezovalnih točk v odnosu med ZDA in Evropo na sploh).

Razprava o potrebi po vojaškem povezovanju se je ponovno pričela 1980-2 leta, ko je ameriški obrambni mehanizem burno reagiral na sovjetsko invazijo v Afganistanu, kar je Evropsko skupnost pripeljalo do tega, da je morala oblikovati skupno stališče glede Sovjetske zveze. Mnenja znotraj Skupnosti so bila deljena, od majhnih držav, ki niso želele sodelovati pri tozadevnih temah, do francoskih politikov, ki so prvi predlagali ponovni nastanek nekakšne Zahodno evropske obrambne unije. Velika Britanija je po pričakovanjih zavzela rezerviran položaj, zasedanje v Bonnu aprila leta 1985 se je zato končalo brez pravih rezultatov. Tukaj lahko razumemo, da četudi Velika Britanija v resnici ni predstavljala

velikega problema, ko je šlo za dogovor o skupni vojaški zvezi znotraj držav Evrope (več težav sta država članicam povzročali Grčija in Irska), je britanska politika sporočala precej nedvoumen zadržek proti evropskemu vojaškemu povezovanju ravno zaradi svoje povezanosti z ZDA. V primeru, da bi se postavila na stran svojih evropskih kolegic, bi se morala odreči velikemu delu svojih upov za prihodnost in ideološki bazi na kateri se je dvignila iz ruševin povojnega obdobja.

Ravno zaradi posebnosti odnosa med Veliko Britanijo in ZDA bomo v četrtem delu naloge med drugim skušali razložiti tudi, kaj 'poseben odnos' sploh je, od kod prihaja, kaj pomeni tako za eno kot za drugo stran in kam 'poseben odnos' med ZDA in Veliko Britanijo slednjo uvršča v prihodnosti.

6 POLITIČNA PRIHODNOST VELIKE BRITANIJE V EVROPSKI UNIJI

Decembra leta 2001 so predsedniki vlad in parlamentov držav članic in kandidatke ter predstavniki institucij Evropske unije ustanovili Konvencijo o prihodnosti Evropske unije. Odločeni so bili, da mora Evropska unija postati še bolj demokratična, transparentna in učinkovita, zato so se sporazumeli o osnutku Pogodbe o Ustavi za Evropo, ki je postala podlaga za besedilo Ustavne pogodbe. Končni tekst so predsedniki držav članic podpisali leto kasneje v Rimu. Zaradi načina odločanja v Evropski uniji je morala sporazum ratificirati vsaka posamezna država članica (takrat še 25) in sicer so se države same odločale ali bodo sporazum ratificirale v parlamentu ali na referendumu. Sledilo je razočaranje, ko sta Francija in Nizozemska leta 2005 sporočili svoja referendumska 'ne' skupni evropski ustavi. Za tem se je 'Evropa' soočala z obdobjem političnega negativizma – Evropska unija se je morala spopasti z dvema zavrnitvama in sicer s strani držav ustanoviteljic. Po dveh letih pogajanj in pogovarjanj, mnenje politikov posameznih držav članic ostaja deljeno, četudi so voditelji držav članic v zadnjem letu naredili pomemben korak naproti dogovoru o dokumentu, ki bi ponovno združil Evropo. Oktobra lansko leto (2007) je namreč v Lizboni bil dosežen dogovor o pogodbi o reformi (Lizbonska pogodba), ki naj bi Uniji omogočila učinkovito delovanje in okrepila njeno vlogo v svetu. Novo pogodbo, ki ne bo imela vloge ustave (kakor Ustavna pogodba iz leta 2005), temveč bo nadomestila vse doslej obstoječe pogodbe (Pogodbo o Evropski Uniji ter Pogodbo o ustanovitvi Evropske skupnosti) mora ratificirati vseh sedemindvajset držav članic.

Ena izmed hipotez, ki jim sledim, navaja, da je položaj Velike Britanije v Evropski uniji močno povezan s prihodnostjo evropske ustave. Poglejmo si torej, kako se je v zadnjih letih s težavami in neuspehom evropske ustave spopadala Velika Britanija ter kako so idejo o Ustavni pogodbi sprejeli britanski volivci.

6.1 KONEC SANJ O EVROPSKI USTAVI

Kljub temu, da niti Francija niti Nizozemska nista ratificirali sporazuma o evropski ustavi in da obstajajo države Skupnosti, ki so močne nasprotnice uveljavitve ustavnega dokumenta v EU (Velika Britanija, Poljska, Češka), je omembe vredno, da je sporazum vseeno ratificiralo osemnajst držav članic, zato baza držav, ki teži k temu, da bi Evropska unija sprejela povezovalen ustavni dokument, ni tako šibka, kot se pogosto izpostavlja. Za države, ki so bile leta 2005 naklonjene ratifikaciji sporazuma, je značilno, da imajo vlade, ki si tudi danes prizadevajo ohraniti originalni dokument čim bolj nespremenjen. Še posebej v tem kontekstu izstopajo Španija, Luxemburg, najbrž tudi Nemčija. Na drugi strani imamo Francijo ter Nizozemsko, katerih državljani na referendumu niso podprli evropske ustave in države, kot so Poljska, Portugalska, Irska, Češka, ki so želele ratifikacijo doseči na referendumu, pa so ga po francoskem oziroma nizozemskem 'ne' zamrznile ali prestavile. Med temi državami je tudi Velika Britanija.

6.1.1 BRITANSKO JAVNO MNENJE (NE)NAKLONJENO EVROPSKI UNIJI?

Ankete javnega mnenja običajno prikazujejo Veliko Britanijo kot državo, katere prebivalci so nad Evropsko unijo najmanj navdušeni. Neposredno pred ustavno krizo leta 2005 so javnomnenjske raziskave¹⁶ prikazovale sledeče rezultate: manj kot 40 % Britancev (natančneje 38%) je menilo, da je članstvo v Evropski uniji 'dobra stvar', 33 % Britancev je bilo mnenja, da Velika Britanija nima ne koristi in ne škode od Evropske unije, v nadaljevanju pa je 45 % vprašanih menilo, da Velika Britanija kot država nima neposrednih koristi od članstva v Evropski uniji. Evro-barometer je pokazal še, da je razmeroma velik del britanske javnosti usmerjen proti skupni evropski ustavi (30% prebivalstva proti, 20% za, ostalih 50 % se je odločilo za odgovor 'ne vem'). Sodeč po rezultatih še v ostalih državah članicah je Velika Britanija primerjalno bila edina država petindvajseterice, ki je tako nasprotovala skupni

¹⁶ Evro-barometer – jesen 2004

evropski ustavi. Zanimivo pri tem je, da je večina britanskih državljanov istočasno menilo, da želi, da Velika Britanija ostane članica Evropske unije še naprej (50% za in 40% proti)¹⁷.

Tabela 2a: Podpora članstvu v Evropski uniji

	Velika Britanija %	EU25 %	Visoko %
Dobra stvar	38	56	Luxemburg 85 %
Slaba stvar	22	13	Švedska 24 %
Niti dobro niti slabo	33	28	Latvija 34 %
Ne vem	6	3	Malta 9 %

Vir: Eurobarometer – jesen 2004

Tabela 2b: Koristi od članstva v Evropski uniji

	Velika Britanija %	EU25 %	Visoko %
Da	39	53	Irska 87
Ne	45	34	Ciper 57
Ne vem	16	12	Malta/Madžarska 19

Vir: Eurobarometer - jesen 2004

Vprašali se bomo, kako lahko pojasnimo fenomen britanskega nasprotovanja evropski ustavi in hkratno podporo obstanku Velike Britanije znotraj (takrat) petindvajseterice in kaj to pomeni za politično prihodnost Velike Britanije v Evropski uniji. Če upoštevamo navedbe Evro-barometra, lahko razumemo, da je britanska javnost ena izmed najbolj neizobraženih, kar se tiče evropskih tem - na primer na vprašanje '*ali ste že slišali za Svet Ministrov*', je zgolj 44% vprašanih Britancev odgovorila z da (povprečje EU25 je bilo 66 %). Kakor meni Hughes (2005: 2) je lahko pomanjkanje vedenj o tem, kako je Evropska unija sestavljena, kako deluje, kakšna je vloga posameznih vlad držav članic v njej in podobno, ključnega pomena za splošen vtis državljanov o tem, kaj Evropska unija sploh je. Slednje dejstvo, (da je britanska javnost relativno slabo seznanjena s politikami Evropske unije in da je relativno lahka tarča manipulacije), pogosto s pridom izkoriščajo britanski evro-skeptiki. Hughes (2005: 3-4) v nadaljevanju svoje analize javnega mnenja v Veliki Britaniji ugotavlja, da v zadnjem obdobju (2005 – 2007) niti BBC (ena izmed glavnih televizijskih mrež v Veliki Britaniji) ni sposobna faktografsko in profesionalno pokrivati evropskih tematik. Na podlagi raziskave, ki so jo

¹⁷ Gill, M., Atkinson, S., in Mortimore, R. (2004) "*The Referendum Battle*". The Foreign Policy Centre and MORI (<http://www.ipsos-mori.com/polls/2004/fpc.shtml>)

januarja 2005 opravili v Veliki Britaniji¹⁸, se je izkazalo, da BBC kot javni britanski medij, niti približno ne predstavlja zanesljivega in objektivnega poročevalca (' /.../ v BBC-jevih poročilih iz Evropske unije opazimo /.../ nagnjenja k polarizaciji in poenostavljanju evropskih političnih tem /.../ uspešno ignoriranje nekaterih tematik, ki bi morale biti predstavljene, mogoče zato, ker niso dovolj zabavne /.../') (Hughes 2005: 3).

Dejstvo, da je britanska javnost o pomembnih točkah iz programa Evropske unije obveščena površno in da morda nima prave predstave o tem, kaj pomeni biti član skupnosti evropskih držav (strah pred izgubo valute, strah pred odprtostjo mej, strah pred širitvijo EU, strah pred izgubo delovnih mest, itd.) nam pomaga razumeti, zakaj je javno mnenje na Otoku pogosto nastrojeno proti pro-evropskim odločitvam oziroma posledično nadaljnji integraciji Evropske unije. Glede na to, da se Evropska unija vseeno širi, pušča Britancem malo maneverskega prostora in obilico težav. Kljub temu, da evropski ustavni predlog iz leta 2005 ni uspel izzvati britanske javnosti na referendumu (ker sta pred referendumom v Veliki Britaniji tako Nizozemska kakor Francija sporočili negativno odločitev svojih državljanov), je grenak priokus morebitnega 'ne' še vedno prisoten v poglavju britanske politične prihodnosti. Agenda Evropske unije sedaj ponuja nov predlog (Lizbonska pogodba), ki je vsebinsko skoraj identičen predlogu Evropske ustave, vendar formalno zasnovan kot Pogodba in ne Ustava. Kaj o tem meni britanska javnost? In kako se z Lizbonsko pogodbo spoprijema britanska vlada?

6.2 LIZBONSKA POGODBA

Ker Evropska unija s sedemindvajsetimi članicami še vedno deluje po pravilih, ki so bila pripravljena za Evropsko unijo s petnajstimi članicami, je nujno, da se prenovi in posodobi, saj je to edini način, da izkoristi vse svoje zmožnosti. Vsebinsko Lizbonska pogodba zajema predvsem poglavja povezana s sposobnostjo ukrepanja Evropske unije (kako povečati njeno enotnost v zunanjih odnosih, kako razširiti obseg notranjih politik, kako povečati učinkovitost doseganja rezultatov in politik za državljane ter kako posodobiti institucije za uspešno delovanje v Uniji s sedemindvajsetimi članicami). Cilji, ki so si jih v Lizbonski pogodbi zadale države članice so osredotočeni na naslednje točke:

- Bolj demokratična in preglednejša Evropa;

¹⁸ BBC News Coverage of the EU – Independent Panel Report

- učinkovitejša Evropa;
- Evropa pravic in vrednot, svobode, solidarnosti in varnosti;
- vloga Evrope na svetovnem prizorišču.

Gledano s pravnega zornega kota pa je Lizbonski sporazum dokument, ki združuje dve do sedaj obstoječi pogodbi: Pogodbo o Evropski Uniji¹⁹ in Pogodbo o ustanovitvi Evropske skupnosti²⁰. Za Lizbonsko pogodbo je značilno, da dejansko ohranja večino vsebine, ne pa tudi oblike ustavne pogodbe. V pogodbi tako ni mišljena izrecna omemba simbolov EU, ki bi nakazovali na ustavnost, opušteni pa so tudi nazivi 'zakon' in 'predlog zakona', tako da pravni red Unije ne bi spominjal na nacionalne zakonodaje. Da bo Lizbonska pogodba stopila v veljavo, jo mora ratificirati vseh sedemindvajset držav članic. Od vseh držav članic bo referendum izveden le na Irskem, saj je skladno z njihovo ureditvijo obvezen. Ostale države članice bodo pogodbo ratificirale v parlamentih. Ravno to pa postaja več kot očiten problem v Veliki Britaniji, kjer javnomnenjske raziskave ponovno kažejo na to, da je britanska javnost skeptična do politik EU in posledično ni naklonjena novi reformni pogodbi.

Za primer ponovno vzemimo rezultate Evro-barometra (jesen 2007):

Tabela 3: Podpora članstva v Evropski uniji

	Velika Britanija %	EU27 %	Visoko %
Dobra stvar	34	58	Luxemburg 82
Slaba stvar	28	13	/
Niti dobro niti slabo	31	25	/
Ne vem	7	4	/

Vir: Eurobarometer, jesen 2007

¹⁹ Pogodba, ki so jo leta 1992 v Maastrichtu podpisali vsi voditelji držav in vlad (v veljavo pa je prišla leto kasneje), je politično in pravno združila države članice. Pogodba je odločilno povečala moč Evropskega parlamenta, saj je z uvedbo postopka soodločanja na področju zakonodaje Parlament postal enakovreden partner Svetu. Pogodba iz Maastrichta velja za eno pomembnejših Pogodb v kontekstu političnega povezovanja Skupnosti, saj je bila prva pogodba EU po padcu komunizma v srednji in vzhodni Evropi. S Pogodbo o Evropski Uniji je Evropska skupnost dobila temelje za ustanovitev ekonomske in monetarne unije in razvoj varnostne in zunanje politike.

²⁰ Pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti (PES) je rezultat sprememb Pogodbe o ustanovitvi Evropske gospodarske skupnosti, ki je bila podpisana v Rimu (1957) in bila večkrat spremenjena, zlasti z Enotnim evropskim aktom (1987), Maastrichtsko pogodbo (1993), Amsterdamsko pogodbo (1999) in Pogodbo iz Nice (2003). Glavni cilj PES je bil doseči postopno povezovanje evropskih držav in vzpostaviti skupen trg, temelječ na štirih vrstah prostega pretoka (blaga, oseb, kapitala, storitev).

Tabela 4: Koristi od članstva v Evropski uniji

	Velika Britanija %	EU27 %	Visoko %
Da	37	58	Irska 87
Ne	47	29	/
Ne vem	16	13	/

Vir: Eurobarometer, jesen 2007

Glede na to, da bi Lizbonska pogodba morala biti ratificirana v nacionalnem parlamentu, se zastavlja vprašanje, kako bodo britanski politiki obšli dejstvo, da si britanska politična javnost želi o tem vprašanju odločati na referendumu. V začetku letošnjega leta (2008) je vlada zavrnila predlog amandmaja k Lizbonski pogodbi, ki bi pomenil, da bodo Britanci o Lizbonski pogodbi odločali na volitvah. Mnogi strokovnjaki v državi so prepričani, da se Velika Britanija prvič po dolgem času (nazadnje se je to zgodilo v referendumskem obdobju leta 1973) sooča s tako odločno javno politično držo britanskega prebivalstva. Glede na dejstvo, da se Velika Britanija v bližnji preteklosti ni soočila z velikim številom referendumov, da pa so ti, ki so bili izvedeni (in obljubljeni)²¹ velikega pomena za britansko politično javnost, lahko pričakujemo, da bo polemika okoli ratifikacije Lizbonske strategije nekaj časa še kako prisotna na britanski politični agendi. V času, ko pišem nalogo, so irski volivci s svojim referendumskim 'ne' tudi britanski javnosti sporočili, da se z idejo uvedbe skupne evropske ustave ne strinjajo. Vprašanje je, kako to dejstvo vpliva na britansko javno mnenje, menim pa, da premik iz že tako skeptičnega na še bolj skeptično javno mnenje, za samo Unijo ne more imeti resnejših posledic. Velika Britanija je že v osnovi s strani evropskih politikov v tem kontekstu obravnavana s posebno pozornostjo, nihče v resnici ne pričakuje, da bodo britanski volivci Lizbonsko pogodbo podprli z visoko podporo. Vprašanje, ki je za koga morda nekoliko provokativno, pa vendar na mestu je, kako je 'evropsko vzdušje' (v preteklosti in sedanjosti) znotraj *Velike Britanije* vplivalo na razvoj dogodkov na *Irskem*?

6.3 PERSPEKTIVE

Kakor smo uspeli videti v prejšnjih poglavjih, je pomemben aspekt politične prihodnosti Velike Britanije trenutno povezan predvsem z Evropsko unijo. Če smo tako v ospredje

²¹ Če je leta 1973 v Veliki Britaniji bil izveden referendum na temu britanskega obstoja v Evropski skupnosti in državljani pričakujejo obljubljeni referendum, preden bo (tedanja) vlada sprejela odločitev o vstop v euro območje, potem je razumljivo, da Britanci o svoji politični prihodnosti želijo s svojim glasom za ali proti odločati tudi na referendumu o Lizbonski pogodbi.

pomembnih dejavnikov za uspešnost politične prihodnosti Velike Britanije postavili njeno držo do dogajanja znotraj Evropske unije, potem si je smiselno pogledati, katere točke v tem poglavju posebej izstopajo:

a) Vprašanje referenduma o Lizbonski pogodbi

V začetku marca (2008) je v Veliki Britaniji postalo jasno, da velik odstotek državljanov želi o sprejetju Lizbonske pogodbe odločati na referendumu. Rezultati številnih 'mini-referendumov'²² izpeljanih v državi v začetku marca, so sporočali, da več kot 133.000 (kar predstavlja 88% vprašanih) od skupnih 152.000 sodelujočih želi, da bi o ratifikaciji sporazuma odločali na referendumu in kar 89 % le-teh hkrati meni, da Velika Britanija Evropski uniji ne sme predati še več svoje suverenosti. Kakorkoli že, zavedati se moramo, da sta na zadnjih volitvah v državi obe, laburistična in konservativna stranka, državljanom v svojem manifestu obljubili referendum na temo Ustavne pogodbe. Povzetek javnega mnenja bi lahko bil sledeč: ustavna pogodba je bila zavrnjena v Franciji in na Nizozemskem, dokument ima tri leta za tem drugo ime, sama vsebina se ni veliko spremenila, vladna obljuba Britancem pa je več kot očitno prelomljena. Britanski premier Gordon Brown v javnosti nastopa odločno in poskuša britansko politično javnost prepričati v to, da je Lizbonska pogodba drug dokument, ki Veliko Britanijo ščiti pred posegom v državno integriteto. Javnosti zagotavlja, da je britanska suverenost na ključnih področjih kot sta kriminalno pravo in anti-terorizem neogrožena. Kljub temu, da v Veliki Britaniji trenutno ni veliko podpornikov vladne odločitve o ratifikaciji dokumenta v parlamentu, ne kaže drugega, kakor da bo nasprotnikom težko doseči kaj, kar ne bo živahna javna razprava.

b) Vprašanje vključitve Velike Britanije v evro območje

Ko je leta 1999 evro kot nekakšno 'virtualno valuto' (bankovci in kovanci evra so prišli v splošno rabo 1. januarja 2002) uvedlo prvih enajst držav Evropske unije, so države članice Evropske unije še imele možnost, da so se odločile, ali bodo prevzele evro ali ne. Velika Britanija (in Danska) sta se tako odločile ohraniti svoj funt (oziroma krono), dosegli pa sta

²² 'Mini referendum' je v Veliki Britaniji organizirala skupina imenovana 'I want a referendum'
<http://www.iwantareferendum.com/finalresults.pdf>.

tudi posebno pravico, ki jima daje možnost, da jima evra ni treba uvesti, četudi izpolnjujeta maastrichtska konvergentna merila²³.

Ugotovili bomo, da se zgodba iz prejšnjega poglavja o Lizbonski pogodbi deloma ponovi tudi tukaj. Javnomnenjske raziskave namreč tudi v sledečem primeru kažejo na to, da funt zagovarja velika večina angleške politične javnosti ali z drugimi besedami – večina nasprotuje vpeljavi evra. Ena izmed glavnih alternativ, ki jo kot obrambo pred vladno pro-evro politiko pripravljajo britanski volivci, je ustanavljanje manjših (ali večjih) ne profitnih organizacij (na primer *Business for Sterling*), ki v državi zagovarjajo tezo, da je bolje, da Velika Britanija ostane zunaj evro območja, vendar še vedno članica Evropske unije. Pokroviteljstvo nad podobnimi organizacijami prevzemajo v glavnem britanski poslovneži, zavedajo pa se, da so njihove ideje sprejete tudi s strani ljudi, ki se v državi ne ukvarjajo s financami. Politična debata o evru in vstopu Velike Britanije v evro območje, pa se ne konča pri tem. Vlada na eni strani javnost prepričuje z argumenti, ki govorijo v prid temu, da je evro stabilna valuta in da priključitev evro območju v tem trenutku pomeni stabilizacijo valute menjalnega tečaja. Eden ključnih argumentov s strani vlade je še, da Veliki Britaniji grozi finančna katastrofa (*'economic Armageddon'*), če v obdobju, ki prihaja, ne vstopi v evro območje. Ne glede na prepričljivost vladnih argumentov, pa je v Veliki Britaniji še vedno prisoten grenak priokus zadnjega poskusa priključitve k ERM v osemdesetih, ko se je država znašla v veliki finančni stiski (100.000 podjetij je bankrotiralo, nezaposlenost se je podvojila, skoraj dva milijona družin je svoj status v tem obdobju opisalo kot slabši) (Herbert: 2000) in po dveh letih izstopila.

Kljub temu pa se moramo zavedati, da je eden ključnih povzročiteljev drže Angležev do evra tudi anglo-ameriški odnos. Dejstvo je, da je Velika Britanija država, v katero ZDA vlaga več kakor v ostale države iz evro območja in hkrati – tudi Velika Britanija v ZDA vlaga več, kakor preostale države članice Evropske unije. Kaj bi se torej zgodilo, če evropska monetarna politika postane 'sovražna' do ameriške? Kaj bi se zgodilo, če države članice spoznajo, da je nemogoče enakovredno tekmovati s trgovskimi velikani, kot je na primer ZDA?

c) Odnos med Veliko Britanijo in ZDA

²³ Nizka stopnja inflacije, nizka stopnja obrestnih mer, stabilni tečaj valut, vzdržni položaj javnih financ, skladnost pravnih redov držav članic.

Odnos med Veliko Britanijo in ZDA je največkrat povezan z imenom 'poseben odnos' (*'special relationship'*). Razlog, zakaj ga obravnavamo, je pojasnjen predvsem s slednjim: poseben odnos med ZDA in VB se je razvil v obdobju med obema svetovnima vojnoma in je vse od tlej vključen v svetovno politično dogajanje. Dejstvo, zakaj zanima tudi nas – v nalogi, ki jo predstavljam, je povezano z vlogo Velike Britanije v Evropski uniji. Obstajajo teorije, ki govorijo v prid temu, da Velika Britanija nikoli ni bila zares naklonjena evropskim politikam, ker je večina britanskih politikov usmerjena pro-ameriško in da Veliko Britanijo z ZDA veže posebna kulturna in intelektualna dimenzija odnosov. Kot taka, menijo strokovnjaki, Velika Britanija ne more delovati v interesu evropskih ciljev ter prizadevanj za uspeh nadaljnje integracije. V nadaljevanju bomo skušali predstaviti 'poseben odnos' med državama, poiskali vzroke zanj ter ga poskušali umestiti v kontekst politične prihodnosti Velike Britanije v Evropski uniji.

Preden začnemo s podrobnejšo analizo odnosa med Veliko Britanijo in ZDA, moramo razumeti, da je vsebina 'posebnega odnosa' mnogo pomembnejša za Veliko Britanijo kakor za ZDA (Rachman 2001: 7-8), zato se je umestno vprašati, ali kaj takega kot je 'poseben odnos' sploh obstaja? Znano je, da ima ZDA na svoj način podoben odnos z veliko ostalimi državami, kot so na primer Izrael, Mehika, Japonska in Kanada. Če je tovrsten odnos manj izpostavljen v javnosti in manj promoviran s strani držav partneric, to še ne pomeni, da je manj trden ali kakorkoli manj poseben. Če povzamem Rachmana (2001: 8-9) sicer drži, da je odnos med ZDA in Veliko Britanijo v preteklosti morda bil 'bolj poseben'. Evolucijo odnosa lahko razdelimo v tri sklope. Prvič, obdobje takoj po drugi svetovni vojni, ko je Winston Churchill še predstavljal enega močnejših členov skupine 'velikih treh', ki so krojili svet, dokler ni postalo jasno, da Velika Britanija gospodarsko ne konkurira ne Sovjetski zvezi in ne ZDA. V naslednji fazi je sledilo obdobje eksplicitnega podrejanja Velike Britanije, na primer Sueška kriza leta 1956, kjer se je izkazalo, da Velika Britanija v mednarodnem vojaškem sistemu ne predstavlja nič drugega kakor ubogljivega ameriškega partnerja. Odnosi med ZDA in Veliko Britanijo so se na nek način ponovno utrdili in pridobili potrebno pozitivno konotacijo v mednarodnem političnem sistemu, ko sta državi vodila Margaret Thatcher na britanski in Ronald Reagan na ameriški strani – toda takrat je bilo popolnoma znano, kdo v anglo-ameriški navezi ima glavno besedo. V zadnjih nekaj desetletjih se je odnos med obema zaveznikoma vse prej kot utrjeval, kljub temu pa obstajajo področja, kjer Velika Britanija velja za nespornega partnerja ZDA. Poglejmo si, katera so ta področja.

Po Rachmanu (2001: 9-10) angleško partnerstvo za ZDA ostaja dragoceno predvsem na področju obveščevalne službe. Znano je, da britanska obveščevalna služba z ameriško še vedno sodeluje pogosto tudi tam, kjer ne sodeluje z evropsko – kar znotraj Evropske unije vsekakor predstavlja problem. S tem spektrom odnosov pa je povezano tudi naslednje področje in sicer področje nuklearnih zadev in vojaškega zavezništva. Za ZDA je britansko članstvo v Evropski uniji velika prednost, zadnje čase še toliko bolj, saj so pogovori o nastanku skupne evropske vojske vse bolj v ospredju. Kakorkoli že, aktualno postaja tudi vprašanje, kaj se bo z britansko vlogo v Evropski uniji zgodilo, če se Evropska unija postopoma razvije v ameriškega rivala? Zaenkrat je vloga Skupnosti v odnosih do ZDA predvsem partnerska, kljub vsemu pa se osredotočimo na dvoje ključnih vprašanj, ki nam bodo pomagala problematizirati načeto tematiko:

- Ali se lahko zgodi, da bo Velika Britanija v prihodnosti morala izbirati med ZDA in Evropsko unijo;
- ter ali bi ZDA na kakršen koli način skušale vzpodbuditi Veliko Britanijo k preusmeritvi svoje zunanje politike?

Oba odgovora imata eno vidnejšo skupno točko in sicer se oba 'srečata' pri dejstvu, da je veliko odvisno predvsem od nadaljnjega razvoja Evropske unije. Strokovnjaki se strinjajo, da bi vsakršen pritisk evropskih politik v smeri poglobljene integracije trenutno za Veliko Britanijo pomenil stisko (del tozadevne integracije pa se je že pričel: predlog o skupnem evropskem predsedniku, zunanjem ministru EU, itd.). Britanska politična srenja se mora v interni britanski politični debati vedno znova soočati tako s pro-evropskim lobijem kakor s tistimi, ki podpirajo pro-amerikanizem. Prvi zagovarjajo dejstvo, da je nadaljnja integracija Evropske unije smiselna, saj Veliki Britaniji prinaša gospodarske koristi (Velika Britanija v 50% trguje z evropskim trgom). Pro-evropsko misleči prebivalci Velike Britanije so prav tako mnenja, da je veliko bolj smiselno trgovati z državo, ki je geografsko bližje kakor z državo, ki je na drugi strani Atlantika. Na drugi strani pro-ameriški lobi trdi, da Velika Britanija vlaga veliko več v ZDA kakor v katero koli drugo evropsko državo in da sta Velika Britanija ter ZDA veliko bolj usklajeni že zaradi dejstva, ker obe uporabljata relativno podobne gospodarsko-politične opcije (delničarske cene, sovražni prevzemi, borza dela...).

Kakorkoli že, dejstvo je, da lahko Velika Britanija vodilno vlogo v svetu prej igra, če ostane znotraj Evropske unije (kjer predstavlja eno izmed sedmih najmočnejših držav) in nadaljuje s

svojo posebno politiko do ZDA, kakor, če poskuša prodreti na ameriški teritorij, kjer trenutno več kot očitno ni prostora za enakovredno partnerstvo (občutek, da v transatlantskih povezavah ne zavzema najbolj enakopravne vloge se je razplamtel, ko je ZDA posegla v irski mirovni proces in britanski politični prostor- kljub temu, da se je irski mirovni proces končal uspešno, spor med ZDA in Veliko Britanijo še zdaj ni docela pozabljen).

Ena ključnih točk v pogovorih okoli britansko-ameriškega odnosa zadnje čase je točka NAFTA, kljub temu, da v Veliki Britaniji s strani politikov ideja ni množično podprta. Dejstvo je, da bi Velika Britanija v primeru priključitve k ameriški NAFTA morala zapustiti Evropsko unijo – česar pa si ne morejo privoščiti niti evro-skeptični konzervatisti niti pro-evropski laburisti. Kljub temu, da v Veliki Britaniji ne kažejo posebnega zanimanja za ta korak, nas zanima, v kakšni meri si tega želi ameriška administracija? Kakor je bilo pričakovati, ne obstaja veliko dokazov za to, da bi si ZDA prizadevale za to, da Velika Britanija izstopi iz Evropske unije in se pridruži njihovi lastni organizaciji. Kakor smo v nalogi že omenjali se ameriška administracija zaveda, da ima ZDA večje koristi od Velike Britanije, če le-ta predstavlja pomembno entiteto Evropske unije, kakor da skuša tvegati svoj odnos z 'Evropo'. Šele v primeru, meni Rachman (2001: 15-16), da Evropska unija postane reakcijska sila in nevaren rival nasproti ZDA, bodo ZDA spodbudile Veliko Britanijo h koraku nazaj v smislu evropskih integracij. S tem v mislih lahko zaključimo, da je Velika Britanija znotraj Evropske unije za ZDA neke vrste 'podaljšana roka' politike, medtem ko Veliki Britaniji na drugi strani prijateljevanje z ZDA znotraj Unije zagotavlja svojevrsten (gospodarsko) manevrski prostor, ki se mu najbrž ne bo tako zlahka odrekla.

7 ZGODOVINA ITALIJE

Italija je zanimiva tako zaradi svojih ekonomsko-gospodarskih posebnosti, notranjepolitičnih težav, s katerimi se srečuje, prav posebej pa zaradi svoje zunanje politike. V nadaljevanju si bomo pogledali, kako se je država razvijala v mednarodnem okolju. Za obdobje, s katerim pričnam analizo, sem si izbrala konec devetnajstega stoletja, ko je Italija v svetu izgubila vlogo nevtralne države zaradi teženj po osvajanju novih kolonij na sredozemskem območju in v Afriki.

7.1 NEVTRALNOST, KOLONIALIZEM IN NACIONALIZEM

'Med 1871 in 1914 je bila Evropa cesarstev na vrhuncu. Zunaj nje so si vse velike sile razen Avstro-Ogrske (Velika Britanija, Nemčija, Francija, Italija in Rusija) ustvarile imperije, ki so se širili po vsej zemeljski obli; znotraj Evrope pa so nelagodno živele druga ob drugi. Ker nobena ni bila dovolj močna, da bi brez pomoči porazila druge in ker se je Velika Britanija, najmočnejša med njimi, še kar naprej ubadala z večnimi skrbmi zaradi svojih čezmorskih kolonij, ne pa z Evropo, je vsaka iskala prednost v sistemu zapletenih in spremenljivih zavezništev' (Atlas evropske zgodovine, 1994: 164).

Italija se je leta 1882 priključila dvozvezi med Avstro-Ogrsko in Nemčijo ter tako izgubila svojo nevtralnost. Novo nastala trozveza je za Italijo bila ugodna predvsem zato, ker ji je omogočala zaščito tako pred nenehnimi napetostmi, ki so prihajale s strani Francije, s katero se je borila za kolonije, kakor tudi pred Avstro-Ogrsko in Nemčijo samo. Svoj osvajalski pohod v Etiopiji je zaključila s porazom v Adui-i leta 1896, vendar je kljub vsemu v italijansko-turški vojni nekaj let za tem (1911-1912) osvojila pomembna mesta Tripolis, Cirenajko in Rodos ter zasedla Dodekanez (otoško skupino v Egejskem morju) (Boden 2004: 274).

Konec devetnajstega in začetek dvajsetega stoletja je za Italijo prinesel preboj med svetovne sile. Kljub temu, da so italijanski nacionalisti in imperialisti imeli velike ambicije po osvajanju kolonij za Italijo, je korak v smeri uspeha za italijansko državo predstavljal velik izziv. Kakor meni avtorica knjige z naslovom *Evropa*, Martina Boden (2004: 276), so 'prve kolonialne osvojitve poleg gospodarskih interesov prispevale predvsem h krepitvi nacionalnega ugleda'.

Četudi je vlada poskušala s številnimi pristopi, sta v glavnem prevladovala dva:

- Diplomatsko dogovarjanje z ostalimi državami o delitvi kolonij,
- pošiljanje misijonarjev na manj poznana in bolj oddaljena področja sveta (še posebej v Afriko).

Prve italijanske osvojitve so se začele v Afriki leta 1882, vendar lahko opozorimo na dogodek iz leta 1850, ko je italijanska diplomacija izkoristila spor med Veliko Britanijo in Francijo v zadevi sueškega prekopa. Tedanji italijanski ministrski predsednik Camillo Benso di Cavour je v sporu med dvema svetovnima velesilama videl priložnost za italijanski preboj na vzhod. Leta 1869 je tako prva italijanska ladja dejansko pristala v današnji Eritreji, trinajst let za tem (1883) pa je Assab dejansko postal prva italijanska kolonija (kljub temu, da bi italijanski politiki raje kolonizirali Tunizijo, ki je bila geografsko bližje Italiji – pa zaradi francoskih apetitov po tunizijski zemlji to ni bila najboljša ideja).

Sledilo je obdobje, ki se je končalo z veliko mednarodno blamažo Italije. Leta 1885 je italijanska politična skupnost ponovno izkoristila spor med dvema državama, tokrat Veliko Britanijo in Egiptom ter poslala svoje vojake v mesto Massawa (Sudan), kmalu po tem, ko je v Egiptu padla kartumska vlada. S podporo Velike Britanije je Italija leta 1888 na silo kolonizirala Massawo – preimenovano v kolonijo Eritrejo. Spori med Etiopijo in Italijo so se pričeli razvijati že leto kasneje, ko je v Etiopiji prišlo do menjave oblasti (Menelik II. zamenja imperatorja Yohannes-a IV.). Z namenom izogniti se vojni in težnji po ohranitvi miru je Menelik II. s predstavniki kraljevine Italije podpisal sporazum, ki je za italijansko politiko pomenil etiopsko pokoritev. Sporazum so v Italiji razumeli kot podpis, ki jamči italijanski protektorat nad Etiopijo. Ko se je izkazalo, da je italijanska interpretacija dokumenta napačna, so se stvari začele zapletati. Še istega leta (1889) se je Menelik II. povezal z rusko oblastjo, ki je prav tako bila zainteresirana za afriško ozemlje. Ko je Etiopija leta 1895 razveljavila dvostranski sporazum med Italijo in Etiopijo, je Italija to izkoristila za napoved vojne. Kljub temu, da je Italija bila vojaško močnejša od Etiopije, se je na koncu izkazalo, da so etiopski vojaki italijanske čete prisilili k umiku v italijansko Eritrejo.

V obdobju pred začetkom prve svetovne vojne so meje med velikimi silami že bile malo spremenjene (kot posledica dunajskega kongresa stoletje nazaj). Pojav malih držav na obrobju velikih držav je skupaj z napetostmi, ki so jih povzročale nasprotujoče si težnje po avtonomiji

in neodvisnosti številnih narodnostnih skupin znotraj avstro-ogrskega in ruskega cesarstva, zaznamoval začetek procesa, ki je ogrozil njuno zemeljsko celovitost. V paru s tekmovalnostjo velikih sil je ustvaril razmere, ki so nenazadnje pripeljale do katastrof prve svetovne vojne.

Dejstvo, da je italijanski nacionalizem nastal kot posledica težnje mnogih političnih avtoritet znotraj italijanskega nacionalističnega gibanja po tem, da Italija postane ena izmed pomembnejših držav moderniziranega sveta, v spletu okoliščin v kakršnih se je znašla Italija, ne preseneča. Gospodarstvo na severu Italije se je v devetnajstem stoletju razvijalo neverjetno hitro. Italija je preporod doživljala tako na področju infrastrukture (železnica, ki je povezovala Italijo s Francijo, Nemčijo in Avstrijo), industrije (s pomočjo britanskih, francoskih in nemških investicij), tudi kmetijstva, ki je že bilo modernizirano. Vse to je v končni fazi pomenilo, da je sever Italije postajal sodobna, konkurenčna družba z opaznim gospodarskim napredkom. Na drugi strani pa ne glede na to, kaj se je dogajalo na severu, jug Italije nikakor ni napredoval.

Italijo v obdobju začetka dvajsetega stoletja zaznamujeta predvsem dogodka iz leta 1902 in 1909, ko se je italijanska vlada odločila podpisati tajni sporazum najprej s Francijo in nato še z Rusijo ter se tako na nek način 'distancirala' od držav, ki so v prvi svetovni vojni tvorile centralne sile. Italija je leta 1915 napovedala vojno Avstro-Ogrski, nato pa še Nemčiji (leto kasneje), vendar ji do konca vojne ni uspelo zares prebiti fronte centralnih sil. Vojna se je končala z zmago antante, vendar se pričakovanja Italije do zaveznic niso izpolnila. Ker se položaj Italije po vojni torej ni spremenil niti politično niti ozemeljsko, se je nezadovoljstvo Italijanov samo še povečalo. V državi so izbruhnili socialni nemiri. Iz nezadovoljstva nad položajem ljudi v državi in države v svetu je počasi vzkliko radikalno nacionalistično protestno gibanje – Mussolini je svoja bojna gibanja pričel ustanavljati leta 1919. Notranjepolitična situacija leta 1919 je bila sledeča: socialistična stranka in konservativna katoliška stranka sta še vedno bili dve najmočnejši stranki v državi (na parlamentarnih volitvah leta 1921 sta zmagali), vendar sta 'druga drugo hromili, ker se nista mogli odločiti za sodelovanje'. Tega leta je fašistična nacionalna stranka dobila zgolj 35 (od 535) sedežev v parlamentu. Italijanski delavci so svoje nezadovoljstvo nad sistemom izražali predvsem z delavskimi upori ter zasedbo tovarn socialistov (le-ti so bili zadušeni s strani fašistov, ki so sami sebe videli kot 'dejavniki nasilne obnove države' in so imeli delno 'podporo' legitimne oblasti) (Boden 2004: 274-275).

7.2 ITALIJA IN FAŠIZEM

Pohod fašistov na Rim (1922) je zaznamoval začetek vladavine Benita Mussolinija. Benito Mussolini je ministrski predsednik postal brez oboroženega boja (odločitev kralja Viktorja Emanuela III.), saj so 'demokratske sile upale, da bodo s pritegnitvijo fašistov v vlado lažje obvladovale', kar pa jim ni uspelo. Mussolinijeva sposobnost oblikovati vlado z različnimi političnimi silami (med drugim tudi liberalci in konservativci) je pripomogla k temu, da je pridobil dovoljenje za 'ureditev razmer v državi', ki so bila sicer časovno omejena na eno leto, kar pa Mussolinija v resnici ni oviralo pri spremembi ustavnega sistema. Kmalu se je v Italiji pričela tudi institucionalizacija fašistične diktature (ustanovitev milice in fašističnega sveta, prepoved opozicijskih strank, odprava državljskih svoboščin in parlamenta, ustanovitev tajne policije in fašističnega sodišča). Zunanjepolitično je Mussolini iskal povezavo z Adolfom Hitlerjem v Nemčiji. Leta 1936 sta voditelja vzpostavila formalno zaveznitvo, poznano kot 'os' Berlin-Rim. Znano je, da so se Mussolinijeve ambicije po osvajanju novih kolonij po uspešnem sporazumom s Hitlerjem še povečale. Osnovna ideja je bil 'preporod antične Italije', Sredozemsko morje naj bi znova postalo *mare nostrum*, Etiopija pa naj bi zaokrožila italijanske kolonialne posesti v severni Afriki.

Za Mussolinijev režim je značilno tudi, da je v primerjavi z nemškim totalitarnim sistemom, tradicionalnim elitam, kakor so duhovščina, vojaški uslužbenci, sodniki, industrijski veljaki itd., dovolil vključevanje v režim vladanja. Ravno zaradi slednjega dejstva so omenjene skupine med drugo svetovno vojno (po neuspehih diktatorja) lahko brez večjih težav navezale stike z zavezniki in julija 1943 odstavile diktatorja (Boden 2004: 274-275).

Italija je v drugo svetovno vojno vstopila relativno pozno (1940), saj je Mussolini bil prepričan, da ima kot država s šibko vojsko v dejanski vojni malo možnosti za uspeh.

7.3 ITALIJA KOT PODPORNICA IDEJE ZDRUŽENIH DRŽAV EVROPE

Gledano iz perspektive evropskih integracij (in primerjave z Veliko Britanijo) je za to obdobje značilno izrazito močno federalistično gibanje znotraj države (Italije). Kakor so po mnenju nekaterih političnih analitikov v Veliki Britaniji verjeli, da je država (Velika Britanija) odgovorna za ponovno vzpostavitev ravnotežja na evropskem kontinentu, ker vojne (predvsem prve svetovne) kot svetovna velesila ni bila sposobna preprečiti, tako nekateri

strokovnjaki razlagajo, da italijanski federalizem in težnje po združenih Evropi izvirajo iz potrebe italijanskega naroda po tem, da kot bivši imperij (rimski) 'poskrbi' za združitev evropskih držav v skupnost, v kateri bi lahko druga drugo ščitile pred izbruhom nemirov in vojne. Bilo bi predrzno staviti vso naše prepričanje v verodostojnost take vrste teorij, vendar lahko brez večjih zadržkov trdimo, da je možno opaziti paralelizem med zgodovinsko političnimi dejstvi obeh obravnavanih držav. Odporniška gibanja, ki so se borila proti fašistični okupaciji, so bila še posebej glasna v svojih kritikah do nacionalne države in podpori do združene Evrope. Prav italijanska skupina levičarskih intelektualcev italijanskega Odpora (pod idejnim vodstvom Altiera Spinellija in Ernesta Rossija), ki so iz otoka z imenom Ventotene skrivaj skušali promovirati federalistično Evropo, je bila ena prvih in v tistih časih vodilnih skupin, ki so si prizadevale za spremembe političnega reda v Evropi ob koncu vojne. Tukaj lahko par vrstic posvetimo dokumentu, ki je kasneje dobil ime Manifest iz Ventotena (*The Ventotene Manifesto*) in za začetek evropskih integracij pomeni pomembno prelomnico. Manifest je kasneje postal eden ključnih dokumentov italijanskega federalističnega gibanja, predstavljal pa je izrazit klic po odprti akciji. Dokument se prične s kritiko totalitarizma in vzrokov za nastanek le-tega, nadaljuje pa s pozivom po delavski vstaji in uporju intelektualcev, ki naj bi izkoristili priložnost, ki jo je ponujala vojna sama ter s skupnimi močmi ustvarili 'evropsko federacijo'. Le-ta naj bi bila zasnovana tako, da bi zagotavljala varnost in socialne pravice za vse Evropejce (Brent F. Nelsen in Alexander C-G. Stubb 1994: 4). Kot enega naslednjih dokazov v prid italijanske evropske usmerjenosti že v začetku dvajsetega stoletja, ko je ideja združene Evrope sicer že bila vpeljana s strani evropskih zgodovinsko političnih filozofov in analitikov (Friederich Neumann-1915, Tomaš Garrigue Masaryk-1918, Richard Coudenhove-Kalergi-1920), vendar kljub vsemu še vedno prej posebnost kakor prevladujoča miselnost, pa izpostavimo tudi italijanskega liberalnega ekonomista Luigija Einaudija, ki je leta 1918 uredniku časnika *Corriere della Sera* poslal pismo, v katerem je zahteval, da se 'države Evrope odrečejo svoji nacionalnosti na način, kot so to storile države Amerike s svojo federalno ustavo' (R. Willis 1971: 3). Kakorkoli že, Luigi Einaudi v svojih federalističnih prizadevanjih ni bil osamljen. Grof Carlo Sforza (kasnejši italijanski zunanji minister) je bil eden glasnejših pobudnikov za združitev Evrope, leta 1929 pa so njegovi kolegi iz vrst pobudnikov gibanja za federalizem ustanovili prvo politično gibanje za dosego nastanka evropske federacije (*Giustizia e Libertà*)²⁴. Eugenio Colorni, eden

²⁴ Člani gibanja, ki si je prizadevalo za moderniziran socializem in spravo med evropskimi narodi, so tvorili številni intelektualci (Ernesto Rossi, Altiero Spinelli, Eugenio Colorni), ki so leta 1942 tudi ustanovili stranko imenovano Akcija, s katero so do njenega propada promovirali idejo združene Evrope.

izmed članov gibanja, je desetletje po ustanovitvi gibanja pričel z izdajanjem podzemnega časopisa z imenom *L'Unità Europea*. V obdobju druge svetovne vojne, ki je za pro-evropsko usmerjena gibanja pomenila predvsem pritajeno delovanje, je v Milanu nastalo še eno izmed federalističnih gibanj (*Movimento Federalista Italiano*), ki si je prav tako prizadevalo za dosego federalizma (še posebej v obdobju nemirov po vojni, ki je po njihovem mnenju bilo optimalno za združevanje narodov Evrope).

Kljub konsistentnim prizadevanjem, dobro pripravljenim političnim programom in sposobnimi voditelji, akterji italijanskih federalističnih gibanj na koncu niso dosegli želenega cilja. Najprej so znotraj države imeli nasprotnika predvsem v socialistih in komunistih, po kapitulaciji Italije in nemški okupaciji (september, 1943) pa se je Italija morala soočiti še z enim ključnim momentom svojega vojnega obstoja. ZDA in Velika Britanija sta Italiji poslali jasno sporočilo, da je njena politična prihodnost odvisna predvsem od tega, ali premaga Nemčijo ali ne. Italijanska politična elita se je zavedala, da bi izolacija od anglo-ameriških vplivnih sil za Italijo pomenila preveliko tveganje, zato je leta 1943 italijanski ministrski predsednik Pietro Badoglio Nemčiji dejansko napovedal vojno. V mednarodnem političnem kontekstu je Italija na ta način postala država pod vplivom anglo-ameriške politike.

8 VLOGA ITALIJE V EVROPSKIH INTEGRACIJAH

V osmem poglavju naloge se bom omejila predvsem na tri ključne iztočnice: Marshallov plan, ECSC (nastanek in vloga Italije pri sodelovanju nastajanja prve izmed treh Skupnosti) in končno, sodelovanje Italije pri uveljavitvi skupnega trga. Italija je v vseh treh obdobjih svoje ambicije po združitvi držav Evrope, kljub slabemu izhodiščnemu položaju, ki je zajemal njen ekonomski in politični status v svetu, bila sposobna relativno uspešno implementirati v po vojne integracijske aktivnosti zahodne Evrope.

8.1 ITALIJA V OBDOBJU NEPOSREDNO PO KONCU DRUGE SVETOVNE VOJNE

a) Vloga Italije v mednarodnem sistemu – splošen pregled

V obdobju po drugi svetovni vojni sta v italijanski notranje politični areni prevladovali dve stranki: socialisti in krščanski demokrati. V svoji nalogi se bom osredotočila predvsem na

slednje, saj so v povojnem obdobju močno zaznamovali italijansko notranjepolitično dogajanje. Pod vodstvom ministrskega predsednika Alcida de Gasperija (1945-1953) so s svojim programom politične in ekonomske okrepitve v državi imeli veliko podporo. Ena izmed značilnosti italijanske politične elite v obdobju po koncu druge svetovne vojne je bilo zavedanje, da brez jasnega načrta, kako izboljšati ekonomski in politični položaj Italije doma in v svetu, ni smiselno razmišljati o združenju Evrope. Med pomembnejša prizadevanja Italije v tem obdobju lahko uvrstimo prizadevanje za vzpostavitev enakovrednega položaja z ostalimi državami Evrope, ki ga Italija zaradi svoje vloge med drugo svetovno vojno zagotovo več ni imela. Kljub vsemu drži, da se je italijanska integracija na zahod začela ravno na 'ruševinah politik druge svetovne vojne' in z italijanskimi ambicijami po ponovni vzpostavitvi enakopravnosti in ugleda države v svetu. Krščanski demokrat Alcide De Gasperi je bil sposoben v strankarski koaliciji združiti socialiste in komuniste ter jih uporabiti za doseg svojih ciljev: Sestavo nove ustave in ratifikacijo mirovnega sporazuma. Leta 1946 je krščansko demokratska stranka na volitvah tako dobila 35 % glasov in pravico do sestave prve krščansko-demokratske vlade z dvema izstopajočima ciljema: Obnova političnega sistema Italije in ekonomska rekonstrukcija države. Dejstvo je, da je med vojno v Italiji bila izgubljena približno 1/3 državnega bogastva, da je v ruševinah ležalo 75 % odstotkov železnic, da so vse vrste javnih del potrebovale obnovo in da je bila kmetijska proizvodnja zmanjšana na 60 % odstotkov prejšnje. Konec leta 1947 je bila italijanska ekonomija nekje na ravni ekonomije iz leta 1938 – večina tovarn v državi sploh ni delovala (R. Willis 1971: 15). Poleg tega pa se je italijanska država s težavami spopadala tudi zunaj ekonomske sfere. Prizadevanja politikov, da bi Italiji vrnili ugled, so v različnih državah nudila različne odzive: Politična elita Sovjetske zveze je zaradi italijanske pomoči nemški vojski pri napadu na Stalingrad zahtevala del vojne odškodnine; v Veliki Britaniji niso skrivali, da do Italije nimajo simpatij; v ZDA na drugi strani pa sta predvsem Franklin D. Roosevelt in Harry S. Truman pokazala zanimanje za Italijo. Zgoraj prikazanemu položaju in (ne)priljubljenosti Italije v svetu navkljub pa so pro-evropsko usmerjeni italijanski politiki nadaljevali z evropsko propagando. Eden izmed zagretilih navdušencev združene Evrope je bil tudi Alcide De Gasperi. Leta 1945 je v Parizu naklonjenost do skupnosti držav Evrope predstavil v svojem odmevnem govoru. '/.../ Italija je v imenu evropske solidarnosti pripravljena žrtvovati tudi svojo suverenost /.../' (R. Willis 1971: 17).

b) Ideološka perspektiva in Spinelli-jev federalizem

Italijo pa v povojnem obdobju ni zaznamovala samo notranja politika in odprta politična bitka med krščanskimi demokrati, socialisti in komunisti, pač pa tudi napredek na področju italijanskega federalističnega gibanja. Na tem mestu bomo Altiera Spinellija, enega vodilnih evropskih federalistov dvajsetega stoletja, spoznali skozi koncept oziroma strategijo nastanka Združenih držav Evrope, državne tvorbe, za katero si je prizadeval tako Spinelli sam kakor tudi vsi njegovi somišljeniki.

Za Spinellija je značilno, da si je vse od začetka Evropskega federalističnega gibanja prizadeval za odprto akcijo s pomočjo artikuliranega političnega programa. Naštejmo tri osnovne teze Spinellijevega delovanja:

1. Avtonomnost Evropskega federativnega gibanja;
2. nastanek evropske ustavodajne skupščine;
3. izrabljanje protislovij funkcionalističnega pristopa k evropski združitvi (Brent F. Nelsen in Alexander C-G. Stubb 1994: 86).

Glavne značilnosti federativnega gibanja po Spinelliju so naslednje:

- Evropsko federativno gibanje ne sme biti politična stranka, pač pa organizacija, ki si prizadeva združiti vse podpornike evropske federacije, ne glede na njihova politična prepričanja ali socialna ozadja;
- mora postati nad-nacionalna organizacija, ki združuje vse federaliste (nad-nacionalno zavezništvo, katerega pripadniki so zmožni organizirati politično akcijo na evropski ravni);
- imeti mora neposreden vpliv na javno mnenje tudi izven nacionalnih kampanj.

Ena značilnejših Spinellijevih predpostavk iz katere je pogosto izhajal pri zagovoru nastanka Združenih držav Evrope, je sledeča:

'Predstavniki Evropskega federativnega gibanja ne bodo sposobni učinkovito vplivati na predstavnike nacionalnih vlad takrat, ko bo nastopilo obdobje relativne stabilnosti v

posameznih državah, saj se javno mnenje takrat obrne na stran nacionalnih vlad.' (Pistone v Brent F. Nilsen in Alexander C-G. Stubb 88).

Spinellijeva strategija za nastanek Združenih držav Evrope pa temelji tudi na konceptu ustavodajne skupščine. Prepričan je bil, da evropske institucije, ki bi jih vodili predstavniki nacionalnih vlad oziroma diplomatski predstavniki, ne bi mogle doprinesti k federalni rešitvi. Spinelli je to utemeljeval z dejstvom, da bi se predstavniki nacionalnih vlad bržkone prej potegovali za ohranitev nacionalne suverenosti in ne prizadevanja za hitrejšo združitev Evrope. 'V nasprotju z njimi', poudarja v besedilu zbornika o *Teoriji in praksi evropske integracije* (1994: 88-89), 'bi predstavniki javnega mnenja, ki niso hkrati funkcionarji na visokih položajih v vladi, bolj sproščeno zagovarjali integracijski proces'.

Za Spinellija je značilno, da ni podpiral funkcionalističnega pristopa integracije posameznih sektorjev brez ustavne podlage. Strinjal se je s postopno integracijo, kjer bi Skupnost napredovala iz ekonomske v politično počasi in s postopnim prenosom pooblastil na nad-nacionalno instanco, četudi je ves čas vztrajal pri končnem rezultatu: federalno ustavo z demokratičnimi merili.

8.2 MARSHALLOV PLAN

Italijanska politična ekipa, predvsem pa De Gasperi in krščanski demokrati, si je prizadevala ohraniti nevtralnost Italije v odnosu do Sovjetske zveze ali ZDA. Ko so se na eni strani države pričele razvrščati ob bok Sovjetski zvezi in komunizmu, na drugi pa ZDA in boju proti le temu, je postalo očitno, da se v Evropi pričinja polarizacija politik. Italijanska vlada nevtralnosti ni bila sposobna ohranjati dolgo, saj je junija leta 1947 George C. Marshall 'evropskim državam, ki bodo nasprotovale komunistični grožnji', obljubil ekonomsko pomoč. Kmalu za tem je sledila tudi Trumanova doktrina s katero so se ZDA obvezale, da bodo pomagale vsaki državi, zahodni ali vzhodni, ki bo ogrožena s strani komunistične agresije. Alcide de Gasperi se je zavedal, da bo vsakršno nadaljnje prejemanje pomoči iz ZDA odvisno od tega, kako bodo v Italiji ohranjali oziroma konsolidirali demokratični sistem. Krščanski demokrati so bili pripravljeni na korak proti zavezništvu z demokracijo, zato je njihov političen plan bil sestavljen iz treh precej transparentnih smernic: a) ponovno vzpostaviti stabilen in enakovreden položaj v mednarodnem sistemu, b) uporabiti Marshallov plan (sredstva) v namene poglobljanja ekonomskega sodelovanja v Evropi in c) premakniti se iz

točke rekonstrukcije k načrtovanju evropskega povezovanja. V tem času se je tudi Sovjetska zveza formalno distancirala od zahodnega bloka s tem, da je zavrnila ameriško finančno pomoč. Italija je zdaj za razliko od dogodka izpred nekaj meseci, ko so se Velika Britanija, Francija in Sovjetska zveza brez Italije skupaj odločale o odgovoru Američanom, tvorila sestavno enoto bloka na strani demokracije in se tako na nek način tudi formalno vrnila na diplomatske poti Evrope. Konferenca v Parizu je namreč tudi uradno pomenila, da je Evropa že razdeljena na dva bloka, ki sta predstavljala štirinajst držav udeleženk konference na eni strani in osem držav podpornic Sovjetske zveze, ki se konference v Parizu niso udeležile. Italijanski zunanji minister Carlo Sforza si je kljub vsemu prizadeval za čimbolj nevtralen položaj Italije, kar pa v obdobju eksplicitne delitve Evrope na Vzhod in Zahod vsekakor ni imelo smisla (poleg tega je Italija dejansko prejemale Marshallovo pomoč, s čimer se je neformalno zavezala k sodelovanju v boju proti komunizmu). Notranjepolitično pa vprašanje prejemanja Marshallove pomoči ni bilo tako preprosto. Volitve, ki so nastopile leta 1948, so bile osredotočene predvsem na upravičenost prejemanja finančne spodbude iz ZDA. Razgreti in živahni razpravi navkljub pa so krščanski demokrati na volitvah prejeli večinsko podporo volivcev (305 sedežev v parlamentu) in De Gasperi je svojo, sedaj že peto, vlado sestavil s še tremi manjšimi demokratičnimi strankami (R. Willis 1971: 19-20). Prizadevanja italijanskih politikov za doseg naslednje stopnje integracije so se obrestovala, ko sta Italija in Francija leta 1948 podpisali sporazum o francosko-italijanski carinski uniji (v tem obdobju je v Franciji Robert Schuman zamenjal tedanjega ministrskega predsednika Georges Bidaulta). V kontekstu evropskih integracij je sporazum med obema državama sicer nosil veliko težo, vendar je bil slabo sprejet predvsem v Franciji in sicer s strani delavcev. Predstavniki delavcev so trdili, da Francija (niti Italija) še nista pripravljeni na tovrstno integracijo. Notranji pritiski v Franciji so končno pripeljali do tega, da francoska skupščina nenazadnje ni ratificirala sporazuma. Če je Robert Schuman podlegel pritiskom delavskih sindikatov, je na drugi strani Carlo Sforza tudi po neuspehu ratifikacije v francoskem parlamentu še vedno trdil, da je Italija pripravljena na ključen korak proti Evropski skupnosti. 'S tem korakom', je navedel v svojem pismu Schumanu, ko je spoznal, da ga pri vpeljavi kakršnekoli (evropske ali politične) integracije v Marshallov plan nista podpirali niti Velika Britanija niti Nizozemska, 'nekdo pač mora začeti' (R. Willis 1971: 22).

Italija je od prejete pomoči iz Marshallovega sklada imela ogromne gospodarske koristi. Med leti 1948 in 1953 je odstotek državnega uvoza narasel na 48 odstotkov, medtem ko se je odstotek državnega izvoza dvignil iz 46 na 57 odstotkov. De Gasperijevi krščanski socialisti so se zavedali, da je primeren čas, da italijanska vlada izkoristi pomoč ZDA za razvoj juga

države. S programom reform je De Gasperi dosegel ustanovitev sklada '*Cassa per il Mezzogiorno*', s katerim so na jugu skušali vzpostaviti boljšo infrastrukturo, ki je omogočila industrijski razvoj nerazvitih predelov juga. Italija je kot država s slabo razvitim gospodarstvom in ekonomijo na začetku petdesetih let 20. stoletja dobro izkoristila denarno pomoč ameriške politike in se tako politično kakor gospodarsko dobro pripravila na vstop v Evropsko skupnost (za premog in jeklo). Še preden pa se podrobneje posvetimo ECSC, si približje pogledjmo, kako je Italija sodelovala pri še enem izmed pomembnejših poizkusov italijanske integracije na zahod.

8.2.1 ATLANTSKO ZAVEZNIŠTVO

Pred vstopom Italije v atlantsko zavezništvo so razmere v Italiji izražale napetost in nepripravljenost italijanskih volivcev na sklepanje kompromisov. Politiki desnice so se bolj kot kadarkoli prej zavedali, da je komunistična grožnja v državi vse večja in da je posledično veliko tudi nasprotovanje vstopu v vojaško zavezništvo proti Sovjetski zvezi. Kljub pripravljenosti italijanskih politikov na sodelovanje z zahodnimi državami, je marca leta 1948 prišlo do presenetljivo ignorantskega dogodka s strani državnikov Velike Britanije, Francije in držav Beneluksa, ki so podpisali sporazum, ki je kasneje služil kot podlaga za nastanek Zahodno Evropske Unije (Bruseljski sporazum) brez, da bi k dogodku povabili Italijo. Na tem mestu se ne bomo ukvarjali s vprašanjem *zakaj*, menim, da Italija tozadevno enostavno ni predstavljala dovolj zanimive partnerice, pač pa bomo skušali razložiti, kako je kljub vsemu prišlo do nastanka atlantskega zavezništva in italijanskega enakopravnega partnerstva pri nastajanju le-tega. Italijanski 'agnosticizem' je pri vprašanju delitve sveta na V in Z postajal vse bolj in bolj ekspliciten, zato so ZDA želele, da se Italija kot opaznejša evropska država končno priključi bodisi levemu bodisi desnemu političnemu bloku. Na drugi strani pa so politiki v ZDA vedeli, da je položaj komunistične stranke znotraj Italije precej močan, zato so težili k temu, da bi državo kakor hitro mogoče sami priključili zahodnemu bloku. Pristop k vojaškemu zavezništvu, ki naj bi ga tvorile ZDA, Kanada in države ZEU je bil za Italijo bolj imperativ kot svobodna odločitev. Ko so se italijanski politiki leta 1949 odločili, da bo Italija pristopila k atlantskemu zavezništvu, v svetu evropske politike to ni bilo presenečenje. V primerjavi z Veliko Britanijo, ki je tudi po vojni še vedno tvorila evropski politični vrh in bila hkrati poznana kot tesna zaveznica ZDA, se je italijanska politična elita soočala s problemi kot so: politična izolacija, vojaška nujnost, potreba po povezovanju z državami Evrope ter nenazadnje strah pred ekonomsko osamitvijo in ustavitvijo evropske integracije v primeru, da

evropske države ne bi pokazale zadostne motivacije za nadaljevanje integracijskega procesa. Kakorkoli že, evropski integracijski proces se je nadaljeval in Italija je kmalu imela priložnost dokazati svojo pro-evropsko usmerjenost na kongresu v Haagu. Tam je italijanska delegacija navdušeno predstavila predlog nastanka evropskega parlamenta, v istem obdobju pa so tudi države podpisnice bruseljskega pakta nadaljevale pogajanja o ustanovitvi Sveta Evrope in dodelitvi večjih pooblastil Skupščini. Znotraj tega dogajanja sta posebej izstopali Francija (katere predstavniki so želeli močnejšo Skupščino z zakonodajnimi pooblastili) in Velika Britanija (katere predstavniki so nasprotovali francoskemu predlogu). Italija pri pogajanjih ni mogla sodelovati, ker ni bila podpisnica bruseljskega pakta, zato je Robert Schuman, ki je v Italiji videl zaveznico Francije (pri vprašanju večjih pooblastil Skupščine), peterico držav prepričal, da povabijo Italijo kot prvo državo ne članico (bruseljskega pakta), da se priključi Svetu Evrope. Italija je tako nekoliko kasneje skupaj z Dansko, Norveško, Švedsko in Irsko sprejela povabilo na zaključna pogajanja o statutu Sveta Evrope v Londonu (marec, 1949).

Kakorkoli že, z italijanskim pristopom k NATU in Svetu Evrope so evro-skeptiki znotraj države odprli debato o pravilnosti teh odločitev: Komunisti in socialisti so si politično javnost prizadevali prepričati, da sta nastanek tako prve kot druge organizacije samo še ena pot k delitvi Evrope na dva bloka in podreditev ameriškim interesom.

8.3 RIMSKI SPORAZUM

Četudi italijanski politiki niso sodelovali pri pripravljanju dveh pglavitnih predlogov za nadaljevanje evropske integracije: Schumanovem planu za nastanek ESPJ in Plevnovem planu za ustanovitev EOS, to še ni pomenilo, da niso nestrpno čakali na naslednji korak v smeri proti poglobljanju integracijskih procesov in se na združitve držav Evrope pripravljali notranjepolitično. Federalistično gibanje v Italiji je od leta 1947 zelo napredovalo – Alitiero Spinelli in člani njegovega gibanja *Movimento Federalista Europeo* so za volitve leta 1948 pripravili posebno akcijo (vsakega kandidata so med kampanjo vprašali, ali bi v primeru, da bi bil izvoljen, podprl nastanek Evropske skupnosti), s katero so želeli dvigniti evropsko zavest med prebivalci. Rezultati, ki so jih dosegli, so bili ugodni: celo 1/3 komunistov je podpirala Evropsko skupnost (R. Willis 1971: 31). Javnomnenjske raziskave nasploh so pokazale, da so Italijani ob koncu štiridesetih let bili zainteresirani za nastanek Skupnosti ter da so redno izražali podporo nastanku le-te. Ravno zaradi tega je bilo razočaranje nad neuspehom Sveta Evrope in njegovo neučinkovitostjo znotraj Italije veliko. Kot tozadevno

prelomnico lahko vzamemo otvoritveno srečanje Sveta v Londonu leta 1949, kjer je svoje nezadovoljstvo nad delovanjem Sveta Evrope glasno izrazil predvsem predstavnik parlamentarne skupine Evropske unije, Lodovico Benvenuti. Na tem srečanju so se še posebej negativno predstavili predstavniki Velike Britanije, ki niso želeli sprejeti predloga o povečanju pooblastil Skupščine in nadaljevanju integracije. Italija ni bila edina država, ki je nad tovrstnim obnašanjem bila razočarana, dve leti kasneje je zaradi nezadovoljstva nad delom Sveta Evrope in nezmožnostjo sprejemanja kompromisov znotraj Skupnosti odstopil tudi prvi predsednik Skupščine Paul-Henri Spaak. Italijanski delegati so ga pri odstopu odločno podprli.

Ideja združene Evrope je na začetku petdesetih potrebovala močan stimul. Če razmislimo, ga morda lahko najdemo v enem izmed politično zgodovinskih dogodkov tega obdobja – v nastanku nove Nemčije. Nastanek države s skoraj petdesetimi milijoni ljudi in z velikim industrijskim potencialom (morda celo največjim v Evropi) je nekoliko pospešil nadaljnjo integracijo. Že maja leta 1950 je Robert Schuman v javnost posredoval svojo idejo o združenji Evropi. V govoru je med drugim zagotovil mednarodni nadzor nad nemško vojno industrijo s tem, da Nemčijo vključi v nadnacionalno unijo (ES) ter hkrati državam, ki so se bale nemškega vojaškega napredka (npr. Italija), zagotovil nastanek Evropske skupnosti. Italijanski politiki so imeli upanje v nastanek Skupnosti, saj je združitev držav, kot sta bili Nemčija in Francija, pomenil korak naprej proti združenji Evropi. S francoskim predlogom o nastanku skupnosti za premog in jeklo, ki bi veljala med Francijo in Nemčijo, je evropski javnosti postalo jasno, da je vsakršna vojna med Francijo in Nemčijo na tak način postala nemogoča tudi materialno (obe industriji sta bili bistveni za vojno produkcijo). Kmalu se je pričela razprava o razširitvi predloga na več držav, ki so se Skupnosti bile pripravljene pridružiti. Britanski politiki so se takoj odločili, da ne bodo sodelovali, medtem ko je Sforza razloge za uspeh iskal predvsem v dosegi sprave med Francijo in Nemčijo ter na drugi strani – preprečitvijo hegemonije obeh držav tako, da Italija postane članica. Na tem mestu lahko zaključimo, da sta državi, ki ju v nalogi primerjamo, imeli povsem različne pomisleke pred vstopom v Skupnost (tabela spodaj).

Tabela 5: Primerjava razlogov za in proti članstvu v ES (Velika Britanija in Italija)

VELIKA BRITANIJA		ITALIJA	
ZA	PROTI	ZA	PROTI

-potencialen gospodarski uspeh Skupnosti	-Commonwealth (trgovina)	-sprava med Nemčijo in Francijo	-hegemonija Francije in Nemčije
	-nasprotovanje predaji pooblastil Višji oblasti	-prvi resnejši poizkus evropskega združevanja	
		-politična in gospodarska izolacija v primeru, da se Skupnosti ne pridruži	

Rimski sporazum so države članice podpisale 18. aprila leta 1951. Istočasno so določili Višjo oblast in določili način glasovanja (določeno je bilo, da imata pri odločanju Francija in Nemčija 'močnejši glas' – brez privoljenja vsaj ene izmed njiju države članice niso mogle sprejeti nobenega zakona – saj sta tako Nemčija kot Francija v praksi prispevali 20 odstotkov vsega proizvoda Skupnosti).

Italijanski politiki so državne interese v okviru skupnega trga za premog in jeklo zagovarjali predvsem sklicujoč se na tri bistvene točke:

- Po mnenju italijanskih politikov je najpomembnejša točka sporazuma bil dogovor o prostem gibanju delavcev znotraj omenjenih panog; italijanski predlog je bil sprejet in zapisan kot 69. člen Rimske pogodbe;
- Težnje po doseganju prostega trga s področja odpadnega (starega) železa, saj je bila zaradi ekstenzivne uporabe električnih talilnih peči v jekleni industriji Italija bolj kakor druge države članice odvisna od zalog odpadnega železa; zadovoljili so se s točko sporazuma, ki je določala, da imajo vse države članice (preko Višje oblasti) ves čas poln dostop do odpadnega železa ;
- ker so Italijani največ železa kupovali od Alžirije, ki je bila takrat pod francosko oblastjo, so zahtevali vključitev Alžirije v skupnost za premog in jeklo, vendar se z italijansko zahtevo ni strinjal nihče (dobili so zagotovilo s strani francoskih politikov, da bodo v naslednjih petih letih Italiji prodajali zaloge železa po pravični in dostopni ceni) (R. Willis 1971: 36).

Notranjepolitične razmere v državi pa so neposredno po zgornjih pogajanjih in pred ratifikacijo sporazuma bile sledeče:

- Socialisti in komunisti so kot običajno napadali projekt Skupnosti kot še eno v vrsti podrejanj ameriški hegemoniji; predstavniki leveice so se bali uničenja šibke italijanske industrije – iz tega obdobja so znani citati, kakor je naslednji: 'Kar je Jug za Italijo, to bo Italija za Evropo';
- koalicijski partnerji so podpirali Schumanov plan in izpostavljali politično vrednost novo nastajajoče Skupnosti; ESPJ kot osnova za nastanek močne unije evropskih držav;
- liberalci so še naprej vztrajali pri tem, da mora vloga Skupnosti biti zgolj 'varuh' političnih in ekonomskih svoboščin; bojazen pred tem, da bi Skupnost postala instrument intervencije v mednarodnem trgovskem mehanizmu (R. Willis 1971: 36-37);

8.3.1 EVROPSKA SKUPNOST ZA PREMOG IN JEKLO IN SKUPNI TRG

Evropski integracijski proces je v obdobju nastajanja ESPJ bil nekoliko upočasnen, to pa predvsem zaradi neuspelega poizkusa ustanovitve EOS. Četudi je ta dogodek v nekaterih državah, ki so si prizadevale za poglobitev integracij, pustil konkretne posledice (v Franciji je s položaja predsednika Višje oblasti odstopil Jean Monnet), se v Italiji nič ni zares spremenilo. Krščanski demokrati so nadaljevali s svojim pro-evropskim programom in propagando, socialisti so jim nasprotovali, liberalci pa poudarjali potrebo po popolni ekonomski integraciji.

Leta 1955 se je 'šesterica' skupaj s še nekaterimi državami opazovalkami (med drugim tudi Veliko Britanijo) udeležila konference v Messini. Italijanska delegacija je zavzela položaj zagovornice idej, ki so jih predstavljale države Beneluksa – naslednja stopnja integracije je splošen skupen trg, medtem ko je francoska delegacija bila bolj naklonjena zgolj sektorskemu povezovanju, četudi so se strinjali z ustanovitvijo medvladnega odbora pod predsedstvom belgijskega zunanjega ministra Henri-ja Spaak-a. Britanska delegacija je bila zadržana in cinična do dogovorov med državami članicami, njihov predstavnik na konferenci je pripomnil: "Gospodje, dogovarjate se o stvareh, o katerih se ne morete dogovoriti. In če se boste že dogovorili, potem tega ne boste mogli ratificirati. In če boste že ratificirali, potem ne bo delovalo." Kakorkoli že, sledila je ustanovitev Spaakovega odbora, predstavniki katerega

so se prvič srečali julija 1955 v Bruslju. Osnovno zanimanje italijanske delegacije, ki so jo sestavljali Attilio Cattoni, Roberto Ducci, Achille Albonetti, Franco Bobba in Lodovico Benvenuti, je bil skupni trg. Predstavniki italijanske delegacije so svoje zahteve in definicijo skupnega trga predstavili s sledečimi karakteristikami:

- Eliminacija vseh meja Unije;
- prosto ekonomsko tekmovanje brez nadzora oziroma vmešavanja države oziroma monopolističnih podjetij;
- prost pretok kapitala oziroma dela.

Vloga, ki jo je italijanska delegacija igrala pri pogajanjih o kmetijski politiki, je bila podpora francoskemu predlogu o vključitvi kmetijstva v skupni trg. Na drugi strani pa so italijanski politiki zahtevali ugodne rezultate tudi s področja EURATOM-a in sicer so bile italijanske zahteve usmerjene predvsem na dostop do tehnološkega znanja in sredstev ter željo po gradnji Euratomovega raziskovalnega središča v Italiji. Poleg tega je Gaetano Martino opozoril še na tri posebnosti skupnega trga, ki naj bi:

- Prispeval k italijanskemu planu za ekonomsko izboljšanje;
- uvrščal delovno silo na vidnejši položaj znotraj skupnosti;
- opozoril na carinska pogajanja z državami ne-članici.

Italijanska posebnost pri pogajanjih o skupnem trgu je bila tudi neodločnost, ko je prišlo do kmetijske politike. Za razliko od britanskih pogajalcev, ki so si od samega začetka prizadevali urediti vprašanje obsega prispevkov v evropski proračun, za katerega je bilo načrtovano, da bo večino sredstev namenjal ravno kmetijstvu, so italijanski politiki bili precej pod vplivom deljenega mnenja v državi. V Italiji sta se tekom pogajanj o kmetijstvu in skupnem trgu oblikovali dve pomembnejši struji: nekateri so bili mnenja, da bi kmetijska politika morala biti izključena iz skupnega trga in so pri tem podpirali Veliko Britanijo s predlogom EFTE, drugi pa so bili mnenja (med njimi tudi minister za kmetijstvo Emilio Colombo), da mora biti kmetijstvo del skupnega trga ter pri tem podpirali nizozemsko delegacijo v njihovih prizadevanjih za vključitvi kmetijstva v skupni trg. Kakorkoli že, rezultat pogajanj je znan – kmetijstvo je postalo eden pomembnejših delov skupnega evropskega trga.

Rimski sporazum o EGS in Euratomu je bil podpisan 25. marca leta 1957.

8.3.2 ITALIJANSKI NACIONALNI INTERESI

V prvem delu naloge smo si pogledali, kako si je za doseg nacionalnih interesov prizadevala Velika Britanija in našli kar nekaj področji, kjer je bila nadvlada državnih, britanskih interesov nad interesi Skupnosti. V primeru Velike Britanije smo preučevali obdobje po letu sedemdeset, ko je država že bila članica Skupnosti, kar se je, kot je znano, zgodilo kasneje kakor v primeru Italije.

Če smo prejšnje poglavje zaključili s kmetijsko politiko, lahko poglavje o nacionalnih interesih pričnemo prav s tem, saj je Italija ravno pri tej točki bila še posebej vztrajna in tudi uspešna. Za primer vzemimo obdobje pogajanj o skupnem trgu, ki je v kontekstu nacionalnih interesov lažje za preučevanje, saj so delegacije vseh držav, ki so bile prisotne, želele doseči čimbolj ugodne rezultate za svoje države. Poglejmo si, kaj in kako je želela doseči Italija:

1. Italijanska delegacija je zahtevala poseben 'Protokol, ki zadeva Italijo', ki naj bi bil kot priloga priložen Rimskemu sporazumu. Namen dokumenta je bil pojasniti, da se šesterica držav podpisnic sporazuma *strinja* z dejstvom, da desetletni *italijanski plan* za ekonomsko izboljšanje manj razvitih regij Italije in za zmanjšanje brezposelnosti postaja *skupni evropski plan* in da bo Skupnost z vsemi možnimi sredstvi pomagala italijanski vladi, da uspešno zaključi svoj program. Delegati so se strinjali, da bodo evropski politiki pozorni na delovanje skupnostnih inštitucij, katerih politike (zaposlitvene, plačilne, itd.) ne bodo ogrožale italijanskih prizadevanj za izboljšanje državno ekonomskega stanja Italije - Italija je tako na nek način dosegla dogovor oziroma zagotovilo o urejanju razmer na Jugu in na področju brezposelnosti, ki je v petdesetih letih za Italijo predstavljala eno izmed največjih ekonomskih nevarnosti;
2. ker so se voditelji držav 'šesterice' sporazumeli o ustanovitvi Evropskega Socialnega Sklada, je Italija s svojo opozicijsko politiko skušala države članice prepričati, da bi sklad zaradi povečane tekmovalnosti med regijami (tudi tistimi, ki tekmovanja ne bi bile zmožne, na primer Sicilija, Sardinija, Južna Italija) moral biti zasnovan na osnovi dveh ciljev. Prvič, zmanjšanje stisk povzročenih zaradi brezposelnosti in prekvalificiranje delavcev deloma tudi na stroške sklada. Države članice bi polovico sredstev za prekvalificiranje delavcev prejele iz socialnega sklada, polovico pa bi

prispevale same. Delež italijanske vlade, ki bi ga naj prispevala v sklad, je bil 20 odstotkov, medtem ko naj bi na primer Nemčija in Francija plačevali 32 odstotkov. Četudi je na začetku pogajanj obveljalo prepričanje, da bi države z največjim deležom brezposelnih (kakor Italija) od tega načrta pridobile največ, je kasneje postalo jasno, da so ravno te države bile tudi nesposobne plačati polovičnega deleža, ki bi pripomogel k uspešnemu zaključku prekvalifikacij in v končni fazi dejansko zagotovil napredek;

3. italijanski pogajalec Franco Bobba je bil uspešen pri spremembi značaja investicijskega sklada in sicer si je prizadeval (ter to tudi dosegel) za prerazporeditev investicij Skupnosti, ki so bile v osnovi namenjene za ekonomski razvoj manj razvitih regij, modernizacijo le-teh ali večjih projektov Skupnosti, njegov načrt je bil preusmeriti sredstva iz Sklada v Banko. Banka, iz katere bi odslej države članice prejemale sredstva, bi bila odgovorna Svetu guvernerjev sestavljenemu iz finančnih ministrov 'šesterice' in upravi direktorjev sestavljeni iz poslovnežev in bankirjev – četudi ni bilo formalno naznanjeno, je bilo jasno, da bi bil predsednik Banke Italijan (R. Wilis 1971: 65).

8.4 VLOGA ITALIJE PRI NASTAJANJU POLITIČNE UNIJE

Italijanska vlada na obljube 'šesterice' o pomoči pri rehabilitaciji juga in zmanjšanju brezposelnosti ni pozabila niti, ko je pogodba iz Rima že bila v veljavi. V letu 1958 beležimo javna opozorila italijanskih predstavnikov o tem, kako Italija pričakuje, da bo dogovor iz Rimskega sporazuma (da bo Skupnost s pomočjo Evropskega socialnega sklada pomagala poskrbeti za dva glavna italijanska problema: nerazviti Jug in brezposelnost). Rezultati ekonomske integracije Skupnosti so v Italiji bili opaziti hitro. Plače so se povečale za 55 odstotkov (1959-1966), kar je pomenilo, da je razlika med najvišjo italijansko in na primer luksemburško plačo, ki je bila najvišja v Skupnosti, iz 100 odstotkov bila zmanjšana na 40 odstotkov. Brezposelnost je bila iz 1.000.000 (1959) zmanjšana na 426.000 (1963). Prav tako je bilo opaziti veliko povečanje delovnih mest v industrijskih mestih (okoli 300.000 kmetov letno je zapustilo delo na kmetijah), naraslo pa je tudi število migrantov, ki so se selili iz juga v druge dele Italije (iz 340.000 na 605.000 med letoma 1951/56 in 713.000 med letoma 1962/66) (R. Wilis 1971: 89). 'Ekonomske čudeže', ki se je zgodil v Italiji, pa je italijanske politike še toliko bolj vzpodbudil k nadaljevanju prizadevanj za doseg evropske politične unije. Italijanska vlada je menila, da je ključ do širitve Skupnosti priključitev Velike Britanije,

četudi pod pogojem, da Velika Britanija sprejme odgovornost ekonomske unije ter izrazi težnjo po vključitvi v sistem integracij. V prizadevanjih Velike Britanije za ustanovitev EFTE je Italija podprla Francijo, ki je britanskemu predlogu močno nasprotovala. Za to obdobje je značilna izstopajoča De Gaullova politika s katero se niso strinjali niti italijanski politiki, pa vendar do leta 1962 brezkompromisno podpirali francosko politiko. Leto prej (1961) so se države članice v Bonnu dogovorile o rednih letnih srečanjih 'šesterice', na katerih bi se dogovarjale o doseg skupnega cilja o poglobljanju politične skupnosti (R. Wilis 1971:94). Za italijansko politiko je to seveda pomenilo velik uspeh in navdušenje, še posebej, ko se je Velika Britanija še istega leta (1961) odločila odpreti pogajanja za vstop v Evropsko skupnost. Zapletlo se je, ko je De Gaulle vse bolj eksplicitno nasprotoval vključitvi Velike Britanije v Skupnost in ignoriral zahtevo britanske vlade po vključitvi v pogovore o politični uniji. V nadaljevanju sta belgijski in nizozemski zunanji minister – Henri Spaak in Joseph Luns blokirala nadaljevanje pogovorov o prihodnosti evropske politične unije dokler ni jasno, ali naj bi se Velika Britanija vključila v Skupnost ali ne. Kmalu jima je sledila tudi italijanski zunanji minister Fanfani, saj je bilo jasno, da Velika Britanija vse bolj in bolj postaja demokratična protiutež avtokratičnemu De Gaullu. Kakorkoli že, De Gaulle je že leta 1963 sporočil svojo enostransko odločitev, da Velika Britanija ni pripravljena na vstop v Evropsko skupnost ter tako prekinil pogajanja o njeni priključitvi. Italijanska politična elita je vznemirjeno pričela iskati novo rešitev za nadaljevanje procesa ustvarjanja politične unije. Finančni minister Ugo La Malfa je predlagal, da se Italija poveže z Veliko Britanijo in državami Beneluksa ter tako nastopi proti Franciji. Februarja se je italijanska vlada dejansko priključila nizozemski pri zavračanju podpisa nove konvencije s francoskimi bivšimi kolonijami ter tako na nek način bojkotirala De Gaullovo politiko. Po še par podobnih dogodkih (izjemno topel sprejem britanskega premiera in zunanjega ministra v Rimu itd.) je italijanska vlada kmalu razumela, da je zanjo slabo, če se namesto z državami znotraj Skupnosti povezuje s tistimi, ki ne sestavljajo 'šesterice', saj na tak način blokira napredek le-te. Italijanska vlada je leta 1963 jasno začrtala svoje politične prioritete in jih razdeli na tri dele:

- a) Doseči največjo možno ekonomsko integracijo znotraj Evropske skupnosti;
- b) prizadevanja za evropsko politično unijo (podpora direktnim volitvam v evropski parlament);
- c) izrazita podpora širitvi Skupnosti.

V skladu s tretjo točko programa so se v Italiji razveselili nastopa britanskega ministrskega predsednika Harolda Wilsona (začetek maja leta 1967), saj je oznanil, da bo Velika Britanija še enkrat zaprosila za članstvo v Evropski skupnosti. Navdušenje nad potencialno širitvijo Skupnosti ni trajalo dolgo, saj je De Gaulle že 14. maja britanski pristop onemogočil s francoskim vetom. Časniki so poročali, da je njegov nastop sicer bil milejši, vendar je rezultat na koncu Veliki Britaniji še vedno onemogočal vstop v Skupnost (R. Wilis 1971: 99). Italijanska vlada pa si je vse bolj želela britanskega pristopa v Skupnost, saj se je zavedala, da brez priključitve Velike Britanije in ostalih evropskih držav, ki bi pokazale zanimanje za 'skupno Evropo', le-ta ne bo uspela napredovati in se preobraziti v politično unijo.

9 POLITIČNA PRIHODNOST ITALIJE V EVROPSKI UNIJI

V zadnjem delu naloge se bomo ukvarjali z analizo italijanske politike, ekonomije in gospodarstva. S pomočjo preučevanja omenjenih področij bomo poskušali razumeti in napovedati, v katero smer se razvija Italija oziroma kakšna politična prihodnost jo čaka. Da bomo lažje napovedali politično prihodnost Italije v EU, moramo najprej razumeti, s kakšnimi težavami se sooča na notranjepolitičnem terenu in kako le-te vplivajo na njeno vlogo v svetu.

a) Italija: notranjepolitične dileme

Italija je država, ki se je iz pretežno kmetijske v dobrih petih desetletjih razvila v eno močnejših industrijskih držav v Evropi. Če upoštevamo dejstvo, da je v obdobju nastajanja ESPJ bila najmanj razvita država 'šesterice', danes pa je v svetu poznana zaradi 'gospodarskega čudeža', ki se je v Italiji odvijal v petdesetih letih prejšnjega tisočletja, se moramo vprašati, kam tozadevno sodi danes. Mnogi se bojijo, da je politična prihodnost Italije odvisna predvsem od sposobnosti političnega vodstva in načina, kako se bo le-to soočalo z izzivi, ki prihajajo bodisi od zunaj bodisi iz države same. V zadnjem obdobju se je politična javnost morala soočiti s padcem dvajset mesecev trajajoče vlade Romana Prodijsa in politično nestabilnostjo v državi. Slednja pa italijansko politiko zaznamuje že vse od povojnega obdobja naprej in predstavlja enega večjih izzivov italijanske politike v obdobju, ki prihaja. Znano je namreč, da je Italija dobrih petih desetletjih, zamenjala dobrih šestdeset vlad, četudi se politične stranke in njihovi glavni akterji na oblasti največkrat niso zamenjali. Vprašanje, zakaj se Italija sooča z zanjo tako značilnim problemom, ponuja konkreten odgovor. Michael Calingaert v svojem članku z naslovom *Izbira Italije: reforma ali*

stagnacija pojasnjuje, da ima Italija namenoma zelo šibek političen sistem, ki preprečuje prevlado ene same stranke oziroma krepitev ene politične opcije. Na ta način ščiti državo pred tem, da bi se ponovila zgodba druge svetovne vojne, ko je Benito Mussolini s svojo stranko z lahkoto prevzel oblast v državi. Italijanska ustava, na primer, zapoveduje obstoj dveh enakopravnih zbornic, ki sta sicer popolnoma neodvisni druga od druge, ampak sodelujeta, ko pride do sprejemanja zakonov, saj noben zakon ne more biti sprejet brez privolitve ene ali druge. K okornejšemu političnemu sistemu veliko prispeva tudi obseg parlamenta (/.../ s 315 senatorji in 630 poslanci je parlament skoraj dvakrat tako obsežen kakor ameriški /.../ čeprav italijansko prebivalstvo predstavlja zgolj eno petino ameriškega /.../). Prav tako je za italijanski sistem značilna šibka vloga predsednika vlade, saj ima le-ta v primerjavi z ostalimi evropskimi ministrskimi predsedniki majhna pooblastila (predsednik vlade na primer ne more razpustiti parlamenta, medtem ko poslanci – kot so to storili januarja letos v primeru Romana Prodi – predsednika vlade lahko razrešijo iz položaja). Ena izmed ključnih težav je povezana z volilnim sistemom. Zaradi velikih pooblastil, ki jih imajo člani parlamenta, je volilni sistem tako mogoče zamenjati v skladu z ambicijami vlade (kar je bilo očitano tudi sedanjemu predsedniku vlade Silviu Berlusconiju tik pred volitvami leta 2006). Ker je italijanski volilni sistem vse od konca druge svetovne vojne ena izmed glavnih točk razprav italijanske politične javnosti in se še danes izraža v nestabilnosti italijanskih vlad, je v zadnjem obdobju na tem področju prišlo do nekaterih sprememb. Do sredine devetdesetih so poslanci v parlament bili izvoljeni po proporcionalnem sistemu, ki je na eni strani strankarskim voditeljem omogočal pregled nad svojimi kandidati (višje na kandidatni listi, večje možnosti za izvolitev) na drugi strani pa kot posledico implementiral veliko število malih strank v parlamentu. Proti koncu devetdesetih so v Italiji z reformo volilnega sistema poskušali ukiniti proporcionalni sistem, vendar jim to na koncu ni popolnoma uspelo. Naslednji poizkus se je zgodil malo pred koncem mandata vlade Silvia Berlusconi-ja leta 2006, ko je njegova vlada enostransko vpeljala nov volilni sistem, ki je bil zasnovan tako, da je skoraj onemogočal prevzem oblasti katere druge koalicije. Omenjeni sistem je v Italiji sprožil veliko polemik in je bil sprejet v nasprotovanju velikega števila političnih predstavnikov. Berlusconiju je bilo očitano, da je sistem spremenil zato, ker je želel ohraniti položaj svoje vodilne koalicije. Kakorkoli že, Berlusconi je volitve leta 2006 izgubil in za dve leti ga je nasledil Romano Prodi. Debata o volilnem sistemu v Italiji ostaja ena izmed pomembnejših. Rešitev problema volilnega sistema v državi bo tudi v prihodnosti zagotovo vplivala na vtis, ki Italijo zaznamuje najprej doma, v EU in nato v svetu.

b) Ekonomsko-gospodarsko-demografska slika Italije

Italijansko gospodarstvo znotraj EU danes ni poznano kot eno izmed boljših. Kljub temu, da je Italija ena izmed držav, ki pripada skupini močnih industrializiranih držav G8 in da je po merilih tako Svetovne banke kakor Mednarodnega denarnega sklada uvrščena na sedmo mesto najbolj razvitih držav, statistike kažejo, da v zadnjem obdobju doživlja rahel gospodarski zastoj. Pri analiziranju italijanske ekonomije lahko omenimo leto 1987, ko je po bruto domačem proizvodu (BDP) prehitela Veliko Britanijo. Trenutno je razmerje v prid otoške države, saj je BDP Italije 31.000 ameriških dolarjev (1,9 odstotna gospodarska rast), BDP Velike Britanije pa 35.300 ameriških dolarjev (2,9 odstotna gospodarska rast)²⁵. Tudi brezposelnost je v Italiji (6, 7 odstotka) v primerjavi z Veliko Britanijo visoka (5, 4 odstotka).

Kljub temu, da si Italija že vse od vstopa v evropske integracije prizadeva za odpravo razlik med slabše razvitim jugom in dobro razvitim severom je znano, da je kljub vloženemu trudu razlika med obema deloma države po večini gospodarskih dejavnikov zelo velika tudi petdeset let po vstopu Italije v evropske integracije. Prav tako se Italija zadnji dve desetletji bolj ali manj uspešno trudi urediti svoje javne finance. Kot prelomno letnico v tem kontekstu lahko navedemo leto 1980, ko je proračunski primanjkljaj hitro narasel – v sledečem desetletju je presegel 10 odstotkov BDP. Posledično je narasel tudi javni dolg (iz 30 odstotkov BDP leta 1960 do nekje 120 odstotkov leta 1990 in ostaja 100 odstoten še danes) (Calingaert 2008:4). Težave s področja javnih financ niso rešene niti danes, italijanski politiki se trudijo spodbujati javno porabo, Italija pa v vmesnem obdobju izgublja tekmovalnost in primerljivost na evropskem trgu. Italijanski politiki se že vse od začetka gospodarskih negotovosti zavedajo, da so težave s katerimi se sooča italijanska ekonomija resne, zato so v začetku devetdesetih državi poskušali pomagati tudi z vključitvijo v ekipo ustanovnih članic Evropske monetarne unije. Četudi Italija v tem obdobju ni uspela razvrednotiti lire in omogočiti konkurenčnega izvoza, je članstvo v EMU državi prineslo druge koristi. Naštejmo jih nekaj: inflacija je padla pod povprečje inflacije v evro območju, visoke obrestne mere so se ob uvedbi evra takoj znižale, prav tako pa je bila vlada prisiljena sprejeti številne finančne omejitve, ki so prispevale k finančni varnosti v državi. Kljub vsemu pa obdobje stabilnosti s področja ekonomije v Italiji ni trajalo dolgo. Italija dobri dve desetletji za tem velja za eno najbolj zadolženih evropskih držav. Največja komponenta vladne porabe so pokojnine (14

²⁵ Vir: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/uk.html#Econ>

odstotna poraba za leto 2006 napoveduje 17 odstotno porabo za leto 2035) (Calingaert 2008: 5).

Na drugi strani moramo omeniti napredek s področja reform delovnega trga, tako pod vlado Romana Prodijskega kakor Silvia Berlusconijskega. Ukrepi, ki sta jih sprejela, so spremenili monopol nad delovnimi mesti in pogoje, ki so določali začasno delo. Kot posledica tega se je brezposelnost v Italiji iz 10 odstotkov leta 2000 leta 2006 zmanjšala na 7 odstotkov. Calingaert v svojem članku z naslovom *Odločitev Italije: Reforma ali stagnacija* (2008: 6) navaja, da 'strokovnjaki ocenjujejo, da je večina delovnih pogodb v tem obdobju bila sklenjena v kontekstu 'fleksibilnih pogodb', kar v praksi pomeni, da so delavski stroški bili zmanjšani za 20 odstotkov'. Omeniti moramo tudi napredek na področju javne uprave, saj je Italija znana po strogih predpisih, ko pride do urejanja dokumentov in dovoljenj za podjetja. Italijanska vlada je v zadnjem času pripomogla k poenostavljanju ustvarjanja podjetij, zato je med drugim s strani OECD dobila visoke ocene za reformo javne uprave. Lahko omenimo nekaj primerov izboljšanja administrativnih postopkov: administrativni stroški ustanavljanja podjetja so se v obdobju dveh let zmanjšali za več kot polovico, poleg tega pa se je posledično zmanjšalo tudi število administrativnih korakov pred zaključkom procesa ustanavljanja podjetja. Rezultat se odraža v zmanjšanju skupnega števila ur/dni/tednov potrebnih za odprtje novega posla – iz 22 na 4 tedne. Četudi so se reforme odvijale na več področjih, med drugim tudi na področjih, ki jih nismo posebej omenjali (bančništvo, privatizacija), ena večjih in težje rešljivih težav v Italiji ostaja črna ekonomija, za katero ekonomisti ocenjujejo, da zajema kar 15 odstotni delež BDP (Calingaert 2003: 12-14).

Italiji se v prihodnosti obetajo tudi konkretne demografske spremembe. Nizka stopnja rojstev in visoka pričakovana življenjska doba ustvarjata dobro podlago za hitro starajoče prebivalstvo. Napovedi kažejo, da bo številka italijanskega prebivalstva iz današnjih 58 milijonov v 40 letih padla na 45 milijonov. Calingaert v svojem delu navaja še, da obstajajo ocene, da se bo italijansko 'aktivno prebivalstvo' do leta 2030 zmanjšalo za 12 odstotkov, medtem ko se bo v zahodni Evropi zmanjšalo za 8, v ZDA pa povečalo za 10 odstotkov (2008: 6-7). Podatki kažejo tudi, da je odstotek delovne sile v Italiji nasploh manjši kot v EU (63 odstotkov v Italiji in 71 odstotkov v EU) in da je delež zaposlenih Italijanov pri starosti med 55 in 59 leti zgolj 45 odstoten (številka pade celo na 20 odstotkov in manj v obdobju med starostjo 60 in 64) (Calingaert 2008: 14).

Italija se bo v prihodnjih leti torej soočala tudi z resnimi demografskimi težavami, zato bo verjetno toliko pomembneje, kako se bo na to uspela pripraviti.

c) Kako torej Italiji kaže v prihodnosti?

Četudi so, kakor smo videli v zgornjem besedilu, mednarodni strokovnjaki v zadnjem obdobju izpostavili notranjepolitične težave, s katerimi se srečuje Italija in Italijo označili kot državo, ki se sooča z gospodarsko stagnacijo, lahko z gotovostjo trdimo, da je večina kategoričnih sodb, ki so prihajajo iz politične javnosti, prehitro izrečenih in morda celo napačnih. Kljub vsemu drži, da italijanski politični prostor potrebuje čas, da se otrese svojih težav in se zaščiti pred naraščajočimi pritiski s strani EU. Mogoče je res, da je Italija v sedanjem obdobju manj zaščitena pred različnimi zunanjimi dejavniki in se zaradi tega tudi navznoter srečuje z manj odločno in pesimistično politiko. Po mnenju strokovnjakov bi Italiji veliko pomagal poizkus združitve moči levih in desnih strank ter korak strankarskih koalicij, ki so zdaj strogo vsaka na svojem političnem koncu, naprej proti centru, kjer bi obe, levo in desnosredinska koalicija imeli možnost za reorganizacijo strankarske politike. Tak način in izbrana pot bi zagotovo pripomogla k dvigu stopnje demokracije v državi sami, saj bi politiki strankarske programe dejansko lahko zasnovali na podlagi težav na nacionalni in ne strankarski ravni. Bolj trdno vodstvo in homogeno strankarsko življenje bi v italijanski politični prostor morda prinesla stabilnost, ki jo italijanska politika že dolgo pogreša. Na nek način bi del odgovornosti za politično nestabilnost državi, ki jo politična javnost pripisuje predvsem neprestanemu menjavanju oblasti v Italiji, tako lahko prenesli tudi na drugo sfero italijanske politike. V tem kontekstu pa se lahko tudi vprašamo, če je italijanski politični sistem v resnici tako 'nestabilen' kot se zdi na prvi pogled oziroma ali je v resnici eden glavnih krivcev za težave s katerimi se notranjepolitično sooča Italija. Če stvari obrnemo nekoliko na glavo, se torej lahko vprašamo, ali morda italijanska navidezna nestabilnost ne pomeni celo večje demokratičnosti? V primeru, da stojimo za dejstvom, da je politično garnituro oziroma vlado, ki se ne obnese, potrebno nadomestiti z novo, lahko na prejšnje vprašanje odgovorimo pritrdilno, če pa k problemu pristopimo morda še nekoliko bližje, bomo razumeli, da kljub nenehnemu menjavanju oblasti v Italiji na oblast menjaje prihajajo vedno iste politične garniture s politiki, katerih sestop iz vlade praviloma ne pomeni tudi slovesa od stranke, koalicije ali politike na sploh. Vprašajmo se še: Kaj sploh je *politična (ne)stabilnost*? Vprašanje je še posebej umestno, kadar govorimo o politični nestabilnosti v *Italiji*, ki v tem kontekstu ni povsem običajna država – sistem, ki je stabilen v Veliki Britaniji ne pomeni

nujno ekvivalenčne stabilnosti v Italiji ali kateri koli drugi državi. Ali bi torej več let trajajoča vlada Romana Prodija ali Silvia Berlusconija v tem kontekstu dejansko pomenila tudi politično stabilnost? Ali bi taka vlada nujno pričala o uspešnosti in 'demokraciji' Italije? Če se strinjamo, da vlado sestavljajo demokratično izvoljeni predstavniki posameznih strank oziroma strankarskih koalicij, ali potem morda politične stabilnosti ne pomeni že dejstvo, da so italijanski volivci sami izbrali, kdo jih bo zastopal? Ali je pri vprašanju te zdaj že pregovorne italijanske vladne nestabilnosti res pomembno, ali taka demokratično izvoljena vlada traja eno, dve, tri ali pa petnajst let? Za konec se vprašajmo še: Mar bi lahko redno menjavanje vlad v Italiji za državo tako celo bilo dobro?

Na podlagi omenjenih dejstev lahko zaključimo, da se je Italija s pomočjo razširjenega evropskega trga in denarne pomoči EU gospodarsko solidno razvila, da pa je na ekonomsko-gospodarskem področju njena prihodnost odvisna od številnih dejavnikov: napredka slabše razvitega juga, ki ostaja težava stalnica italijanske industrije že od povojnega obdobja naprej, urejanja financ in pozitivne energije usmerjene v reforme, s katerimi se država še ukvarja. Politična prihodnost Italije je odvisna predvsem od konsolidiranega notranjepolitičnega življenja ter, upam si trditi, spremembe italijanskega volilnega sistema, saj je slednji trenutno eden glavnih krivcev za italijansko politično 'nestabilnost' in njenega neizrazitega političnega položaja znotraj EU.

10 ANALIZA PRIMERJAVE

Namen sledečega poglavja bo predvsem jasno predstaviti rezultate primerjave oziroma z drugimi besedami na kratko povzeti razlike oziroma podobnosti obeh primerjanih držav.

Analizo sem razdelila v tri sklope: Zgodovinsko-politični, ekonomsko-gospodarski in družbeno-ekonomski. Za vsak sklop sem predvidela nekaj zaključnih trditev ter jih tam, kjer sem ocenila, da je bilo to primerno, opremila s primerom.

Dejavniki, ki določajo odnos tako ene kot druge države do Skupnosti oziroma vplivajo (so vplivali) na vlogi obeh držav v kontekstu evropskih integracij:

a) Zgodovinsko-politični dejavniki

VELIKA BRITANIJA	ITALIJA
- zaradi svoje geografske lege britanski narod razvije superioren odnos do evropskih narodov (dokaz: Winston Churchill v svoj projekt Združenih držav Evrope ne vključi svoje domovine)	- kot 'značajska' poraženka druge svetovne vojne čuti potrebo po rehabilitaciji države ter se zaradi tega še intenzivneje vključuje v evropska zaveznitva (dokaz: ena izmed šestih ustanovnih članic ESPJ)
- v devetnajstem stoletju, kar iz izhodišča začetkov integracijskega procesa pomeni neposredno preteklost, je Velika Britanija predstavljala nepremagljivo svetovno velesilo (domneva: ne motivirana za članstvo v nad-nacionalni Skupnosti, kjer se države članice zavežejo k prenosu dela suverenosti)	- vse od propada Svetega rimskega cesarstva Italija v svetu ne igra pomembnejše vloge (močnejša potreba po vključevanju v integracijski projekt)

b) Ekonomsko-gospodarski dejavniki

VELIKA BRITANIJA	ITALIJA
- v obdobju začetka integracijskih procesov močno povezana s Commonwealthom (povezava se je odražala na ekonomski preračunljivosti in tudi obvezi vodilnih britanskih politikov, da prebivalcem razložijo, česa prekinitev trgovanja s Commonwealthom NE pomeni - Britanci kulturno in ideološko še zelo navezani na države Commonwealtha)	- brez konkretnih gospodarskih zavezništev (soočeni z velikimi socialnimi nemiri v državi)
- po vojni kljub usihajoči ekonomiji in menjavi vlog v mednarodnem sistemu še vedno relativno stabilna	- po vojni gospodarsko popolnoma uničena s potrebo po 'gospodarskem čudežu'
- s stabilno državno valuto	- liro zamenjali s skupno evropsko valuto – Eurom

c) Družbeno-politični dejavniki

VELIKA BRITANIJA	ITALIJA
- značilno evro-skeptična družba	- zelo pro-evropsko naravnana družba (izrazita pro-evropsko usmerjena nacionalna gibanja in številni teoretiki integracijskih procesov)
- v obdobju priključevanja ES notranjepolitično prevladujeta konservativna in laburistična stranka, komunisti ne ogrožajo političnega sistema	- v obdobju priključevanja ES na oblasti krščanski demokrati, vplivni tudi socialisti, ves čas pa značilno močna komunistična stranka
- stabilna demokracija	- manj stabilna demokracija (v petih desetletjih zamenjali 60 vlad)

11 SKLEP

S pričujočo nalogo nisem želela zgolj dokazati pravilnosti oziroma nepravilnosti svojih hipotez (glej stran 94), pač pa tudi predstaviti proces nastanka prve in edine poveljne evropske nadnacionalne strukture, s pomočjo katere se je Evropa razvila tako na gospodarski kakor politični ravni. Četudi je začetek procesa evropske integracije močno povezan predvsem s strahom pred izbruhom novih nemirov na Stari celini in v ospredje postavlja dve državi, ki sta pred nastankom Skupnosti zaradi neprestanih nasprotovanj druga drugi predstavljali sinonim za negotovo prihodnost Evrope, Nemčijo in Francijo, se je iz začetne gospodarske povezave med šestimi državami Evrope (Francija, Nemčija, Belgija, Nizozemska, Luksemburg in Italija) hitro razvila tudi politična in monetarna Unija, katero danes tvori sedemindvajset držav članic. V obdobju, ko pišem svojo magistrsko besedilo, se je Evropska unija znašla pred vnovično stisko, saj so irski volivci na referendumu (12. junij 2008) zavrnili potrditev Lizbonske pogodbe. Kaj to pomeni za prihodnost Evropske unije, je bolj ali manj znano. Irska nezaupnica je v Evropi sprožila ugibanja o tem, kaj bi se zgodilo, če bi referendum dovolili tudi v drugih evropskih državah in napovedi o tem, kaj se bo zgodilo, če Lizbonsko pogodbo vendar ratificira vseh ostalih šestindvajset članic. Unija, kot jo poznamo sedaj, vsekakor potrebuje pomoč sprememb, saj v prihodnosti pričakujemo širitev (na vstop sedaj čakajo Hrvaška, Turčija in Makedonija), ki pa brez sistematičnega preurejanja ne bo mogoča. Izbrani državi, Velika Britanija in Italija, tudi v tej točki ostajata na svojih bregovih, saj so prvi ideološko blizu Ircem, medtem ko italijanska vlada skupaj z večino vlad preostalih držav članic, poleg Irske sta aktualni izjemi v tem trenutku še Poljska in Češka, irski referendumski 'ne' čuti kot nezaupnico evropskim integracijskim procesom. Večina evropskih držav pa s strani irskih vladnih predstavnikov zagotovo zahteva argumentiran odgovor, ki bi pojasnil rezultat referendumu in ponudil rešitev iz začasne krize. Kakorkoli že, EU se je že večkrat prej spopadala s podobnimi krizami: Pogodba iz Nice – na referendumu leta 2001 'ne' izvolijo irski volivci, Osnutek Pogodbe o Ustavi – na referendumu leta 2005 'ne' izvolijo francoski in nizozemski volivci. Tokrat se po mnenju analitičarke Federige Bindi ponujajo predvsem tri alternative. Prvič, Irska gre svojo pot, drugič, delitev Evrope po znanem načinu 'Evrope dveh hitrosti' in tretjič, na Irskem ponovijo referendum. Četudi se v praksi najbrž ne bo uresničila niti ena izmed napovedanih opcij, bo EU na svojo priložnost najbrž počakala vsaj toliko časa, da se sedaj aktualna tema vsaj nekoliko umakne iz dnevne agende.

V nadaljevanju svoje naloge sem s pomočjo predstavitve nekaterih zgodovinsko-političnih dogodkov skušala bralcu približati ideologijo evropskega naroda neposredno po koncu druge svetovne vojne ter v okviru preučevanja obeh obravnavanih držav, Velike Britanije in Italije, skušala razložiti, kdo so bili pomembnejši ideologi evropskega integracijskega procesa ter kako so vplivali na razvoj Skupnosti oziroma Unije. Kot smo že omenili, je eden poglobitnejših razlogov za ustanovitev ESPJ leta 1951 bil vzpostavitev oziroma ohranjanje miru v Evropi. Številni teoretiki evropskih integracij so svoje teorije gradili prav na ideologiji ravnotežja miru ter zato izhajali iz ideje evropske integracije, ki bi evropskim državam pomagala zaščititi se pred vnovičnim izbruhom vojne. Dva izmed ključnih teoretikov evropskih integracij, ki sta, sicer vsak v svojem okviru, mislila na ustanovitev Združenih držav Evrope še preden je Robert Schuman predstavil svojo deklaracijo, sta zagotovo Altiero Spinelli (Italija) in Winston Churchill (Velika Britanija). Prvega poznamo zaradi njegovih prizadevanj po ustanovitvi federalistične Evrope in sicer po vzoru ameriške ustave. Spinelli je zavračal združevanje Evrope na silo, menil je, da je Evropska unija lahko dosežena samo preko svobodnih odločitev predstavnikov demokratičnih vlad. V ta kontekst spada tudi Spinellijeva domovina, Italija, za katero je značilno, da si je ne glede na njeno vlogo v vojnem obdobju, po koncu vojne izrazito prizadevala za združitev evropskih držav. Na drugi strani smo omenjali Winstona Churchilla, ki je kot eden vodilnih vojnih premierov s svojo avtoritativno osebnostjo prvi v javnosti spregovoril o možnosti povezovanja držav Evrope v Evropsko skupnost. Kljub vsemu pa je Churchill v svojem znamenitem govoru v Zürichu (1946) vlogo Velike Britanije v integracijskem procesu, ki je nastajal, predstavil drugače, kakor je morda pričakovala politična javnost. V govoru, v katerem je izrazito izpostavil nastanek Združenih držav Evrope, je Veliko Britanijo izključil iz predstavitve svojega velikega evropskega projekta ter prvič naznanil morebitno zadržanost prebivalcev in vlade Velike Britanije do integracijskega procesa, v katerega naj bi bila sicer vključena vsa Evropa.

Nalogo sem sistematično razdelila na tri dele, pri čemer je prvi del namenjen zgolj obravnavanju integracijskih teorij za katere menim, da so ključnega pomena za razumevanje integracijskega procesa. Z že omenjeno Lizbonsko pogodbo tema integracijskih teorij postaja vnovič aktualna, saj se politična razprava vrti predvsem okoli vprašanja, zakaj Evropska unija potrebuje ustavo. Teorija federalizma je v sklopu integracijskih teorij ena izmed osnovnejših teorij, saj skuša na preprost način predstaviti demokratično so-vlado nacionalnih držav pod okriljem nad-države, ki ima v namen boljše regulacije oblasti na voljo ustavne mehanizme. Medtem ko smo v prvem poglavju že obravnavali tudi preostale pomembnejše teorije

integracijskih procesov, kot so transakcionalizem, funkcionalizem in neofunkcionalizem, je znano, da prav slednja teorija velja za najpomembnejšo, ko govorimo o evropskem povezovanju znotraj mednarodnih odnosov. V drugem in tretjem delu sem obravnavala najprej Veliko Britanijo, njen zgodovinsko-političen značaj in vlogo, ki jo je imela v obdobju nastanka in razvoja Evropske skupnosti oziroma unije. Velika Britanija je znotraj evropskih integracijskih procesov namreč vselej imela posebno vlogo, zgoraj smo omenili, da je prav to morda napovedal že Churchill v govoru, s katerim je pozval k 'akciji združevanja' vse demokratične evropske države. O razlogih za rezervirano držo Otočanov smo že govorili, morda je smiselno izpostaviti par poglobitnih dejstev: geografska lega, značaj (bivše) velesile, zadržanost pred prenosom večjega dela suverenosti na višjo instanco, stabilnost nacionalne valute, itd. Ravno zaradi tega Velika Britanija v obdobju nastajanja Skupnosti ni igrala vidnejše vloge, na srečanjih držav pobudnic se je sicer večkrat pojavila kot opazovalka, vendar večje vloge na teh srečanjih ni odigrala. Do ključnega preobrata v britanski politiki je prišlo po konferenci v Messini (1955), ki je še danes znana kot konferenca, ki je za prihodnost Evropske skupnosti po padcu EOS pomenila nov začetek. Zakaj se Messina torej pojavlja kot ključen moment v obratu britanskega odnosa do ES? Znano je, da se je neposredno pred tem dogodkom ES morala soočiti z neuspelo ratifikacijo sporazuma o nastanku EOS. Britanski volivci, ter tudi predstavniki oblasti, so v neuspelem poizkusu videli predvsem potrditev, da 'šesterica' še ni pripravljena na projekt Združene Evrope. Prav tako so mnogi bili prepričani, da bo konferenca v Messini zgolj potrditev evropske krize. Rezultat pogajanj, pa je kljub neprestanem nihanju med enimi in drugimi opcijami (za in proti nad-nacionalni instanci, za in proti povečanju pooblastil ESPJ, itd.), bil izvrsten. Harold Macmillan je kot predstavnik Velike Britanije v tistem obdobju spoznal, da se bo ES širila in napredovala z ali brez Velike Britanije. V nadaljevanju je britanski vstop v Skupnost nekoliko zavrl francoski politik Charles De Gaulle, tako, da je otoška država polnopravna članica postala šele leta 1972. V nadaljevanju je Velika Britanija vsekakor postala ena vidnejših članic Skupnosti. Nepremišljeno bi bilo trditi, da je vloga Velike Britanije v Evropski uniji omejena predvsem na zaviranje procesa nadaljnje integracije, četudi lahko v dobrih štirih desetletjih britanskega članstva najdemo kar nekaj momentov, ki so Veliki Britaniji za vselej prinesli 'sloves' težavne partnerice. Kljub vsemu pa se je nemogoče izogniti vprašanju: Katera država članica pa tekom pogajanj za uveljavitev svojih interesov občasno ni prestopila meja dovoljenega? Britansko članstvo v EU zaznamuje še konsistentna politika v točki proračunskega 'rabata' in skupne kmetijske politike, v zadnjem času pa zadržki do nadaljnjega poglobljanja integracijskega procesa (četudi Velika Britanija na področju sprejetja Osnutka o Pogodbi

evropske ustave oziroma Lizbonske pogodbe, razen občutnega evro-skeptičnega vzdušja znotraj države, v resnici ni predstavljala dejanske ovire; v času pisanja naloge so britanski poslanci potrdili ratifikacijo Lizbonske pogodbe). Prav tako sem Veliko Britanijo skušala umestiti v kontekst aktualno političnih dogodkov ter napovedati, kam se bo v evropskem političnem prostoru umeščala v prihodnosti. Četudi je v tem obdobju za EU značilno predvsem, da se države članice soočajo s politično negotovo prihodnostjo znotraj Unije, pa je na drugi strani dejstvo, da je britanski parlament ratificiral Lizbonsko pogodbo vsekakor spodbuden dejavnik in tudi pozitiven indikator stanja v Veliki Britaniji. Na tem mestu moramo poudariti še, da je britanska politična prihodnost v veliki meri odvisna tudi od razvoja odnosov z ZDA. Vprašanja, ki se na tem mestu zastavljajo so v glavnem naravnana proti gospodarski prihodnosti Unije same, saj EU zaenkrat še ne predstavlja nikakršne grožnje ameriški ekonomiji, ki bi v nasprotnem primeru najbrž skušala ponovno obuditi, v zadnjem času morda nekoliko zrahljane, prijateljske vezi z Veliko Britanijo.

Na drugi strani smo opazovali, kako je v kontekst evropskih integracij vstopila Italija, s kakšnimi težavami se je na svoji poti v Skupnost morala spopasti in kako se znajde v krogu sedemindvajseterice. Za Italijo je predvsem značilno, da izhaja iz povsem drugačnega gospodarsko-političnega okvirja kakor Velika Britanija in da je zaradi tega v petdesetih letih Skupnost potrebovala. Po koncu vojne se je Italija spopadla z gospodarsko recesijo in slabim ugledom v mednarodni politiki, vendar je s svojo odločnostjo in pro-evropskim značajem znala izkoristiti to, kar je Skupnost na začetku ponujala: gospodarski razvoj. V enem desetletju je Italija gospodarsko zelo napredovala in se kmalu približala gospodarsko solidno razvitim evropskim državam, to, kar se je z italijansko ekonomijo dogajalo po koncu vojne, pa ima v svetu svoje ime: gospodarski čudež. Notranjepolitično se je Italija soočala predvsem s precej močno komunistično stranko ter neprestanimi nesoglasji med krščanskimi demokrati ter socialisti. Za Italijo so značilna tudi močna pro-evropsko usmerjena politična gibanja, ki so ves čas težila po združevanju evropskih držav. Italijanska vlada se je leta 1951 znašla med ustanovnimi članicami ESPJ in je vse do danes aktivna članica Evropske unije. Italija je pomembno vlogo odigrala tudi na konferenci v Messini, kjer je podprla prizadevanje držav Beneluksa za začetek skupnega trga. Na sploh je vloga italijanske vlade pogosto pomenila podpreti prizadevanja tistih, ki so težili k nadgradnji Skupnosti in poglobljeni integraciji. Tako smo lahko spremljali italijansko podporo Veliki Britaniji, ko si je le-ta prizadevala za preboj De Gaulleove blokade, podporo Francije, ko je šlo za ustanovitev Višje oblasti, podporo skandinavskim državam, ki so si prizadevale za povečanje pooblastil ESPJ itd. Italija

je zelo evropsko naravnana tudi danes, znano je, da si prizadeva za uspeh politične Unije in da je ves čas podpornica sprejetja skupne evropske ustave. Kljub temu, da se v zadnjem obdobju spopada z gospodarsko stagnacijo in da mnogi odgovore na njeno slabše gospodarsko stanje (podatki kažejo celo, da si je velik odstotek Italijanov v zadnjih dveh letih življenjski standard moral zvišati na silo: z najemom kreditov ali porabo prihrankov) iščejo v slabem političnem vzdušju znotraj države (labilen volilni sistem, slabo urejena javna uprava, veliki državni izdatki, itd.), pa je po mnenju številnih strokovnjakov Italija v preteklosti že bila sposobna premostiti tudi večje težave, zato so očitki na račun gospodarskega ali političnega zastoja Italije po mojem mnenju večkrat pretirani. V poglavju o politični prihodnosti Italije sem kot eno izmed možnih rešitev težav italijanske parlamentarne demokracije ponudila ravno stabilizacijo strankarskega sistema in poudarila, da bi se italijanski strankarski voditelji morali poenotiti oziroma poizkusiti s skupnimi močmi konsolidirati italijansko notranjepolitično življenje. Čemu? Italijansko strankarsko življenje je vse od sredine devetdesetih zaznamovano predvsem z vladavino dveh širših koalicij, ki menjaje vladata državi. Na eni strani nam sistem ponuja desnosredinsko koalicijo (*La Casa delle Libertà*), ki jo vodijo predstavniki stranke z imenom Naprej Italija (*Forza Italia*), sestavljajo pa jo še naslednje pomembnejše stranke: Narodna zveza (*Alleanza Nazionale*), Severna Liga (*Lega Nord*) in Unija krščansko-sredinskih demokratov (*Unione dei Democratici Cristiani e di Centro*), na drugi pa levosredinsko opcijo, ki jo vsega skupaj sestavlja devet strank, od radikalne levice do izrazito sredinsko usmerjenih ter večjih strank, kot so večinoma bivše komunistične stranke, do velikega števila malih in manj pomembnih strank. Obe koaliciji se vsaka na svoji strani srečujeta z velikim številom težav. Za desnosredinsko opcijo je značilno, da jo sestavljajo stranke, ki si nasprotujejo celo ideološko, imajo različne interese ter filozofijo, za katero stojijo. V obdobju desnosredinske vlade med leti 2001 do 2006, ki velja zaradi neprekinjenosti za rekordno v povojni Italiji, so znotraj koalicije nastajali številni spori in nesoglasja, ministrski predsednik pa je zaradi tega dejstva bil pogosto onemogočen pri kreiranju političnega programa v državi. Eden ključnih povezovalnih delov desnosredinske koalicije je v zadnjem desetletju Silvio Berlusconi, ki je trenutno tudi aktualni predsednik vlade v Italiji. Na drugi strani ima levosredinska koalicija z enotnostjo še več težav, saj jo sestavlja precej širši spekter različnih strank brez močnega vodstva. Njihov voditelj, bivši premier Romano Prodi, je v primerjavi s Silviom Berlusconiem manj izrazil 'vodja', ki pa je kljub vsemu eden redkih iz leve sredine, ki je sposoben združiti levosredinske politike in poenotiti strankarska mnenja. Zaključimo lahko, da je med obema koalicijama možno potegniti številne paralele. Politični analitik Brookingovega raziskovalnega inštituta iz ZDA,

Michael Calingaert, je mnenja, da sta oba koalicijskega sistema na volitvah približno enakovredna, da sta oba notranje šibka in zato dovzetna za notranja trenja, da je v obeh sistemih velika možnost močnega vplivanja malih strank na odločilne politike ter da zaradi vsega naštetega v obeh koalicijah primanjkuje poguma in motivacije po sprejemanju za Italijo pomembnih, mogoče kontroverznih politik, ki bi se soočale s težavami italijanskega političnega življenja (2008: 107).

Glede na zgornja dejstva bi bilo koristneje, če bi se obe koaliciji, vsaka zase ali združeno, skušali soočiti s konsolidacijo političnega vodstva znotraj posameznih koalicij in se postopoma pomakniti proti centru, kjer bi se lahko reorganizirali. Proces, ki ga omenjam, je že v teku in je nekoliko izrazitejši na levici, kjer smo leta 2007 že bili priča združenju dveh glavnih koalicijskih strank leve sredine, Demokrati levice in Marjetica (*Democratici di Sinistra* in *Democrazia è Libertà – La Margherita*) v enotno Demokratsko stranko (*Partito Democratico*), katere voditelj je postal ugledni župan Rima Walter Veltroni. Cilj projekta levosredinske koalicije je torej približati se sredinskim volivcem, ki bi koaliciji pomagali pridobiti nekaj prepotrebne politične moči. Na drugi strani pri desnosredinski koaliciji ni opaziti pretiranih sprememb, stranke znotraj koalicijskega sistema so še vedno precej vsaka na svoji strani, po mnenju nekaterih političnih analitikov je najverjetnejši scenarij ustanovitev centralne koalicije, ki bi zajemala tudi nekatere bivše krščanske demokrate in tiste izmed članov strank Naprej Italija in Narodna zveza, ki niso najbolj naklonjeni sedanjemu ministrskemu predsedniku Italije, Silviu Berlusconiju. Prav tako lahko bralcu ponudimo v razmislek še naslednje: Za premik strank proti centru je potrebno ogromno politične energije, natančno razdelan načrt in uspešna komunikacija z javnostjo. Ko govorimo o koalicijskem premiku proti centru, ne govorimo o političnem premiku par deset strankarskih ljudi, pač pa govorimo o premiku milijonov volivcev proti ideološkemu centru politične sredine. Zavedamo se, da je to mogoče storiti zgolj z uspešno kampanjo in postopnim in nevsiljivim nagovarjanjem ljudi prek medijev. Italija ima človeka, ki si lasti velik del medijskega prostora preko katerega lahko manipulira z velikim deležem potencialnih volivcev. Če torej premik strank proti sredini ne uspeva njemu oziroma njegovi koaliciji, kako bi dejansko lahko pričakovali, da bo, sicer že začet proces, vsaj kmalu uspešno zaključila levosredinska koalicija? Tako lahko zaključim, da kljub interesu, ki ga kažeta obe strankarski koaliciji, implementacija močnega političnega centra v Italiji najbrž ni stvar sedanjosti, je pa zagotovo obljuba italijanske politične prihodnosti.

Ob zaključku si poglejmo še, katere izmed hipotez smo potrdili in katere ovrgli:

Hipoteza 1 (*Italija se je v okviru evropskih integracijskih procesov izkazala kot pro-evropska v besedah, ne pa v dejanjih*) ni potrjena. Italija se je v procesu evropskih integracij izkazala za pro-evropsko tudi v dejanjih, spomnimo se poglavja o vlogi Italije v procesu evropskih integracij, kjer smo ugotovili, da je prispevek italijanske diplomacije k uspešnemu delovanju ES na začetku ravno tako pomenljiv kakor njena vloga pri preobrazbi oziroma napredku Skupnosti iz ekonomske v politično. Italija je k teoriji evropskih integracij prispevala tudi izvrstnega političnega ideologa, Altiera Spinellija, ki je s svojo teorijo federalizma močno prispeval k teoretičnemu ozadju integracijskih procesov.

Hipoteza 2 (*Velika Britanija se je v okviru evropskih integracijskih procesov tako v besedah kot dejanjih izkazala za nenaklonjeno združenji Evropi, v kateri sama ne zavzema vodilnega položaja*) je deloma potrjena. Velika Britanija je država, ki v okviru integracijskih procesov zavzema poseben položaj. Upala bi si trditi, da je Velika Britanija država, ki je v preteklosti najpogosteje zavirala proces evropskega združevanja s tem, ko je prednost na agendi ES pogosto dajala uresničevanju svojih interesov. V sodobni Uniji je Velika Britanija naredila velik korak naprej proti uspehu integracijskih procesov že s tem, ko je pokazala naklonjenost sprejetju Lizbonske pogodbe.

Hipoteza 3 (*Nacionalni interesi tako v Italiji kot Veliki Britaniji so pogosto prevladovali nad interesi Skupnosti*) je potrjena. Izkazalo se je, da sta obe državi veliko energije usmerili k implementiranju nacionalnih politik ter uresničevanju nacionalnih interesov. Vprašanje je, koliko je ta značilnost posebnost ravno Italije oziroma Velike Britanije, saj lahko kot zgleden dokaz potegovanja za nacionalne interese najdemo tudi v marsikateri drugi državi, kot je na primer Francija. Mnenja sem, da Evropska unija predstavlja idealno okolje za pogajanja o posameznih interesnih točkah držav članic, zato bi hipoteza o implementaciji nacionalnih interesov (v našem primeru v prid Velike Britanije) lahko bila aktualna tudi za druge države Unije.

Hipoteza 4 (*Velika Britanija je naklonjena sprejetju evropske ustave, s čimer v zadnjem obdobju odločilno prispeva k intenziviteti integracijskega procesa in napoveduje spremembo evro-skeptičnih politik*) je deloma potrjena. Zakaj? Velika Britanija je država, ki še vedno ohranja svojo nacionalno valuto, kar je eden vidnejših dokazov o tem, da na nek način še

vedno ne predstavlja integrativnega dela Unije. Prav tako smo med raziskovanjem odkrili, da je javno mnenje v državi še vedno precej evro-skeptično ali morda celo 'evro-ignorantsko', kar ne predstavlja velikega optimizma, ko govorimo o spremembi britanske evropske politike. Na drugi strani pa Velika Britanija že nekaj časa ne predstavlja več največjega sovražnika nadaljnje integracije ter vsaj v tem obdobju kaže zanimanje za implementacijo evropske ustave. Kljub temu, da drži, da je Lizbonska pogodba bila ratificirana v parlamentu in ni bila odobrena z javnim 'da' na referendumu, lahko zagotovimo, da je britanski parlament precej relevanten predstavnik javnega mnenja, saj so bili politiki, ki ga predstavljajo dolgo časa eni izmed najbolj skeptičnih v evropskem političnem življenju.

SEZNAM TEMELJNE LITERATURE

Knjižni viri:

1. Ball, S. J. (1998) *The Cold War: An international history, 1947–1991*. London: Arnold.
2. Benko, V. (2000) *Zgodovina mednarodnih odnosov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
3. Boden, Martina (2004) *Evropa: naša preteklost in sedanost*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
4. Bolech, Donatella (2006) *Italy's contribution to European Integration*. Pavia.
5. Bučar, Bojko, Zlatko Šabič in Milan Brglez (2002) *Navodila za pisanje*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
6. Callaghan, James (1987) *Time and chance*. London.
7. Calingaert, Michael (2008) *Italy's Choice: Reform or Stagnation*. London.
8. Davies, Norman (1997) *Europe: a history*. Oxford: Pimlico.
9. Den Boer, Pim. Bugge, Peter (1993) *The History of the Idea of Europe*. The Open University.
10. Derčar, Maja (2006) *Vpliv odnosa med Francijo in Veliko Britanijo na dinamiko evropskega integracijskega procesa*. Ljubljana: FDV, diplomsko delo.
11. George, Stephen (1998) *An awkward partner*. Oxford University Press.
12. Gill, Stephen (1990) *American hegemony and the trilateral commission*. New York: Cambridge University Press.
13. Gillingham, John (2003) *European Integration, 1950-2003: Superstate or New Market Economy?* Cambridge: University Press.
14. Hughes, K. (2005) *The British debate on the EU Constitution: Can the Referendum be Won?* London.
15. Jovanović, Miroslav (1997) *European economic integration*, Routledge: London.
16. Kissinger, Henry (1999) *Years of renewal*. New York: Simon&Schuster.
17. Moussis, Nicolas (1999) *Evropska Unija: pravo, ekonomija, politike*. Ljubljana: Littera picta.

18. Moussis, Nicholas (2003) *Guide to European policies*, European Study Service.
19. Nelsen, Brent. F., Stubb, Alexander C-G. (1994) *The European Union: Readings on the Theory and Practice of European Integration*. Lynne Rienner Publisher, Inc.
20. Neunreither, Karlheinz (2000) *European Integration After Amsterdam: Institutional Dynamics and Prospects for Democracy*. Oxford: University Press.
21. Phillips, A.L. (2000) *Power and Influence after the Cold War*. Lanham: Rowman & Littlefield publishers.
22. *Pogodba o Ustavi za Evropo* (2005) Ljubljana: Založba GV.
23. *Politični Sistem Velike Britanije* (2002) Zbornik. Visokošolsko središče v Kopru.
24. Pryce, Stephen (2007) *An investigation into the future direction of UK foreign policy, in the light of the Iraq war and the arrival of Gordon Brown as prime minister. Will these two events shift the balance in Britain's relations with the US and Europe?* Berlin: Univerza v Berlinu, magistrsko delo.
25. Rachman, Gideon (2001) *Is the Anglo - American Relationship Still Special?* The Washington Quarterly.
26. Roberts, J.M. (1996) *A History of Europe*. London: Helicon.
27. Rosamond, Ben (2000) *Theories of European Integration*. London: Palgrave.
28. Statler, Jocelyn (1979) *British foreign Policy to 1985: The European Monetary system: From Conception to birth*, International Affairs, 55.
29. Stirk, Peter (1996) *A History of European Integration since 1914*. London: Continuum.
30. Talbot, Ross B. (1977) *The European Community's regional Fund*. Oxford.
31. Toplak, C. (2003) *Združene države Evrope*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
32. Valenčič, Vida (2000) *Politica e minoranze: amore o indifferenza?* Trst: Krožek za družbena vprašanja.
33. Wiener, Antje. Diez, Thomas (2004) *European Integration Theory*. Oxford: University Press.
34. Willis, F. Roy (1971) *Italy chooses Europe*. Oxford: Univesity Press

Elektronski viri:

1. *BBC Slovene.com* (2008). Dostopno na:
http://www.bbc.co.uk/slovene/specials/1449_euro_cash/page10.shtml (29.12. 2007)
2. *Brookings Research Institute*. Dostopno na:
http://www.brookings.edu/articles/2004/11europe_closa.aspx (20. 6. 2008)
3. *Brookings Research Institute* (2008). Dostopno na:
http://www.brookings.edu/articles/2003/fall_globaleconomics_calingaert.aspx (20.6. 2008)
4. *Brookings Research Institute* (2008). Dostopno na:
http://www.brookings.edu/articles/2008/03_italy_calingaert.aspx (20.6.2008)
5. *Eurobarometer* (2008). Dostopno na:
http://www.gesis.org/en/data_service/eurobarometer/ (12.5.2008)
6. *European Central Bank* (2008). Dostopno na:
<http://www.ecb.int/press/key/date/1998/html/sp980903.en.html> (29.12.2007)
7. *Eurostat* (2008). Dostopno na:
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1090,30070682,1090_33076576&_dad=portal&_schema=PORTAL (13.4.2008)
8. *French History Online* (2008). Dostopno na: http://www.french-at-a-touch.com/French_History/history_vichy_to_the_fifth_republic_1940-1944.htm (14.12.2007)
9. *GESIS* (2008). Dostopno na:
http://www.gesis.org/en/data_service/eurobarometer/handbook/index.htm (13.6.2008)
10. *Guardian.co.uk* (2008). Dostopno na:
<http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2008/jun/27/eu.ireland> (21.6.2008)
11. *Portal Evropa* (2008). Dostopno na:
http://europa.eu/lisbon_treaty/full_text/index_sl.htm (24.5.2008)
12. *Portal Evropske Komisije* (2008). Dostopno na:
http://ec.europa.eu/budget/reform/index_en.htm (20.6.2008)
13. *Vladni portal z informacijami o življenju v Evropi* (2008). Dostopno na:
<http://evropa.gov.si/evropomocnik/question/952-193/> (29.12.2007)
14. *Univerza v Mariboru* (2008). Dostopno na: <http://epf-se.uni-mb.si/tep/2003/tausic/trenutne%20razmere%20v%20emu.htm> (29.12.2007)